

Ella Sulin

YHTEISÖN RAKENTUMINEN JA RAJAT

Tataarit etnisenä ja uskonnollisena ryhmänä Suomessa

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Yhteiskuntatutkimus

Sosiaalianthropologia

Pro gradu -tutkielma

Elokuu 2019

TIIVISTELMÄ

Ella Sulin: Yhteisön rakentuminen ja rajat – Tataarit etnisenä ja uskonnollisena ryhmänä Suomessa

Pro gradu -tutkielma, 71 s., 4 lähdes., 2 liites.

Tampereen yliopisto

Yhteiskuntatutkimus

Sosiaaliantropologia

Elokuu 2019

Tämä tutkielma käsittelee yli sata vuotta sitten Suomeen syntynyttä tataariyhteisöä. Suomen tataarit ovat integroituneet suomalaiseen yhteiskuntaan, mutta samalla säilyttäneet oman kulttuurinsa ja uskontonsa. Tarkastelen Suomen tataariyhteisöä etnisenä ja uskonnollisena ryhmänä. Selvitän yhteisön rakentumista ja sitä määrittäviä rajoja nykypäivän suomalaisessa yhteiskunnassa.

Tutkielman teoreettisena viitekehyksenä toimivat yhteisö- ja uskontoantropologiasta ammennetut käsitteet ja suuntaukset. Keskeisiä teoreettisia käsitteitä ovat yhteisö, yhteisön symbolinen ja sosiaalinen rakentuminen, etnisyys, etninen identiteetti ja uskonto. Tutkielmaa ovat ohjanneet tutkimuskysymykset: *Minkälainen tataariyhteisö Suomessa on? Minkälaisia rajoja yhteisölle tuotetaan? Sekä alakysymykset: Mitkä tekijät rakentavat ja ylläpitävät yhteisöä? Millä keinoilla yhteisön rajoja ylläpidetään tai puretaan?*

Tutkimuksen aineisto on kerätty kvalitatiivisten haastatteluiden ja etnografisen kenttätönn avulla vuosien 2018 ja 2019 aikana. Suurin osa aineistosta pohjautuu teemahaastatteluihin. Aineistoa on täydennetty osallistuvalla havainnoinnilla. Tutkimuskenttä muodostuu seurakunnan tiloista, informanttien kodeista ja muista julkisista tiloista, joissa olen haastatellut ja osallistuvaa havainnointia tehnyt.

Tutkimukseni keskeisimmän johtopäätöksen mukaan, Suomen tataariyhteisö rakentuu yhteisön jäsenten jakamien symbolien, kuten kielen, sekä sosiaalisesti tuotetun kuvitellun yhteisen alkuperän varaan. Yhteisön järjestämissä tilaisuuksissa, juhlissa ja muissa tapaamisissa jäsenten välille konkretisoituvat yksilöllisesti tiedostetut ja tunnistetut symbolit. Yhteisöä tuotetaan erityisesti perheen kontekstissa. Perheenjäsenten väliset tapaamiset rakentavat sisältöä samalla koko yhteisön identiteettipolitiikalle, joka on merkityksellistä yhteisön elinvoimaisuuden kannalta.

Tataarin kieli vahvistaa yhteisön jäsenten yhteenkuuluvuuden tunnetta, samoin muut jaetut perinteet, kuten perinneruoat ja musiikki. Uskonnon rooli on edelleen merkittävä ja sen ympärille rakentuvat monet rituaalit ja yhteisön rajoja tuottavaa symboliikkaa. Uskonnon ja kielen periytymisen varmistaminen seuraaville sukupolville on haaste yhteisön jatkuvuuden ja elinvoimaisuuden kannalta.

Avainsanat: etnisyys, identiteettipolitiikka, yhteisö, symbolit, islam

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO	1
1.1 Aikaisempi tutkimus tataareista	4
1.2 Tutkimuskysymykset	8
1.3 Tutkielman rakenne	8
2 TATAARIT SUOMESSA JA SUOMALAINEN YHTEISKUNTA	10
2.1 Tataarien historiaa	10
2.2 Tataarien kaksoisidentiteetti	12
2.3 Tataarien seurakunnat Suomessa	14
2.4 Muslimit etnisenä ryhmänä ja uskonnollisena vähemmistönä	17
3 TEOREETTINEN VIITEKEHYS	22
3.1 Yhteisö	22
3.2 Yhteisön rakentuminen symbolisesti ja sosiaalisesti	24
3.3 Etnisyys	27
3.4 Etnisen yhteisön identiteetti	29
3.5 Uskonto osana kulttuuria	31
3.6 Islam elettyinä uskontona	33
4 TUTKIMUSAINEISTO JA -MENETELMÄT	35
4.1 Etnografinen tutkimus	35
4.2 Teemahaastattelu	36
4.3 Sisällönanalyysi	37
4.4 Tutkielman eettisyys	38
5 JOHDATUS KENTÄLLE JA AINEISTON ANALYYSIIN	41
5.1 Ensimmäiset askeleet kentällä	41
5.2 Kuinka aineisto rakentui?	42
5.3 Johdatus analyysiin ja tutkimustehtävä	43

6 TATAARIYHTEISÖ SUOMESSA.....	45
6.1 Suvun ja perheen symboliikkaa.....	45
6.2 Etnisyys ja kieli	51
6.3 Uskonto osana kulttuuria.....	57
6.4 Etninen ja uskonnollinen identiteetti.....	62
7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	68
8 LÄHTEET	72
9 LIITTEET	76
9.1 Liite 1 – Tiedote haastattelusta.....	76
9.2 Liite 2 – Haastattelurunko	77

1 JOHDANTO

Maahanmuuttajien määrä on kasvanut Suomessa vuosituhaten vaihteen jälkeen ja jatkaa edelleen kasvuaan. 1990-luvulla Suomeen muutti noin 13 000 ulkomaan kansalaista vuosittain. Vastaava luku on nykyään noin 30 000. Vuoden 2017 lopussa Suomessa asuvien ulkomaan kansalaisten määrä oli lähes 249 500 henkeä. Ulkomaalaisten suhteellinen osuus oli kuitenkin vain 4,5 prosenttia koko maan väestöstä tuona samana vuonna. (Väestöliitto, 2019.) Vaikka muista maista Suomeen muuttavien henkilöiden määrä on kasvanut ja kasvaa edelleen, asuu Suomessa suhteessa vähiten ulkomaalaisia verrattuna läntisen Euroopan muihin maihin.

Maahanmuuton suhteellisesta vähäisyydestä huolimatta nousee julkiseen keskusteluun säännöllisesti kysymyksiä maahanmuuttajien integroitumisesta suomalaiseen yhteiskuntaan, monikulttuurisuudesta, rasismista ja muukalaispelosta. Uskonnollisia ja etnisiä ryhmiä tutkinut Tuomas Martikainen (2000, 329) kirjoittaa keskustelun aiheena olevan muun muassa haasteet vähemmistöryhmien integroitumisessa kulttuurisesti homogeenisena pidettyyn Suomeen. Todellisuudessa, vähemmistöryhmän integroituminen suomalaiseen yhteiskuntaan ei ole uusi, ennen kokematon ilmiö.

Suomessa on asunut jo vuosikymmeniä etninen ja uskonnollinen ryhmä, joka on integroitunut suomalaiseen yhteiskuntaan kohtaamatta merkittäviä konflikteja. Tämä ryhmä on Suomen tataarit, jotka integroituaan suomalaiseen yhteiskuntaan, ovat samalla välittäneet kulttuurillisia ja uskonnollisia perinteitään seuraaville sukupolville. Tarkastelen tässä tutkielmassa Suomen tataariyhteisöä etnisenä ja uskonnollisena ryhmänä. Selvitän yhteisön rakentumista ja sen rajoja nykypäivän suomalaisessa yhteiskunnassa.

Samalla kun maahanmuuttajien ja heidän muodostamien yhteisöjen määrä lisääntyy, puhutaan myös yhteisöjen ja yhteisöllisyyden puutteesta sekä niiden heikkenemisestä. Yhteisöllisyyden kaipuu ja yhteisöjen elinvoimaisuuden elvyttäminen ovat olleet keskustelun aiheena läpi modernin ajan nykypäivään asti. Yhteisöllisyyden puutteesta syntyvien kokemusten tarkastelu tuo esille yksilön tarpeen kuulua osaksi yhteisöä läpi elämän. Yhteisöjen ja yhteisöllisyyden heikkenemiseen liittyvästä puheesta huolimatta on uskonnollisten yhteisöjen määrä kasvussa Suomessa ja muissa Pohjoismaissa.

Uskonnollisista yhteisöistä erityisesti islamilaisseurakuntien jäsenmäärät ovat olleet kasvussa (Bäckström 2014, 60–69). Jäsenmääriä kasvattavat globalisaation ja muuttoliikkeiden myötä Suomeen muualta muuttavat muslimit, mutta myös islaminuskoon kääntyvät jo maassa asuvat ihmiset. Muslimien muodostamat yhteisöt ovat osa koko maan väestöä. Samalla ne tuottavat yhteisölleen omaa kulttuuria ja ylläpitävät uskontoaan. Yksi näistä yhteisöistä on tutkielmani keskiössä oleva Suomen tataariyhteisö. Kysymys kuuluukin, kuinka elinvoimainen on tataariyhteisö aikana jolloin yhteisöllisyyden puute puhuttaa ihmisiä?

Kuten sanottu, muualta muuttaneiden osuus väestöstä kasvaa Suomessa. Samalla kasvaa myös uskonnollinen monimuotoisuus. Uskonnolliseen monimuotoisuuteen, muihin kuin Suomen valtauskontoon kristinuskoon, kohdistuu rasismia ja ennakkoluuloja. Uskontososialogian professorin Anders Bäckströmin (2014, 61) mukaan uskonto on tämän myötä noussut osaksi julkista, siinä missä se ennen nähtiin enemmän yksityisenä. Tutkielmani keskiössä olevaa tataariyhteisöä pidetään hyvin suomalaisen yhteiskuntaan integroituneena etnisenä ja uskonnollisena ryhmänä, jonka kulttuurillisia perinteitä ja uskontoa pyritään ylläpitämään ja vaalimaan osana yksityistä. Onko se kuitenkin mahdollista, jos uskontoa ei nähdä yhtä yksityisenä ja henkilökohtaisena kuin ennen? Tataariyhteisön rajat rakentuvat suhteessa sitä ympäröiviin yhteiskunnallisiin olosuhteisiin, joten selvitän tutkielmassa myös yhteisön uskonnollista identiteettiä sekä uskonnon merkitystä yhteisön jäsenten keskuudessa, ja sen suhdetta suomalaisen yhteiskuntaan.

Pro gradu -tutkielmani on etnografinen tutkimus tataareista, yli sata vuotta sitten Suomeen syntyneestä yhteisöstä. Tataariyhteisön jäsenet ovat alkuperältään turkinsukuisiin kansoihin kuuluvia sunnimuslimeja, jotka puhuvat tataarin kielen misääri murretta. Ensimmäiset tataarit muuttivat Venäjältä Suomeen 1800-luvun loppupuolella ja vielä 1970-luvulle asti Suomen muslimiyhteisö koostui pääosin turkinsukuisista Venäjän tataareista. (Martikainen 2000, 329–331.) Tataareilla on Suomessa kaksi seurakuntaa, Suomen Islam-seurakunta ja Tampereen islamilainen seurakunta. Suomen Islam-seurakunnan jäsenmäärä oli 493 vuonna 2017 ja Tampereen islamilaisen seurakunnan jäsenmäärä puolestaan 71 vuonna 2016 (Uskonnot Suomessa -hanke, 2018).

Suomen Islam-seurakunnan toimialueeseen kuuluvat Helsingin lisäksi muun muassa Järvenpää, Turku ja Kotka, joissa tataareja myös asuu. Tampereen islamilainen seurakunta toimii puolestaan pääsääntöisesti vain Tampereella. Keskityn tutkielmassani näiden kahden seurakunnan jäseniin, heidän perheisiin ja muodostamaan yhteisöön tämän päivän Suomessa.

Olen kerännyt aineistoa haastatteleamalla useampiin eri sukupolviin kuuluvia tataareita sekä heidän perheenjäseniään. Lisäksi keräsin aineistoa etnografisesti osallistuvan havainnoinnin avulla kentältä. Tutkielmani kenttä muodostuu yhteisölle merkityksellisistä paikoista, seurakuntien tiloista ja tapaamieni ihmisten kodeista sekä muista paikoista, joissa kohtasin informantteja kenttätöön aikana. Käsittelen aineiston avulla yhteisöä ylläpitäviä ja yhteisön rajoja määrittäviä tekijöitä.

Olen keskittynyt opinnoissani ja kandidaatintutkielmassa uskonto- ja yhteisöantropologiaan. Halusin jatkaa samojen teemojen parissa syventäen teoreettista ajattelua, minkä takia tataariyhteisö tuntui sopivalta aiheelta tutkielmalle. Tataariyhteisöä ei ole tutkittu viime vuosina kovinkaan paljoa, minkä takia koin tutkielmalle olevan myös tarvetta. Tavoitteeni oli aluksi keskittyä erityisesti Tampereen islamilaiseen seurakuntaan, mutta pian kenttätöön ja haastattelut aloitettua huomasin yhteisön rajaamisen maantieteellisesti yhteen kaupunkiin olevan täysin tarpeetonta mahdollisimman monipuolisen ja riittävän laajan aineiston keräämiseksi.

Käytän tutkielmassani yhteisö- ja uskontoantropologisia viitekehyksiä, ja ne toimivat tutkielmani teoreettisena taustana. Keskeisiä käsitteitä työssäni ovat yhteisö, yhteisön symbolinen ja sosiaalinen rakentuminen, etnisyys, etninen identiteetti ja uskonto. Tarkastelen tataariyhteisön jäsenten tuottamaa kuvaa yhteisöstään ja sitä, minkälaisia tulkintoja yhteisöstä tehdään. Tavoitteeni on selvittää samalla niitä keinoja, joilla yhteisöä ylläpidetään. Lisäksi, olen kiinnostunut siitä, minkälaisia rajoja yhteisölle tuotetaan ja millä keinoilla kyseisiä rajoja ylläpidetään tai puretaan.

Aineiston keräämiseksi haastattelen tutkielmassani tataariyhteisöön kuuluvia henkilöitä ja lisäksi käytän aineistona kenttäpäiväkirjaani, johon olen kerännyt materiaalia etnografisesti osallistuvalla havainnoinnilla yhteisön parissa. Muodollisten haastattelujen osalta käytän menetelmänä teemahaastattelua. Teemahaastattelun koen antavan haastateltaville riittävästi tilaa kertoa omista kokemuksistaan, keskittyen kuitenkin tutkielmani teemojen ympärillä. Teemahaastatteluiden analyysimenetelmänä käytän teoriasidonnaista sisällönanalyysiä.

Etnografinen tutkimusote säilyy läpi tutkielman aineiston keräämisestä aina analyysiin ja viimeisen luvun pohdintaan asti. Haastatteluaineistoa olen näin ollen analysoinut myös etnografisesti ja yhdistellyt sitä analyysiluvuissa kenttäpäiväkirjan aineistoon. Kuten sanottu, tutkielman kenttä rakentuu niiden paikkojen ympärille, joissa haastateltavat ja informantit

viettävät aikaa, keskittyen heidän koteihinsa ja seurakuntien tiloihin. Etnografisen tutkimusotteen mukaisesti kenttä laajenee myös muihin kohtaamispaikkoihin ja etnografisiin haastatteluihin.

Esittelen seuraavaksi osana johdantoa aikaisempaa tutkimusta Suomen tataareista. Toisessa alaluvussa perehdyn puolestaan tarkemmin tutkimuskysymyksiini. Tutkimuskysymyksiä on kaksi. Kummallekin tutkimuskysymykselle olen laatinut myös tarkentavat alakysymykset. Kahden pää tutkimuskysymykseni mukaisesti tarkastelen sitä, minkälainen Suomen tataariyhteisö on ja minkälaisia rajoja yhteisölle tuotetaan. Esittelen seuraavaksi aikaisempaa tutkimusta tataareista, tutkimuskysymykset ja tutkielman rakenteen.

1.1 Aikaisempi tutkimus tataareista

Aikaisempaa tutkimusta Suomen tataareista ovat tehneet muun muassa Tapani Harviainen, Tuomas Martikainen, Antero Leitzinger ja Harry Halén. Esittelen aluksi lyhyesti Halénin tutkimusta tataarien historiasta ja heidän siirtymisestä Suomeen. Tämän jälkeen käsittelen tutkimuksia, joita on tehty Tampereella ja Turussa asuvista tataareista. Tampereen tataariyhteisöä on tutkinut Tapani Harviainen ja Turussa asuvia tataareita puolestaan Tuomas Martikainen. Lopuksi käsittelen laajemmin Suomen tataareita tutkineen Antero Leitzingerin teoksia, keskittyen erityisesti etnisyyteen ja yhteisöön sekä tarkastelen tataariyhteisöä uskonnollisesta viitekehyksestä.

Halén (1999, 3–5) kirjoittaa tataareiden asettumisesta Suomeen ja siitä, kuinka he integroituivat suomalaiseen yhteiskuntaan muuttoliikkeen alussa sekä ensimmäisten vuosien aikana. Venäjällä mishääritataarit asuivat pääosin Sergatšin kihlakunnassa, joka sijaitsee 200 kilometrin päässä Kazanista ja lähes 500 kilometriä Moskovasta. Kesäisin tataarit viljelivät maata, mutta niukan toimeentulon takia he lisäksi kiersivät isoimmissa kaupungeissa kauppiaina, jopa yli tuhannen kilometrin päässä sijaitsevassa Pietarissa. Kauppiaiden myymiä tuotteita olivat kankaat, vaatteet, turkikset ja saippuat. Tämä sama elinkeino säilyi kun tataarit saapuivat Suomeen ensimmäisiä kertoja 1800-luvun loppupuolella. (ibid.)

Halén (1999, 3–5) kirjoittaa tataarien nähneen Suomen lupaavana kauppapaikkana, vaikka tataarikauppiat joutuivatkin sopeutumaan maan markkinoiden ehtoihin. Heitä houkutti mahdollisuus elää omalla työllä, minkä takia tataarit jäivät lopulta Suomeen. Toimeentulo vaati tataareja sopeutumaan paikallisiin olosuhteisiin. Suomessa vähemmistöihin suhtauduttiin

Halénin mukaan myös suopeammin kuin Venäjällä. Tataareita pidettiin ahkerina työntekijöinä, joilla oli hyvät elämäntavat. Suomessa kulku- ja torikauppa muuttui pian hallikaupaksi, niin myös tataarien keskuudessa. Esimerkiksi Tampereella tataarit harjoittivat pääasiassa kangaskauppaa Finlaysonin puuvillatehtaan vuoksi, kun taas Helsingissä pääasiallinen elinkeino oli turkiskauppa. Nykyään tataarit tunnetaan mattoalalla, johon he siirtyivät sotien jälkeen. Suomessa oleskelevat tataarikauppiaat alkoivat muuttaa perheitään Venäjältä Suomeen Venäjän vallankumouksen aikaan. (Halén 1999, 3–5.) Tataarien kotoutuminen Suomeen ja sopeutuminen suomalaiseen yhteiskuntaan kuvataan varsin ongelmattomana. He levittäytyivät useampaan kaupunkiin, erityisesti maan eteläosiin. Keskityn seuraavaksi Harviaisen tuotantoon Tampereen alueen tataariyhteisöstä.

Harviainen (2011, 219–223) tarkastelee Tampereen tataariyhteisön muodostumista ja sen asettautumista kaupunkiin. Hänen tutkimuksensa perehtyy erityisesti tataarien integroitumiseen suomalaiseen yhteiskuntaan sekä kaksoisidentiteetin muodostumiseen. Haastatteluaineiston Harviainen on kerännyt haastatteleamalla tamperelaisia tataareja. Haastattelut on tehty vuonna 1998. Hänen mukaansa Tampereella asuvat tataarit ovat pystyneet sopeutumaan hyvin suomalaiseen yhteiskuntaan. He osallistuivat työelämään ja mukautuivat paikalliseen koulujärjestelmään. Samalla yhteisö kuitenkin säilytti oman uskonnollisen, kielellisen ja kulttuurillisen sivistyksensä. Niiden arvostus yhteisön sisällä on edelleen korkea. Tampereen islamilainen seurakunta järjesti yhteisön jäsenten lapsille opetusta iltaisin. Opetukseen kuului muun muassa Koraanin, tataarin kielen, arabialaisen kaunokirjoituksen, turkkilaiskansojen historian, laulujen, musiikin sekä näytelmien opetusta. (ibid.) Tampereen tataariyhteisö oli elinvoimainen ja järjestäytyi seurakunnan perustamisen myötä. Nykypäivänä Tampereella asuvien tataarien määrä on huomattavasti pienempi, eikä seurakunnan toiminta ole yhtä aktiivista kuin ennen.

Nuoremasta sukupolvesta kirjoittaessaan, Harviainen (2011, 225) arvioi pääkaupunkiseudulle muuton suurimmaksi uhaksi Tampereen tataariyhteisön tulevaisuudelle. Hän kirjoittaa myös avioliittojen ja lasten lukumäärän alenemisen sekä haasteiden perinteiden siirrossa luovan uhan yhteisön säilymiselle. (ibid.) Muun muassa suomalaisen yhteiskunnan työelämän vaatimukset ja avioliitot muiden kuin tataarien kanssa muuttavat tapoja, joilla kulttuuria, uskontoa ja perinteitä välitetään seuraaville sukupolville. Muutokset yhteiskunnallisissa olosuhteissa näkyvät myös tataariyhteisössä. Tarkastelen analyysissä omaa aineistoani suhteessa Harviaisen havaintoihin 1990-luvun lopun tataariyhteisöstä.

Myös Martikainen (2000, 330–334) tarkastelee tataareiden asettumista ja heidän asemaansa Suomessa, mutta Tampereen sijaan Turun kaupungissa. Hänen mukaansa Turku oli tuohon aikaan Suomen monikulttuurisin kaupunki, minkä takia sen voitiin nähdä tarjoavan hieman erilaisen kontekstin vähemmistöryhmien tutkimiseen. Vuonna 2000 Turun asukkaista 3,5 prosenttia oli ulkomaalaistaustaisia. Martikainen kirjoittaa Turun tataarien kuuluvan Helsingin Suomen Islam-seurakuntaan. Toisin sanoen, heillä ei ole kaupungissa omaa seurakuntaa. Tataarien määrä ei ole Turussa ikinä ylittänyt 100 henkeä ja Martikaisen tutkimuksen aikaan vuonna 1999 Turussa asui alle 40 tataaria, joista suurin osa oli jo melko iäkkäitä. Turun yhteisö ei ole kovin elinvoimainen ja jäsenet kokoontuvat vain pari kertaa vuodessa isompien islamilaisten juhlien aikaan, jolloin vieraaksi saapuu myös imaami Helsingistä. (ibid.)

Kirjoituksessaan Martikainen (2000, 335) jaottelee muslimiryhmien tutkimuksen kahteen eri näkökulmaan. Ensimmäisen mukaan muslimeja voidaan tarkastella heidän kansalaisuuden tai etnisen alkuperän mukaisesti. Martikaisen mukaan etnisen alkuperän kautta ryhmän kuvaaminen ei lähtökohtaisesti tee sen jäsenistä islaminuskoa harjoittavaa muslimia. Toisen näkökulman mukaisesti muslimeja tutkitaankin vain uskonnollisesta viitekehyksestä paikallisten uskonnollisten instituutioiden, kuten seurakunnan, näkökulmasta. (ibid.) Sisällytän tutkielmaan kummatkin ulottuvuudet, mutta en kuitenkaan lähtökohtaisesti erottele niitä kahdeksi erilliseksi näkökulmaksi analyysissäni.

Laajemmin tataareita on tutkinut Suomessa Leitzinger. Hän (2006, 13) esittelee teoksessaan tataarien historiaa ja selvittää samalla sitä, kuinka yhteisö onnistui asettumaan Suomeen pysyvästi, sopeutumaan suomalaiseen yhteiskuntaan ja silti säilyttämään identiteettinsä vielä nykypäiväänkin saakka. Leitzinger kirjoittaa sekä tataarien itsensä että ulkopuolisten tutkijoiden esittävän tataarien onnistuneen välttämään assimiloitumisen suomalaiseen yhteiskuntaan, mutta myös yhteisön problematisoitumisen. Hän arvioi problematisoitumisen puuttumisen olevan syynä tataarien vähäiseen tutkimukseen. (ibid.) Tutkimuksen vähäisyyteen vastaan omalta osaltani tämän tutkielman myötä ja kirjoitan Suomen tataariyhteisöstä sen nykytilassa.

Leitzingerin (2006, 20) mukaan assimiloitumisen sijaan tataarit ovat integroituneet hyvin suomalaiseen yhteiskuntaan, eivätkä vastaa mielikuvaa ongelmallisesta maahanmuuttajaryhmästä, joka vaatii yhteiskunnan tuen. Lisäksi Leitzinger (2006, 246) kuvailee integroitumisen vaikutusten näkyvän erityisesti tarkasteltaessa useampaa sukupolvea. Jokaisella sukupolvella on omanlaisensa asenteet ja mielipiteet esimerkiksi poliittiseen

keskusteluun, koulutukseen ja ammatinvalintaan liittyen. Useimmiten etnisen ryhmän oman identiteetin säilyttäminen tapahtuu integroitumisen yhteydessä ja ryhmän edustajille muodostuu maahanmuuttajan kaksoisidentiteetti. Kaksoisidentiteetti voi kuitenkin heikentyä, mikäli etninen ryhmä eristäytyy tai sulautuu täysin valtaväestöön. (ibid.) Tataarien kuvataan välttäneen eristäytymisen ja sulautumisen, ja näin ollen muodostaneen etnisen ryhmän kaksoisidentiteetin. Käsittelen tataarien kaksoisidentiteettiä vielä tarkemmin seuraavassa luvussa.

Tataareita koskevassa tutkimuksessa käsitellään luonnollisesti usein myös uskontoa. Halénin (1999, 18–19) mukaan islamin ja nykyaikaisen elämänmuodon yhdistäminen onnistui tataareilta hyvin somalien ja muiden muslimiryhmien tulon asti. Islam on ollut tataarien keskuudessa aina maltillista, koska he joutuivat alun perin sopeutumaan myös Venäjällä asemaansa uskonnollisena vähemmistönä. Leitzingerin (2006, 178–179) kirjoittaa omien havaintojensa mukaan tataarien joutuvan selittämään omaa uskontoaan yhä useammin muille.

Tataareille on tyypillistä tuoda esille sitä, että he eivät halua etuoikeuksia tai yhteiskunnan tukea toiminnalleen. Tataariyhteisön toiminta rahoitetaan yksityisesti. Maailmalla esiintyviin ongelmiin ja konflikteihin tataariyhteisö ei koe tarpeelliseksi ottaa kantaa, vaan viittaavat Suomen lakeihin ja viranomaisten pätevyyteen hoitaa asioita koko kansan etu huomioon ottaen. (Leitzinger 2006, 178–179.) Uskonnon siirtyminen yksityisestä ja henkilökohtaisesta julkiseksi ja yleiseksi keskustelunaiheeksi, näkyy paitsi yksittäisten ihmisten lisääntyneenä uteliaisuutena myös tataarien tarpeena erottaa yhteisöään nykypäivän etnisyyteen ja uskontoon liitetyistä konflikteista.

Leitzinger (2006, 178–179) tarkastelee tarkemmin politisoitumisen ja radikaaliryhmien julkiseen keskusteluun nousun vaikutuksia tataariyhteisössä. Hän kirjoittaa Suomessa asuvien muslimien elinolojen vaikeutuneen huomattavasti viime vuosikymmenten aikana. Tähän todetaan olevan syynä maahanmuuton herättämän epäluulon. Ongelmien nähdään johtuvan radikaalien muslimien toiminnasta, ei niinkään muslimiryhmien koon ja lukumäärän kasvamisesta. Valokeilaan pääsevät pääsääntöisesti radikaalien ryhmien edustamat aktivistit, jotka eivät kuitenkaan edusta valtaosaa muslimiväestöstä. Myös tataariyhteisö on nostanut esiin tämän ristiriidan. (ibid.) Halén (1999, 18–19) esittää esimerkkinä elinolojen vaikeutumisesta tataarien kohdalla Suomen Islam-seurakunnan hautausmaalta ilkeinä kaadetut hautakivet. Tämän myötä seurakunta on pohtinut nimen muuttamista, jotta heitä ei nähtäisi kaikkien maan muslimien edustajina. (ibid.) Tataarien seurakunnat ja sen jäsenet

liittyvät muslimiväestön edustajina osaksi keskustelua politisoituneesta islamista. Vaikutukset näkyvät paitsi yhteisön sisällä, myös suhteissa yhteisön ulkopuolella oleviin ryhmiin ja ihmisiin. Tässä kohtaa on kuitenkin syytä tuoda esille se, että kaikki tataariyhteisön jäsenet eivät ole muslimeja, minkä takia uskonnollinen identiteetti rakentuu vaihtelevasti yhteisön sisällä ja näyttäytyy moninaisena myös ulkopuolisille.

1.2 Tutkimuskysymykset

Tutkimuskysymykset ovat ohjanneet tutkielmaani aineiston keruun aloittamisesta asti. Olen hyödyntänyt niitä teemahaastatteluihin käytetyn haastattelurungon laatimisessa sekä teoreettisten käsitteiden valinnassa. Tutkimuskysymyksillä muodostan laajemman käsityksen tataariyhteisöstä Suomessa ja tarkastelen samalla yksityiskohtaisemmin heidän tuottamaansa yhteisöä sekä niitä keinoja, joita yhteisön ylläpitämiseen käytetään.

Tutkimuskysymykseni ovat:

- *Minkälainen tataariyhteisö Suomessa on?*
 - *Mitkä tekijät rakentavat ja ylläpitävät yhteisöä?*
- *Minkälaisia rajoja yhteisölle tuotetaan?*
 - *Millä keinoilla yhteisön rajoja ylläpidetään tai puretaan?*

1.3 Tutkielman rakenne

Tutkielma alkaa johdannolla, joka taustoittaa tutkielman aihetta ja esittelee tutkimuskysymykset. Johdannon jälkeen siirryn esittelemään tutkielman tausta-aineistoa ja kontekstia. Tausta-aineistona kuvaan tataarien historiaa Suomessa, tataariyhteisön jäsenten kaksoisidentiteettiä ja tataarien perustamia seurakuntia. Laajempina kontekstina tarkastelen etnisiä ryhmiä, islaminuskoa ja muslimeja Suomessa. Tämän jälkeen, kolmannessa luvussa, käsittelen tutkielman teoreettista viitekehystä. Tutkielman keskeiset teoreettiset käsitteet ovat yhteisö, etnisuus ja uskonto. Näihin käsitteisiin liittyen perehdyn myös teoriaan yhteisön rakentumisesta symbolisesti ja sosiaalisesti, etnisen identiteetin rakentumisesta, identiteettipolitiikasta, uskonnosta osana kulttuuria sekä uskonnosta elettyinä, islaminuskon näkökulmasta. Teoreettinen viitekehys sidotaan analyysissa aineistoon, joten teoreettiset käsitteet esitellään, kuten niitä käytän tutkielmassa.

Neljännessä luvussa käyn läpi tutkielman metodologiset valinnat. Esittelen aineiston keräämiseen käytetyt menet, etnografisen osallistuvan havainnoinnin ja teemahaastattelut sekä analysointiin käytetyt työkalut. Analyysissa hyödynnän nauhoitettujen teemahaastattelujen osalta teoriasidonnaista sisällönanalyysiä, mutta laajemmin analyysiani ohjaa etnografinen tutkimusote. Samassa luvussa käyn läpi tutkielmaan liittyviä eettisiä kysymyksiä. Tuon tutkielmassa tataariyhteisön jäsenten ääniä kuuluviin ja esitän heidän kokemuksiaan yhteisöstä. Tämän toteuttamiseksi pidän ensiarvoisen tärkeänä oman asemani tiedostamisen ja huomioimisen. Sen vuoksi viidennessä luvussa esittelen aineiston ja reflektoin omaa asemaani läpi tutkielman tekemisen. Kerron myös yksityiskohtaisemmin ensimmäisistä askeleistani kentällä.

Edellä esitellyt luvut johdattelevat aineiston analyysiin, jolla vastaan tutkielmalleni asetettuihin tutkimuskysymyksiin. Perehdyn siihen kuinka perheen, sukulaisuuden, kielen, kulttuuriperinteiden ja uskonnon kuvataan vaihtelevasti rakentavan yhteisöä ja tuottavan sille rajoja sekä identiteettiä. Esittelen analyysissa otteita haastatteluista ja kenttäpäiväkirjastani tutkielmani tulosten tueksi. Tämän jälkeen päätän tutkielman viimeiseen lukuun, tulosten yhteenvetoon ja niistä heränneisiin ajatuksiin – omaan pohdintaani. Tarkastelen samalla muita mahdollisia tutkimusnäkökulmia, joita tutkielman toteuttamisen aikana heräsi. Vaikka käyttämäni aineisto ja näkökulma ovat rajallisia, kuvaan tataariyhteisöä mahdollisimman monipuolisesti tutkimusasetelman mukaisesti.

2 TATAARIT SUOMESSA JA SUOMALAINEN YHTEISKUNTA

Käytän tutkielmani tausta-aineistona Suomen tataareista kirjoittaneen Antero Leitzingerin teoksia. Leitzinger keskittyy teoksissaan erityisesti esittelemään tataarien historiaa ja selvittämään vastauksia kysymyksiin tataarien integroitumisesta suomalaiseen yhteiskuntaan ja yhteisön identiteetin säilyttämisestä. Nämä teemat liittyvät läheisesti tutkielmani aiheeseen ja tutkimuskysymyksiini. Lisäksi hyödynnän tausta-aineistona Tuomas Martikaisen teosta tataareista ja muista muslimivähemmistöistä Suomessa. Käyn ensimmäisessä alaluvussa läpi tataarien historiaa Suomessa, minkä jälkeen siirryn tarkastelemaan tataarien kaksoisidentiteettiä. Esittelen kolmannessa alaluvussa tataarien perustamia seurakuntia, Suomen Islam-seurakuntaa ja Tampereen Islamilaista seurakuntaa. Viimeisissä luvuissa määrittelen tutkielman laajempia viitekehyksiä, joihin myös tataariyhteisö suhteutuu. Perehdyn muslimeihin etnisenä ryhmänä ja uskonnollisena vähemmistönä Suomessa. Lisäksi tarkastelen islaminuskoa ja muslimeita Suomessa. Hyödynnän tausta-aineiston tuomaa tietoa myöhemmin analyysiosiossa, ja tiedostan sen vaikutukset laajemmin aineiston keruuta ja tutkielmaa ohjaavana.

2.1 Tataarien historiaa

Muslimiyhteisö Suomessa koostui vielä 1970-luvulle asti pääsääntöisesti turkinsukuisista Venäjän tataareista. Nämä tataarit kuuluivat mishääriheimoön ja olivat lähtöisin muutamasta pienemmästä kylästä Venäjältä. (Leitzinger 2006, 11.) Suomen tataariyhteisöstä on kirjoitettu useita eri nimityksiä käyttäen, kuten Suomen muslimit, Suomen turkkilaiset tai Suomen tataarit. Puhun tutkielmassani heistä joko tataariyhteisönä tai Suomen tataareina. Suomen muslimit ovat nykypäivänä huomattavasti moninaisempi joukko ja Suomessa asuviin turkkilaisiin lukeutuu myös muitakin kuin tataareita. Vastaavasi tataariyhteisö ei ole enää tänä päivänä uskonnollisesti homogeeninen ryhmä.

Martikaisen (2000, 329–331) mukaan 1800-luvun loppupuolelta alkaen Suomeen muuttaneet tataarit olivat ensimmäisinä vuosina samassa asemassa kuin esimerkiksi maassa asuvat juutalaiset. Vähemmistöryhmiä siedettiin, mutta heitä ei virallisesti tunnustettu. Suomen itsenäistymisen ja uusien lakien säätämisen jälkeen uskonnolliset vähemmistöt, tataarit mukaan lukien, tunnustettiin virallisesti. Viimeisimmät tataarit muuttivat suomeen 1930-luvulla.

Tataariyhteisö oli alun perin Suomessa suljettu ulkopuolisilta. Yhteisöön ei hyväksytty ulkopuolisia jäseniksi ilman samaa etnistä alkuperää. Osaan yhteisön toiminnasta pääsivät myös ulkopuoliset mukaan. Tataareilla on omat hautausmaat Tampereella, Turussa ja Helsingissä, joihin oli aluksi sallittua haudata vain heidän oman yhteisönsä jäseniä. Nykyään hautausmaiden kerrotaan olevan avoimia kaikille muslimeille, joskin paikat on varattu seurakunnan jäsenille. (ibid.) Tällä hetkellä tataarien perustamien seurakuntien toiminta on edelleen osin avointa myös muille muslimeille. Osa toiminnasta on kuitenkin suunnattu vain yhteisön jäsenille, mihin palaan tarkemmin analyysissa.

Martikainen (2000, 329–331) kirjoittaa tataarien olevan tänä päivänä hyvin tunnustettu etninen ryhmä. Lisäksi tataarit ovat hyvin sopeutuneita suomalaiseen yhteiskuntaan. Verrattuna esimerkiksi juutalaiseen vähemmistöön, tataarit ovat onnistuneet säilyttämään paremmin omat kulttuuriset traditionsa ja kielensä. (ibid.) Saman havainnon on tehnyt Leitzinger (2006, 13), jonka mukaan tataariyhteisö on Suomessa kuuden maahanmuuttajasukupolven ajan onnistunut välttämään haasteet ja välttänyt aiheuttamasta ongelmia yhteiskunnalle. Silti, he ovat samalla säilyttäneet useita ryhmänsä kulttuurisia ominaispiirteitä, äidinkielen ja uskonnon. Perinteiden säilymisen kannalta yhteisön järjestäytymisen, oman organisaation eli seurakunnan luomisen, voidaan nähdä olevan merkittävässä roolissa.

Martikainen (2000, 333) toteaa uskonnollisten ryhmien perinteisesti järjestäytyvän Suomessa muodostamalla uskonnollisen yhteisön organisaation. Organisaatiolle voidaan myöntää muun muassa lupa suorittaa avioliittoon vihkimisiä. Kirkot ja seurakunnat pystyvät kummatkin rekisteröitymään uskonnollisina organisaatioina. Tataariyhteisö organisoi toimintansa Suomessa ensimmäisenä muslimiryhmänä 1920-luvulla ja vasta yli 60 vuotta tämän jälkeen seuraava muslimiryhmä seurasi perässä. Muiden rekisteröityneiden muslimiyhteisöjen ja -seurakuntien jäsenet tulevat pääsääntöisesti Pakistanista, Turkista, Somaliasta sekä muista arabimaista kuten Irakista. (ibid.) Tataariyhteisöllä on pitkät juuret suomalaisessa yhteiskunnassa ja sukupolvia on syntynyt jo useampia. Tällä hetkellä Suomessa asuu tataareita seitsemännessä sukupolvessa. Monet erityisesti viidennen, kuudennen ja seitsemännen sukupolven edustajista ovat tataareita vain toisen vanhempansa puolelta. Heitä sisältyy myös omiin informantteihini. En kokenut relevantiksi jaotella aineistoa systemaattisesti tämän taustatiedon mukaan, mutta käsittelen aihetta muutoin tutkielmassani.

Leitzingerin (2006, 246–247) kirjoittaa Suomessa asuvan muslimiyhteisön ensimmäisen sukupolven syntyneen noin 1880-luvulla. Toinen sukupolvi on joko syntynyt Suomessa tai muuttanut maahan lapsuusiässä. Kolmas sukupolvi on puolestaan syntynyt kokonaan Suomessa ja tuon sukupolven naiset ovat ensimmäiset työmarkkinoille osallistuneet. Leitzingerin tutkimus rajoittuu noin 1970 -luvulla syntyneeseen neljänteen sukupolveen. (ibid.) Tarkastelen seuraavaksi tarkemmin tataarien integroitumista suomalaiseen yhteiskuntaan ja tataari-identiteetin säilyttämistä, kaksoisidentiteetin muodostumista. Tarkastelu pohjautuu edelleen pääosin Leitzingerin teokseen ja näin ollen siitä on jäänyt ulkopuolelle viides, kuudes ja seitsemäs tataarisukupolvi.

2.2 Tataarien kaksoisidentiteetti

Leitzinger (2006, 246) kirjoittaa tataareilla olevan vahvan kaksoisidentiteetin, joka on säilynyt läpi sukupolvien. Muutoksia sukupolvien välillä on tuonut myös avioituminen muiden kuin tataariyhteisöön kuuluvien eri uskontokuntaa edustavien henkilöiden kanssa. Ensimmäisestä sukupolvesta Leitzingerin (2006, 247–248) mukaan noin kaksi kolmasosaa avioitui keskenään. Tuohon aikaan niin sanottuja seka-avioliittoja pidettiin häpeällisinä ja kyseisiä henkilöitä hyljeksittiin. Toisessa ja kolmannessa sukupolvessa vaihtoehtoja oman yhteisön sisällä oli kuitenkin yhä vähemmän. Monet jättivätkin solmimatta avioliiton ja toisen sukupolven naisista naimisissa oli vain hieman alle puolet. (ibid.) Miksi avioliittoja yhteisön ulkopuolisten ei-muslimien kanssa sitten välteltiin ja näihin ryhtyviä hyljeksittiin?

Avioliitot suomalaisten ei-muslimien kanssa näyttäytyivät ensimmäisten sukupolvien edustajille paheksutuilta ja Leitzinger (2006, 248) paljastaa niiden maineen syntyneen väitettyjen huonojen kokemusten levittämisestä. Esimerkiksi 1930-luvulla yhteisön parissa kirjoitettiin varoittava romaani seka-avioliitoista. Kirjoittajan pitämää tilaisuutta saapui kuitenkin seuraamaan vain harva. Leitzinger esittääkin sen sijaan tärkeimmäksi syyksi seka-avioliittojen välttämiseksi olleen pelon tataarin kielen häviämisestä. Yhteisön jäsenet pelkäsivät, että heidän oma kielensä ei periydy, mikäli äiti ei ole tataari ja pysty näin ollen puhumaan tataarin kieltä lapsille. Huolenaihe oli myös perinneruokien säilyttäminen, jolla on ollut aina tärkeä yhteisöä yhdistävä merkitys. Nykypäivänä tataariyhteisöön kuuluu merkittävä osa seka-avioliitoissa syntyneistä lapsista, mikä on yhteisön elinehto. (ibid.)

Kaksoisidentiteetin syntymiseen ja säilymiseen vaikuttaa merkittävästi suomalainen koulujärjestelmä, joka on monille muslimeille ensimmäinen kohtaaminen valtakulttuurin kanssa. Leitzingerin (2006, 249–250) mukaan monet muslimilapsista oppivat suomen kielen viimeistään peruskoulussa, suurin osa jo päiväkodissa tai pihaleikeissä ennen koulun alkua. Kun lapset siirtyivät käyttämään suomen kieltä arkikielenään, alkoi tataarin kielen säilyttäminen vaatia aktiivista harjoittamista. Suomessa syntyneet tataarit ovat omaksuneet suomalaisen aksentin puheeseensa. Leitzinger korostaa myös tataarin kielen merkitystä erityisesti tunnekielenä, vaikka sanavarasto ei välttämättä riittäisikään enää yhtä monipuoliseen keskusteluun. (ibid.) Tataarin kielen merkitystä tutki jo vuonna 1987 Soila Niklander, jonka pro gradu -tutkielman mukaan kielen voidaan nähdä olevan merkittävin yksittäinen Suomen tataariyhteisöä koossa pitävä tekijä. Tataarin kielen kuvataan olevan yksi tärkeimmistä kulttuuri-identiteettiä ylläpitävistä elementeistä. Kielen lisäksi Nikanderin tutkielmassa nousee esiin uskonnon merkitys yhteisöä rakentavana. (ibid.) Tulen tarkastelemaan analyysissä sekä uskonnon että kielen merkitystä osana yhteisöä. Kielen osalta merkityksellistä on nähdä, minkälainen sen asema on tällä hetkellä yhteisöä ja sen jäsenten etnistä identiteettiä ylläpitävänä.

Leitzinger (2006, 256) kirjoittaa kaksoisidentiteetin rakentumisesta myös konkreettisten paikkojen ja maantieteellisten alueiden kautta. Osalle tataareista Turkki on samassa asemassa kuin esimerkiksi Israel juutalaisille. Kuitenkin, monet tataarit vieroksuvat Turkkia ja pitävät Tatarstania merkityksellisempänä. Venäjää tai Neuvostoliittoa ei ole pidetty kotimaana enää Suomeen muuton jälkeen, vaikka virallisesti tataarien esivanhemmat ovat lähtöisin Venäjältä. Leitzinger esittää vastaavasti monien tataarien kulttuurille ominaisten tapojen ja asenteiden olevan yhteistä Venäläiselle kulttuurille. Tästä johtuen tataarien toinen, Turkkiin liitetty identiteetti näyttäytyy pikemminkin ihanteellisena haavekuvana. Harva tataari on myöskään muuttanut Turkkiin pysyvästi, vaikka olisikin hankkinut Turkin kansalaisuuden ja olisi asunut maassa väliaikaisesti. Toinen identiteetti esiintyy pitkälti mielikuvissa esivanhempien kotiseutuna, lapsuuden kasvuympäristönä, äidinkielen ja isovanhempien vaalimien perinteiden maailmana. (ibid.) Tutkielmani aineistoa olen kerännyt toisen, kolmannen ja neljännen sukupolven keskuudessa. Tarkastelen analyysiluvussa yhteisön identiteettiä, kuten sen omat informanttini tuovat esille.

2.3 Tataarien seurakunnat Suomessa

Esittelen seuraavaksi tataarien Suomeen perustamat seurakunnat, joita on kaksi. Niistä kumpikin on toiminnassa edelleen. Toinen seurakunnista on Suomen Islam-seurakunta ja toinen Tampereen islamilainen seurakunta. Suomen Islam-seurakunta toimii pääkaupunkiseudun lisäksi myös muissa kaupungeissa, kuten Järvenpäässä. Tampereen islamilainen seurakunta on puolestaan nimensä mukaisesti Tampereella toimiva seurakunta. Esittelen ensin aikaisemmin perustetun Suomen Islam-seurakunnan ja tämän jälkeen Tampereen islamilaisen seurakunnan.

Tataarien myötä Suomeen perustettiin maan ensimmäinen islamilainen seurakunta, joka tunnetaan nykyään nimellä Suomen Islam-seurakunta (Bedretdin 2011, ix). Seurakunta perustettiin vuonna 1925 ja alun perin sen nimi oli Suomen muhamettilaisen seurakunta. Nimi vaihdettiin virallisesti Suomen Islam-seurakunnaksi vuonna 1963. (Leitzinger 1999, 32.) Leitzingerin (2006, 172–173) mukaan seurakunnasta tuli silloisessa Suomessa asuvien muslimien tärkein organisaatio, joka yhdisti heitä. Ensimmäisenä vuonna seurakunnassa oli jäseniä 528. Seurakunnan viralliseksi kieleksi merkittiin suomi, eikä näin ollen jäseneksi liittymistä ainakaan periaatteessa rajoitettu kielellisesti. Seurakunta laati kymmenen niin sanottua sääntöä seurakuntajärjestykseksi. Leitzinger arvioi viiden ensimmäisen säännön noudattelevan islaminuskon oppeja, mutta viisi jälkimmäistä on hänen mukaansa laadittu juuri Suomen muslimien toimesta valtiolle ja valtauskonto kristinuskolle tarkentaviksi säännöiksi.

Nämä viisi jälkimmäistä sääntöä ovat:

”6) Kaikkien uskontojen kunnioittaminen

7) Ruumiillisen ja henkisen puhtauden noudattaminen

8) Totuuden noudattaminen kaikessa

9) Kunnioitus kanssaihmissä kohtaan ja pyrkimys olemaan yhteiskunnalle hyödyksi

10) Suoda hyvää kaikille ihmisille”

Sääntöjä on joiltain osin muutettu jälkeenpäin, mutta pääpiirteet ovat pysyneet ennallaan. Muutokset ovat koskeneet seurakuntamaksuja. (ibid.) Viiden jälkimmäisen säännön, jotka Leitzinger arvioi kohdistuvan suomalaiseen yhteiskuntaan, voidaan nähdä kuvastavan tataariyhteisön halua integroitua Suomeen. Vastaavasti viidellä ensimmäisellä säännöllä, jotka

pohjautuvat yleisiin islaminuskon edellytyksiin, pyritään ylläpitämään ryhmän omaa uskontoa ja uskonnollista identiteettiä. Seurakunnan säännöt kuvaavatkin konkreettisesti tataarien kaksoisidentiteettiä.

Leitzinger (2006, 174) kirjoittaa Suomen Islam-seurakunnan ostaneen ensimmäisen seurakuntatalonsa vuonna 1941. Toisen kiinteistön seurakunta osti vuonna 1948. Nämä kummatkin sijaitsivat Fredrikinkadulla Helsingissä. Myöhemmin ostettu talo oli puutalo, jonka paikalle seurakunta rakennutti arkkitehti Armas Veikko Lehtisen suunnitteleman *Islam-talon*. Rakennuksen ylimmässä kerroksessa toimii tänä päivänä rukoushuone, juhlasali ja keittiö. Toiseksi ylimmästä kerroksesta löytyvät puolestaan tilat leikkikoululle, kirjastolle, kanslialle ja toimistohuoneille. Alemmat kerrokset seurakunta on vuokrannut liiketiloiksi. Suomen Islam-seurakunnan jäseniä asuu myös Helsingin ulkopuolella, jonka myötä tataarien seurakuntatalo löytyy myös Järvenpäästä. Hautausmaat seurakunnalla on Helsingissä ja Turussa. Leitzingerin mukaan seurakunta edustaa liberaalia islamia, jolla on pitkät eurooppalaiset juuret. Samaa taustaa edustaa myös Tampereen islamilainen seurakunta, jota kuvataan vielä edellistäkin suomalaistuneemmaksi. (ibid.) Esittelenkin seuraavaksi Tampereelle perustettua seurakuntaa ja samalla tataarien kaksoisidentiteettiä alueella asuvien yhteisön jäsenten keskuudessa.

Yksi ilmeisimmistä syistä tataarien Suomeen suuntaavalle muuttoliikkeelle oli heidän tavoitteensa taloudellisen aseman parantamiseksi. Tämä päti myös Tampereelle muuttaneiden tataarien kohdalla. Baibulatin (2004, 20) mukaan Venäjän Pietariin 1870-luvulla rakennetut rautatiet tekivät matkat Suomeen mahdollisiksi. Kaupankäynti vakiinnutti asemansa elinkeinona vuosisatojen vaihteessa ja ensimmäiset tataariyhteisön jäsenet alkoivat hankkia asuntoja Tampereelta. Liikkumista ja kaupankäyntiä helpotti myös se, että Suomi kuului kyseisinä vuosikymmeninä Venäjän alaisuuteen. Harviaisen (2011, 219) mukaan Tampere oli voimakkaasti kasvava teollisuuskaupunki 1800-luvun lopussa, erityisesti tekstiilituotannon osalta. Tämä ominaisuus houkutteli alueelle tataareja, jotka olivat alun perin harjoittaneet kangaskauppaa kiertelevinä kauppiaina. (ibid.)

Baibulat (2004, 20–22) kirjoittaa saman perinteen jatkuneen Tampereelle asettumisen jälkeen. Ensimmäiset tataarit olivat joko kiertäviä kauppiaita tai pitivät tori- tai hallikauppoja. Kauppatavarana olivat pääosin kankaat. Jotta asettuminen Suomeen oli mahdollista, oli tataarien opittava suomen kieli ja totuttava paikallisiin oloihin. (ibid.) Harviaisen (2011, 220–221) mukaan Tampereella asuvat tataarit omistivat 1920–1930-luvuilla jo seitsemästä

kahdeksaan vaatetusliikettä ja heidän taloudellinen asemansa kohentui nopeasti. Vaatetusliikkeiden lisäksi merkittävän elinkeinon toi turkiskauppa. Ensimmäiset vuosikymmenet, vielä 1940-luvulle asti, lähes kaikki tataarit toimivat kaupallisilla aloilla. (ibid.)

Merkittävä tekijä Tampereen tataariyhteisön järjestäytymisen kannalta oli oman seurakunnan perustaminen. Tampereen islamilaisen seurakunnan perustaminen aloitettiin vuonna 1941 varainkeräystoiminnalla, jonka tavoitteena oli hankkia Tampereella asuville islaminuskoisille kokoontumispaikka. Kokoontumispaikan oli tarkoitus tarjota tila yhteisten rukousten suorittamiseen, kouluopetukseen ja kielen sekä kulttuurin säilyttämistä tukevien tilaisuuksien järjestämiseen. Ensimmäiset tilat hankittiin 1942 lokakuussa Satakunnankadulta ja oikeusministeriö hyväksyi Tampereen islamilaisen seurakunnan uskonnollisten yhdyskuntien rekisteriin 10. huhtikuuta 1943. (Baibulat 2004, 30.) Harviainen (2011, 221) kirjoittaa Tampereen kauniin moskeijan ja seurakunnan toimitilojen sijaitsevan tällä hetkellä kaupungin keskustassa. Tampereen seurakunnan kävijöihin kuuluu myös joitakin Helsingin seurakunnan jäseninä olevia tataareja. (ibid.)

Baibulatin (2004, 38) mukaan Tampereen islamilaisen seurakunnan perustaminen on jo edesmenneen Ymär Salin ansiota. Sali oli kotoisin Venäjältä Aktukista ja Tampereella hän toimi turkis- ja kangas-alalla. Sali oli myös Tampereen islamilaisen seurakunnan hallituksen puheenjohtaja kuolemaansa saakka. Hän lahjoitti paitsi merkittäviä rahasummia seurakunnalle tilojen ostamista varten, myös Tammelankadulla sijaitsevan kiinteistön. Baibulat kuvailee Salia kansaansa, äidinkieltään ja uskontoaan rakastavaksi, joka käytti suurimman osan varoistaan kansan identiteetin säilyttämistä edistävään toimintaan. (ibid.) Salin lisäksi Tampereella merkittävää työtä yhteisön ylläpitämiseksi teki liikemies Zinetullah Ahsen Böre, joka kustansi koko maassa ensimmäisen Koraanin suomennoksen vuonna 1942 (Harviainen 2011, 221).

Baibulat (2004, 16) selventää itse tataariyhteisöön kuuluvana suomalaisen yhteiskunnan hyväksynnän olevan heille tärkeää. Hänen mukaansa Tampereella asuva yhteisö noudattaa Suomen kansalaisina maan lakeja ja asetuksia. He ovat suomalaisen koulujärjestelmän piirissä ja toimivat samoissa ammateissa. Ulkoisesti tataarit eivät poikkea valtaväestöstä. Kotona, yksityisesti, tataarit kuitenkin pyrkivät vaalimaan omaa kulttuuriaan, muun muassa puhumalla omaa kieltään. Islamin tärkeys korostuu erityisesti ramadan-kuukausien aikana. Baibulat korostaa myös vanhempien ja vanhuksien kunnioittamisen olevan keskeistä heidän

kulttuurissaan. (ibid.) Harviaisen (2011, 222) mukaan Tampereen tataariyhteisö on sopeutunut suomalaiseen yhteiskuntaan hyvin, mutta omaa uskonnollista, kielellistä ja kulttuurillista sivistystä arvostetaan edelleen. Nykypäivänä tataarit työskentelevät yhä moninaisemmissa ammateissa ja ainoa, mistä etninen tausta saattaa tulla esille on tataarien nimet. (ibid.) Kaksoisidentiteetti näkyy myös Tampereen tataariyhteisössä, eikä valtakulttuuri näytä Harviaisen ja Baibulatin teoksien perusteella syrjäyttäneen tataarien omaa kulttuuria. Informanteistani suurin osa joko asuu Tampereella tai kuuluu Tampereen islamilaiseen seurakuntaan, minkä takia taustoitin seurakunnan perustamista ja alueella asuvaa yhteisöä tässä luvussa hieman kattavammin. Keskityn seuraavaksi laajempiin viitekehyksiin, muslimiryhmiin ja islaminuskoon suomalaisessa yhteiskunnassa, minkä avulla selvennän sitä ympäristöä jossa tataariyhteisöä tuotetaan.

2.4 Muslimit etnisenä ryhmänä ja uskonnollisena vähemmistönä

Tuomas Martikainen ja Tuula Sakaranaho (2015, 10–11) käsittelevät artikkelissaan kysymystä, joka on noussut esiin monissa Euroopan valtioissa. Kysymys koskee sitä, kuinka Länsi-Euroopan valtiot suhtautuvat maassa oleviin muslimeihin ja kuinka heidän tulisi heihin suhtautua. Jokaisessa valtioissa on historiallisesti muodostunut rakenne määrittämässä sitä, minkälaisia toimia valtio voi kohdistaa esimerkiksi muslimeihin uskonnollisena ryhmänä, ja vastaavasti mitä valtiollisia oikeuksia muslimeilla on. (ibid.) Tutkielman kannalta onkin merkittävää tarkastella, kuinka Suomen valtio suhtautuu maassa oleviin muslimiryhmiin. Martikainen ja Sakaranaho (2015, 10–15) arvioivat Suomen uskonnollisten organisaatioiden tilan ja maan uskontoelämän muodostuvan valtauskonnon, evankelis-luterilaisen kirkon toimesta, mutta myös pienempien uskonnollisten organisaatioiden, kuten muslimiseurakuntien taholta. Suomessa perustuslakiin on kirjattu kaikille uskonvapaus. Kuitenkin esimerkiksi valtiolliseen koulutukseen liittyen Martikainen ja Sakaranaho toteavat Suomesta puuttuvan islaminoppeihin perehdyttävien oppilaitosten. Valtio pyrkii pitämään valtauskonnon aseman ennallaan, mutta samalla se on laajentanut osan etuoikeuksista koskemaan kaikkia uskontoja. (ibid.)

Tämä etuoikeuksia määrittävä politiikkaa voi kuitenkin toimia sekä negatiivisessa että positiivisessa mielessä vähemmistöuskontojen, kuten islamin kohdalla. Esimerkkinä tästä toimii Suomeen vuonna 2007 rekisteröity yhdistys, Suomen islamilainen neuvosto, jonka tarkoituksena on toimia yhteisenä elimenä kaikille maan islamilaisille yhteisöille. Valtion

näkökulmasta Suomen islamilainen neuvosto toimii vastapuolena, kun keskustellaan kysymyksistä koskien islaminuskoa. Edustajan rooli on luotu palvelemaan suomalaisen yhteiskunnan kirkon ja valtion suhteiden muodostamia rakenteita ja hyödyttämään näin ollen valtiota, mutta samalla se jättää huomiotta muslimien heterogeenisyyden. (Martikainen & Sakaranaho 2015, 10–15.) Muslimien neuvosto pystyy neuvottelemaan valtion kanssa vain rajallisesti, minkä luomat mahdollisuudet ja seuraukset voivat olla sekä negatiivisia että positiivisia. Valtion käyttämä valta edustajan roolin myöntämisen myötä voidaan nähdä myös muslimien asemaa rajaavana ja homogeenistä mielikuvaa tuottavana.

Suomesta on tullut maahanmuuttajia vastaanottava maa vasta 1990-luvulta alkaen. Sitä ennen maasta muutettiin enemmän pois. Muuhun Eurooppaan verrattuna Suomi onkin verrattain nuori maahanmuuttajia ottavana maana. Ennen tätä käännettä Suomen muslimiväestö oli erittäin pieni ja tataarit olivat merkittävin muslimiryhmä maassa. Muslimit, niin tataarit kuin muutkin, ovat keskittyneet asumaan pääkaupunkiseudulla. Siinä missä osa viime vuosikymmeninä Suomeen muuttaneista muslimeista ovat matalan sosioekonomisen statuksen omaavia, ovat tataarit pääasiallisesti hyvin toimeentulevia ja korkeasti koulutettuja. (Martikainen & Sakaranaho 2015, 11–13.) Maahanmuuton ja islaminuskoon kääntymisen myötä lisääntyy paitsi muslimien määrä, myös muslimiryhmien heterogeenisyys. Lisääntynyt heterogeenisyys näkyy paitsi ryhmien välillä, myös niiden sisällä. Kuitenkin julkisessa keskustelussa muslimit esitetään usein yhtenä homogeenisenä ryhmänä suhteessa muuhun väestöön.

Laura Huttusen ja Marko Juntusen (2018, 2) mukaan suomalaisen yhteiskunnan moninaisuuteen ja maan muslimivähemmistöihin liittyvistä kysymyksistä tekee erityisen se, että Suomessa ei ole historiallisesti merkittäviä maahan muuttaneita muslimiryhmiä. Suurin osa Suomeen tulleista muslimeista on tullut joko pakolaisena tai turvapaikanhakijana. Ensimmäiset tataarit ovat asettuneet Suomeen vuosina, jolloin maa oli osa Venäjän keisarikuntaa, eivätkä he näin ollen olleet maahanmuuttajia vaan siirtyivät keisarikunnan osaan, joka oli tuohon aikaan autonominen Suomen suuriruhtinaskunta. Osa tataareista muutti kuitenkin Suomeen vasta itsenäistymisen jälkeen. Huttusen ja Juntusen huomiosta poiketen, tataarit ovatkin historiallisesti merkittävä muslimiryhmä Suomessa aina maan itsenäistymisestä tähän päivään.

Huttunen ja Juntunen (2018, 2) esittävät myös muita ominaisuuksia, joita tulee ottaa huomioon tarkastellessa moninaisuutta ja sen vaikutuksia nykypäivän Suomessa. Yksi näistä on polarisoituneen julkisen keskustelun lisääntyminen maahanmuuton, turvapaikkojen ja muslimien ympärillä. Tämä keskustelu on synnyttänyt vastakkain asettuvia reaktioita niin yksilöiden kuin organisaatioidenkin toimesta. (ibid.) Tarkastelen tataariyhteisöä suhteessa tähän julkiseen keskusteluun jonka voi nähdä osaltaan muokkaavan niitä yhteiskunnallisia olosuhteita, joihin he muslimivähemmistönä Suomessa asettuvat. Vastaavasti tarkastelen myös yhteisön sisällä heränneitä reaktioita polarisoituneessa keskustelussa.

Latomaa ym. (2015, 163–164) perehtyvät tarkemmin suomalaisten instituutioiden suhtautumiseen etnisiä ryhmiä kohtaan. Suomalaisissa instituutiossa kulttuurilliset erot, kuten kieli, on pääsääntöisesti otettu hyvin huomioon, vaikka etnisten ryhmien osuus kantaväestöstä on pieni. Esimerkiksi opetusjärjestelyissä tämä pyritään huomiomaan ja Suomessa jokaisella on oikeus omaan äidinkieleen. Kielikysymys vaikuttaa merkittävimmin maahan muuttavaan ihmiseen tai ryhmään itseensä. Heidän tulee ratkaista kysymykset suomen kielen opiskelusta ja oman kielen säilyttämisestä suomen rinnalla. Tuki suomalaisten instituutioiden puolelta oman kielen säilyttämiseksi ei ole aina riittävää. (Latomaa ym. 2015, 163–164.) Omaan äidinkieleen liittyviä kysymyksiä ratkaistaan paitsi yksilö- myös ryhmätasolla riippuen tilanteesta.

Oikeus omaan äidinkieleen ei takaa maahanmuuttajalle oman kielen ja kulttuurin opetusta ja säilymistä, vaan siitä on useimmiten huolehdittava itse. Vastaavasi suomalainen yhteiskunta tarjoaa suomen kielen opetusta maahanmuuttajille, minkä voi nähdä kuvaavan yhteiskunnan vaatimusta maahan muuttavan henkilön integroitumiseksi. Otan näin ollen huomioon paitsi suomalaisen yhteiskunnan tuottaman viitekehyksen, myös tataarien omien seurakuntien institutionaalisen vaikutuksen tataariyhteisön kehitykseen ja yhteisön jäsenten sosiaalisiin suhteisiin ja niiden tuottamiin merkityksiin. Tarkastelen seuraavaksi vielä laajemmin islamia ja muslimiseurakuntia suomalaisessa yhteiskunnassa.

Modernisaation myötä uskonnon ajateltiin väistyvän julkisista elämänaalueista. Uskonnon arveltiin jäävän osaksi ihmisten henkilökohtaista elämää, ja pysymään politiikan ja talouden näkökulmasta yksityisenä ja marginaalisena ilmiönä. Ajateltiin, että uskonnon yhteiskunnallinen ja poliittinen merkitys vähenisi maailmanlaajuisesti. Näin ei kuitenkaan tapahtunut, vaan todellisuudessa nykypäivänä uskonto yhdistyy monin eri tavoin politiikkaan ja yhteiskunnallisiin kysymyksiin. Uskonnolliset instituutiot, kuten kirkot ottavat aktiivisesti

kantaa yhteiskunnalliseen kysymyksiin. (Sakaranaho & Pesonen 2002, 8.) Näin ollen, islaminuskoa ei myöskään voida nähdä yksityisenä, yhteiskunnallisten kysymysten kannalta merkityksettömänä. Sen sijaan, islam ja muslimit ovat nousseen yhä useammin julkiseen keskusteluun suomalaisessa yhteiskunnassa.

Martikaisen (2000, 215) mukaan Suomi on käynyt läpi useamman ajanjakson, joiden aikana kansainvälinen ja sisäinen muuttoliike ovat olleet voimakkaampia. Yksi ajanjaksoista oli 1920-luku, kun lokakuun vallankumouksen myötä muuttoliike suuntautui Venäjältä Suomen alueelle. Tämän myötä Suomessa vahvistuivat merkittävästi jotkin uskonnollisista yhteisöistä, kuten Venäjän ortodoksinen kirkko, katolinen kirkko ja tataarimuslimit. Kyseisen vuosikymmenen jälkeen maahanmuutto Suomeen oli hyvin vähäistä ja kääntyi nousuun vasta 1980-luvulta. (Martikainen 2000, 215.) Tataarit olivat vuosikymmenien ajan ainoa merkittävä muslimiryhmä Suomessa. Tataarit eivät myöskään myöhemmin tulleiden muslimien tapaan olleet maahanmuuttajia, vaan muuttivat silloisen Venäjän keisarikunnan aikana maan sisällä Suomen suuriruhtinaskunnan puolelle. Martikaisen (2000, 216) mukaan tataarimuslimit olivat myös 1900-luvun loppupuolelle mennessä integroituneet hyvin suomalaiseen yhteiskuntaan eikä heitä pidetty muukalaisina.

1900-luvun loppupuolella kasvaneen maahanmuuton myötä, on myös islaminuskoisten määrä lisääntynyt huomattavasti Suomessa. Suurin osa Suomessa asuvista muslimeista on tullut joko Lähi-Idästä, Pohjois-Afrikasta, Somaliasta tai Afganistanista (Tilastokeskus, 2017). Martikainen (2000, 217) kirjoittaa muslimien määrän kasvun olevan merkittävin muutos, jonka maahanmuutto on tuottanut suomalaiseen uskontoelämään. Hänen mukaansa Suomen muslimiyhteisöt ovat melko sulkeutuneita ja introvertteja. Joitakin suomalaisia käännyttäisi kuulua yhteisöihin, mutta kyseessä on erittäin marginaalinen ilmiö. Martikaisen mukaan maahanmuuton myötä syntyneiden muslimiyhteisöjen tuoma merkittävin muutos suhteessa suomalaiseen yhteiskuntaan onkin se, että paikalliset joutuvat pohtimaan ja määrittämään oman asenteensa heihin. (Martikainen 2000, 2017.) Vaikka Martikainen kirjoittaa artikkeliaan Turun kaupungissa toteutetun tutkimuksen pohjalta, ei ilmiötä voi rajata vain kyseisen kaupungin sisälle. On syytä kuitenkin huomioida, että hänen tutkimuksensa on jo toistakymmentä vuotta vanha, eikä sen perusteella voida sanoa ovatko muslimiyhteisöt vastaavasti sulkeutuneita yhä tänä päivänä.

Martikainen (2000, 217–2019) esittää maahanmuuttajien määrän näkyvän paitsi julkisissa tiloissa, myös julkisessa keskustelussa. Hänen mukaansa vielä 1990-luvulla saattoi olla harvinaista nähdä henkilö, jonka voi fyysiseltä olemukseltaan ajatella edustavan esimerkiksi eri kansalaisuutta tai uskontokuntaa, kun taas nykyään se on täysin arkipäiväistä. Julkiseen keskusteluun on puolestaan noussut kysymyksiä rasismista, monikulttuurisuudesta ja koulutuksesta. (ibid.) Tataarien näkökulmasta maahan muuttaneiden muslimien myötä, on islaminusko myös heidän osaltaan noussut osaksi julkista. Islam, kuten myös muut uskonnot, sekoittuvat osaksi poliittisia ja yhteiskunnallisia keskusteluja, eikä tataariyhteisö voi erottaa enää omaa uskontoaan puhtaasti yksityiseksi ja henkilökohtaiseksi.

Julkiseen keskusteluun liittyen Jaakko Hämeen-Anttila (1999, 248–249) kirjoittaa islamin nykykuvasta. Vaikka teos onkin jo kahden vuosikymmenen takaa, pätevät hänen esittämänsä argumentit nykypäivänkin suomalaisessa yhteiskunnassa. Hämeen-Anttilan mukaan islam näkyy julkisessa keskustelussa ja lehdistössä, mutta myös monissa islamia käsittelevissä kirjoissa, monoliittisena. Sen mukaan on vain yksi jakamaton islam ja yksi *umma*, eli muslimiyhteisö. Saman käsityksen jakaa sunnalaisen ortodoksian näkemys, jonka mukaan on vain yksi puhdasoppinen islam ja muut islamin muodot ovat turmeltuneita. Turmeltuneiden muotojen osalta toivotaan paluuta puhtaaseen oppiin. Vastaavasti islamin pienemmät lahkot, ääriliikkeitä lukuun ottamatta, korostavat islamilaisen yhteisön laajuutta. (ibid.)

Pienempien yhteisöjen mukaan islamin sisälle mahtuu monimuotoisuutta. Monimuotoisuus tuo uskontoon samalla dynaamisuuden, joka auttaa uskontoa vastaamaan nykypäivän haasteisiin ja etsimään islamista vastauksia nykyajan ongelmiin. (Hämeen-Anttila 1999, 248–249.) Tataarit edustavat nimenomaisesti islaminuskon pienempää yhteisöä ja uskonnon monimuotoisuutta. Tästä syystä tulen tarkastelemaan tataariyhteisön uskontoa ennen kaikkea dynaamisena ja moninaisena, arjessa elettyinä uskontona. Käsittelen teoreettisessa viitekehyksessä uskontoa elettyinä, yksilön kokemuksena. Uskonnollista instituutiota, kuten seurakuntaa, ei kuitenkaan voida täysin unohtaa tai erottaa ja se on myös osa yksilön elämää uskontoa, minkä takia sisällytän analyysiin myös tataarien seurakunnat Suomessa ja heidän suhteensa seurakunnan jäseniin.

3 TOOREETTINEN VIITEKEHYS

Tarkastelen tataariyhteisöä erityisesti yhteisön ja etnisyyden käsitteiden kautta. Selvitän lisäksi uskonnon roolia ja merkitystä tataariyhteisössä. Tulkitseen yhteisön rakentumista sosiaalisesti ja symbolisesti. Tarkastelen tataareita etnisenä ja uskonnollisena ryhmänä osana suomalaista yhteiskuntaa. Teoreettinen viitekehys tutkielmassa muodostuu yhteisö- ja uskontoantropologiasta. Tutkielman keskeisiä käsitteitä ovat yhteisö, yhteisön symbolinen ja sosiaalinen rakentuminen, etnisuus, identiteettipolitiikka ja uskonto. Ensimmäisessä luvussa määrittelen yhteisön käsitettä, minkä jälkeen siirryn käsittelemään yhteisön rakentumista symbolisesti ja sosiaalisesti kuvaten niitä ulottuvuuksia, joita hyödynnän aineiston analyysissä. Pehdyn toisessa alaluvussa etnisyyden käsitteeseen ja sen käyttöön tutkielmassani sekä etnisen ryhmän identiteettipolitiikkaan. Viimeisissä alaluvuissa käsittelen uskontoa osana kulttuuria, sekä elettyä uskontoa islamin näkökulmasta.

3.1 Yhteisö

Anthony Paul Cohenin (1985, 11) mukaan yhteisö on ollut mukana arkipäiväisessä keskustelussa helposti ymmärrettävänä, mutta esiintyy kuitenkin sosiaalitieteellisissä diskurssissa varsin haastavana. Yhteisön käsitettä on lähestytty eri teorioiden kautta ja käsitteen teoretisointi on näin ollen ollut varsin ristiriitaista. Cohen esittää yhdeksi haasteeksi myös väitteet, joiden mukaan moderni ja yhteisö ovat yhteen sovittamattomia. (ibid.) Samaan väitteeseen on tarttunut Gerard Delanty. Delantin (2003, 1-8) mukaan globalisaation ja postmodernin maailman kehityksen tuomat muutokset haastavat yhteisön ja yhteisöllisyyden perinteistä määrittelyä. Hän kirjoittaa yhteisön diskurssia hallinneen pitkään yhteisöllisyyden menettäminen ja heikentyminen. Tämän Delanty näkee kuitenkin vain yhtenä puolena yhteisön modernista diskurssista. Yhteisön diskurssissa on nähtävissä myös yhteisöllisyyden elpyminen. (ibid.) Määrittelen seuraavaksi yhteisöä käsitteenä Delantin ja Zygmunt Baumanin teoksien pohjalta.

Delanty (2003, 1-12) kirjoittaa yhteisön olevan laajimmillaan koko ihmiskunnan muodostama universaali yhteisö. Pääsääntöisesti yhteisöstä puhuttaessa tarkoitetaan kuitenkin joko pienempiä paikallisia yhteisöjä tai globaaleja laajempia yhteisöjä, jotka rakentuvat jonkin yhteisen tekijän, esimerkiksi uskonnon tai poliittisen vakaumuksen varaan (ibid.). Baumanin (2001, 89–109) mukaan yhteisöä voidaan vastaavasti määritellä yhteisöön kuulumisen ja

yhteisön jäsenyyden kautta. Jäseneksi liittyvän on täytettävä yhteisön ennalta määräämä ehto, jotta voi kuulua osaksi yhteisöä. Ehdon täytettyään jäsen ei voi enää itse valita omaa jäsenyyttään yhteisössä, vaan kuuluu siihen välttämättä. (Bauman 2001, 89–109.) Sekä Bauman että Delanty korostavat yksittäisen tekijän liittävän yhteisön jäsenet yhteen ja rakentavan näin ollen yhteisöä.

Cohen (1985, 12) laajentaa vielä määritelmää yhteisöä ja sen jäsenyyttä määrittävästä tekijästä. Hänen mukaansa yhteisön jäsenillä tulee olla jotakin yhteistä, mutta toisaalta tuon yhteisen ominaisuuden tulee erottaa yhteisön jäsenet muista oletetuista ryhmistä. Cohen kirjoittaa yhteisön käsitteen käytön itsessään tuottavan eroja, minkä takia erityisesti yhteisön rajojen tarkastelu on tärkeää yhteisöä tutkittaessa. Selvittämällä yhteisön rajoja, sitä mistä yhteisö alkaa ja mihin se loppuu, on mahdollista selvittää yhteisön identiteetti. Hän korostaa kaikkien rajojen olevan jollain tavalla merkattuja, koska yhteisön tavoitteena on, ylläpitääkseen omaa yhteisöään, erottua muista yhteisöistä ja ryhmistä. Tapa, jolla yhteisön rajoja merkataan, riippuu kuitenkin täysin tarkastelun kohteena olevasta yhteisöstä. Jokaisen yhteisön jokaista rajaa ei välttämättä ole merkitty näkyvästi, ainakaan yhteisön ulkopuolisen näkökulmasta. Osa rajoista on olemassa vain niitä rakentavien ihmisten mielessä. Siitä syystä rajoja saatetaan määrittää eri tavoin, paitsi yhteisöjen välillä, myös saman yhteisön jäsenten kesken. (ibid.)

Delanty (2003, 7-10) korostaa yhteisön idean muotoutuneen ilmaisemaan yhtenäisyyksien ja sosiaalisuuden muodostamia siteitä. Ideaalisesti yhteisön olemassa oloa ei liitetä kansallisvaltion tai esimerkiksi yksittäisiin kotitalouksiin, vaan yhteisöllä tarkoitetaan välittömämpää merkitysten ja kuulumisen myötä rakentunutta yhteisöä, joka on osa joka päiväistä elämää (ibid). Bauman (2001, 2-5) määrittelee yhteisön käsitettä vastaavasti sen välittämän tunteen kautta. Yhteisö nähdään ja koetaan turvallisena ja suojaa antavana ympäristönä. Hänen mukaansa yhteisön jäsenten välisiä suhteita määrittää ymmärrys ja luottamus, vaikka jäsenillä saattaakin olla satunnaisia erimielisyyksiä. Yhteisön jäsenet eivät ole koskaan vieraita toisilleen, vaan toivovat ehdoita toisilleen hyvää ja luottavat muiden toivovan heille samaa. Bauman kirjoittaa halun auttaa ja tukea muita, sekä vastavuoroisuuden ilman velvollisuudentunnetta olevan yhteisön jäsenyyden myötä syntyviä ominaisuuksia. (Bauman 2001, 2-5.) Ymmärrän yhteisön elpymisen narratiivin kumpuavan erityisesti Baumanin esittämistä yhteisön ominaisuuksista ja yksilöiden kaipuusta saavuttaa vastaava ympäristö tämänkin hetken yhteiskunnassa.

Viitaten Norman Coheniin (ks. Delanty 2003, 18–20) Delanty yhdistää yhteisön heikentymisen ja elpymisen narratiivit uuden vuosituhannen traditioiden muutokseen. Perinteistä yhteisöä yritetään elvyttää sovittamalla sitä yhteen modernin yhteiskunnan vallitsevan tilan kanssa. Yhtäältä, marxilaisesti, yhteisö nähdään tavoiteltavana ihanteena, jossa kapitalistinen kansallisvaltio ei hävitä sosiaalisia ulottuvuuksia. (ibid.) Baumanin (2001, 89–109) mukaan edellä mainitusta yhteisöjen hajoamisesta ja yhteisöllisyyden traditioiden muutoksesta löytyy myös merkittävä poikkeus nykypäivänä. Poikkeuksena hän pitää ortodoksia yhteisöjä, joita edustavat edelleen etniset vähemmistöt. Yhteisön ortodoksisuus merkitsee sen perinteisyyttä. Yhteisön jäsenyys nähdään askriptiivisena eli ehtojen mukaan määräytyvänä. Jäsenyys ei ole vapaasti yksilön valittavissa, vaan hän on ehtojen täytyessä osa yhteisöä, halusi tai ei. Bauman korostaa askriptiivisen jäsenyyden tuottavan edelleen nykypäivänkin voimakkaita yhteisöjä. (ibid.) Etnisen ryhmän tuottaman yhteisön muodostumisen ja olemassaolon voidaankin nähdä olevan riippuvaisia ryhmän kulttuurisen eroavaisuuden, askriptiivisuuden ylläpitämisestä. Tarkastelen seuraavaksi yhteisöä symbolisesti ja sosiaalisesti rakentuvana, minkä jälkeen määrittelen tarkemmin etnisyyden käsitettä.

3.2 Yhteisön rakentuminen symbolisesti ja sosiaalisesti

Yhteisö -luvussa määrittelin yhteisöä yhteisön rajojen kautta viitaten Coheniin. Yhteisön rajat ja niiden tarkastelu liittyy läheisesti myös yhteisön rakentumiseen. Yhteisön symbolisen ja sosiaalisen rakentumisen tarkastelu vaatii erityisesti yhteisön rajojen tarkastelua. Cohen (1985, 12–13) korostaa yhteisön symbolisen rakentumisen määrittävän sen mukaan, minkälaisia merkityksiä yhteisön jäsenet antavat yhteisönsä rajoille. Ymmärtääkseen yhteisöä siitä näkökulmasta, kuinka yhteisön jäsenet sen kokevat, on ratkaisevaa selvittää jäsenten omia käsityksiä siitä, mitä yhteisön rajat heille tarkoittavat. Yhteisön symboliset rajat näyttäytyvät yhteisön jäsenille eri tavoin ja vastaavasti ne saattavat olla muille kuin yksilölle itselleen täysin näkymättömissä. Tästä näkökulmasta, yhteisön rajoja on myös mahdollista tarkastella vain siinä laajuudessa, kuin yhteisön jäsenet ne itse tiedostavat ja tunnistavat. Yksilön itse antamista merkityksistä riippumatta, Cohen korostaa rajojen syntyvän aina ihmisten välisissä vuorovaikutuksissa. (ibid.)

Kuten sanottu, yhteisön rakentuminen symbolisesti rajojen kautta voi olla joko täysin näkymätöntä tai ulkopuolisille näkyvää toimintaa. Cohenin mukaan (1985, 14) näkyvää toimintaa voivat olla erilaiset rituaalit, jotka tuottavat rooleja ja statuksia niihin osallistuville tai ulkopuolelle jätetyille henkilöille. Iso osa yhteisölle tuotetuista rajoista ovat kuitenkin näkymättömiä ja niitä saatetaan rakentaa huomaamattomasti esimerkiksi joka päiväisessä puheessa ja sanavalinnoissa. Esimerkiksi sanojen käyttö, yhteisön rajoja rakentavana, sisältää paitsi sanan konkreettisen merkityksen myös symbolisen sisällön. (ibid.) Toisin sanoen, samaa kieltä puhuvat jakavat sanan saman konkreettisen merkityksen, mutta sille annetaan yksilöllisesti symbolinen merkitys. Tuo merkitys ei välttämättä ole muille samaa kieltä puhuville näkyvissä tai ymmärrettävissä. Merkityksenannossa oleellista ei ole niinkään merkitys itsessään, vaan kyky ja mahdollisuus antaa merkityksiä kyseessä olevalle symbolille (Cohen 1985, 15). Toisin sanoen yhteisön jäsenet jakavat samat symbolit, joita yhteisön ulkopuoliset eivät tunnista. Kuitenkin, yhteisön sisällä jaetuille symboleille voidaan myös antaa yksilöllisesti erilaisia merkityksiä eri tilanteissa.

Kaikki sosiaaliset kategoriat tai sanat eli symbolit eivät sisällä samoja merkityksiä, eikä niitä käytetä välttämättä aina samalla tavalla johdonmukaisesti, vaan vaihtelevasti tilanteittain. Joidenkin sosiaalisten kategorioiden kuten oikeuden, hyvän, velvollisuuden, rakkauden ja rauhan, merkitykset ovat puolestaan vain ja ainoastaan symbolisia. Näin ollen niiden tunnistaminen ja paikantaminen saattaa olla haastavampaa. (Cohen 1985, 15). Cohenin esittämien abstraktien käsitteiden merkityksien voi nähdä olevan oleellisia yksilöiden maailmankuvassa, vaikka niiden selvittäminen osoittautuu haastavaksi. Tästä syystä niiden tarkastelu nousee tärkeäksi osaksi yhteisön rakentumisen tutkimista. Coheniin (ibid.) viitaten yhteisöä ja sen rakentumista tutkittaessa tulisi laajemmin tunnistaa ne symbolit, joita yhteisössä ylläpidetään. Nämä symbolit rakentavat yhteisön rajoja ja määrittävät yhteisön identiteettiä. Symbolit ovat joko suoraan esitettyjä rituaaleja tai konkreettisia asioita, tai vaihtoehtoisesti yhteisössä sisäisesti jaettuja merkityksiä.

Hylland Eriksenin (2004, 368) mukaan yhteisön identiteetti rakentuu suhteessa sitä ympäröivään yhteiskuntaan ja muihin ihmisryhmiin sekä yhteisöihin. Vähemmistöä edustava etninen yhteisö voi suhteutua enemmistöön kolmella eri tavalla. Hänen mukaansa ryhmä voidaan erottaa ja rajata fyysisesti ulkopuolelle muusta yhteiskunnasta. Vähemmistön ulkopuolelle rajaaminen sisältää usein ajatuksen rajatun ryhmän alempiarvoisuudesta. Toisaalta enemmistö ja vähemmistöryhmien kohtaaminen saattaa johtaa myös assimilaatioon

eli sulautumiseen. Jos sulautuminen on riittävän voimakas, katoaa vähemmistöryhmä kokonaan osaksi enemmistöä. (Hylland Eriksen 2004, 368.)

Hylland Eriksen (2004, 368) kirjoittaa esimerkiksi Englannissa käyneen näin normannien muodostamalla yläluokalle, joka sulautui osaksi Englannin valtaväestöä muutaman sukupolven aikana. Sulautuminen voi olla joko vapaaehtoisesti tai pakon edessä tapahtuvaa. Sulautuminen tapahtuu epätodennäköisemmin, mikäli etnisyys perustuu fyysiseen eroavaisuuteen. Kolmas ja viimeinen tapa enemmistön ja vähemmistöryhmän kohtaamiselle on integroituminen. Integroituimisella tarkoitetaan kummankin ryhmän osallistumista yhteisiin instituutioihin yhteiskunnassa. Samalla ryhmät kuitenkin ylläpitävät kulttuurista eroavaisuutta ja näin ollen omaa ryhmäidentiteettiään. (ibid.) Tähän liittyen etnisen ryhmän identiteettipolitiikka muotoutuu ryhmän kulttuurista eroavaisuutta ylläpitäväksi. Esimerkiksi Suomeen integroitunut etninen ryhmä osallistuu ja luottaa yhteiskunnan instituutioihin, esimerkiksi suomalaiseen peruskouluun.

Etniset yhteisöt ovat yksi esimerkki yhteisöistä, jotka rakentuvat symbolisesti. Niiden symboliikka perustuu kuviteltuun yhteiseen alkuperään. Kuvitellun yhteisöstä tekee Benedict Andersonin (2006, 6) mukaan se, että yhteisön kaikki jäsenet eivät todellisuudessa koskaan tule tuntemaan, tapaamaan tai välttämättä edes kuulemaan toisistaan, mutta heidän mielissään elää kuva yhteisöstä ja jäsenten välisestä yhtenäisyydestä. Anderson kirjoittaa kaikkien yhteisöjen, varhaisia kyläyhteisöjä lukuun ottamatta, olevan kuviteltuja. Yhteisöt ovat tunnistettavissa sen mukaan, miten jäsenet yhteisön kuvittelevat, riippumatta niiden aitoudesta. (ibid.) Kuten Cohenkin (1985, 12–13) kirjoittaa, rakentuu yhteisö symbolisesti rajojensa kautta. Myös kuvitelluilla yhteisöillä on Andersonin (2006, 6–7) mukaan olemassa rajat. Hän tarkastelee esimerkkinä kansakuntaa kuvitteellisena yhteisönä, joka on jäsenten mielikuvissa myös rajallinen. Yhteisön rajat voivat olla joustavat, mutta asettuvat kuitenkin aina rajaamaan koko ihmiskuntaa pienemmän joukon. (ibid.) Etnisen yhteisön jäsenet jakavat ajatuksen kuvitellusta yhteisestä alkuperästä, mikä tuottaa yhteisölle rajoja ja näkyy yhteisön identiteettipolitiikassa. Keskityn seuraavaksi tarkemmin etnisyyteen sekä siihen liittyvään identiteettipolitiikkaan.

3.3 Etnisyys

Thomas Hylland Eriksen (2010, 1-2) tarkastelee etnisyyden käsitettä erityisesti sosiaalisen elämän jokapäiväisessä vuorovaikutuksessa rakentuvana. Etnisyys saa merkityksensä sosiaalisissa tilanteissa ja kohtaamisissa, joissa kulttuuriset erot tulevat esiin. Hylland Eriksen korostaa mikrotason sosiaalisen elämän tarkastelun lisäksi historiallisen perspektiivin ja makrososiologian, eli yhteiskunnallisten rakenteiden ja instituutioiden, ymmärtämisen tärkeyttä, jotta etnisyys voidaan ymmärtää kokonaisuudessaan. (ibid.) Etnisyyden ei voi näin ollen ajatella rakentuvan tai määrittävän riippumattomana muista kulttuurisista olosuhteista, vaan pikemminkin yhteiskunnallisten rakenteiden tuottamassa moninaisessa ympäristössä ja ennen kaikkea sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Hylland Eriksenin (2004, 341) mukaan etnisyys nousee erityisen tärkeäksi silloin kun toisiaan kulttuurisesti lähellä olevat ryhmät ovat vuorovaikutuksessa keskenään säännöllisesti. Kulttuurierot usein pienenevät, mutta vastaavasti ryhmät pyrkivät samalla erottumaan toisistaan etnisen identiteetin avulla.

Laura Huttunen (2005, 117–119) esittää ryhmän määrittävän etniseksi pääsääntöisesti yhteisen alkuperän johdosta, mikä erottaa sen samalla muista yhteisöistä. Yhteisen alkuperän rakentama kulttuuri tuottaa ryhmän jäsenille systeemin, jonka kautta he tekevät eroa muihin. Kulttuurisen välineiden avulla pyritään erottautumaan muista ja luomaan rajoja muiden ihmisten ja ihmisryhmien välille. (ibid.) Edelliseen lukuun viitaten, kulttuurisen assimilaation myötä näiden kulttuuristen välineiden voidaan ajatella yhdentyvät toisen kulttuurin edustajien välineiden kanssa, mutta samalla osaa välineistä korostetaan oman etnisen identiteetin ylläpitämiseksi. Etnisiä ryhmiä tutkiessa onkin merkittävää tarkastella, mitkä välineet etninen ryhmä säilyttää ja minkälaisia merkityksiä niille annetaan. Kyseisten välineiden voi nähdä tuottavan ryhmän etnistä identiteettiä.

Huttusen (2005, 119) mukaan etnisyyden käsite on tutkimuksellisesti ja poliittisesti kestävä vain, jos sitä voidaan käyttää sekä enemmistö- että vähemmistöryhmien tarkasteluun. Näin ollen käytän esseessäni käsitettä etninen ryhmä, etnisen vähemmistön sijaan, kun viittaan yhteisen alkuperän omaavaan ihmisryhmään, vaikka kyseessä olisi samalla myös vähemmistöryhmä. Tällä pyrin välttämään leiman tuottamista vähemmistöryhmille etnisyyden käsitteen kautta ja luomaan johdonmukaisuutta tekstiini. Vastaavasti etnisyyden käsitteen käyttöön liittyy myös etnisen fundamentalismin tuomat haasteet. Lehtonen, Löytty ja Ruuska (2015, 11) muistuttavat teoksessaan etnisen fundamentalismin tuottamista ongelmista. Etnisiä ryhmiä ei pidä nähdä tai tarkastella sisäisesti homogeenisinä. Etninen fundamentalismi rajaa

vuoropuhelun mahdolliseksi vain ryhmän jäsenten kesken. Lisäksi se tuottaa kyvyttömyyttä ja haluttomuutta asettua toisen, erilaiseksi luokitellun asemaan. Etnisten ryhmien jäseniä tulee tarkastella ihmisinä, joilla on omat tarpeensa, halunsa ja historiansa. (ibid.) Etnisyyttä ja etnisiä ryhmiä tutkiessa on tärkeää myös ottaa huomioon muiden sosiaalisten ja kulttuuristen ulottuvuuksien vaikutukset ryhmien ja yksilöiden vuorovaikutuksessa. Käsittelen seuraavaksi lyhyesti etnisyyttä ja etnisyyden tutkimista suomalaisessa yhteiskunnassa.

Suomessa puhe etnisistä ryhmistä on lisääntynyt kasvaneen maahanmuuton myötä. Ryhmän etnisuus määrittyy Suomessa suhteessa suomalaiseen yhteiskuntaan. Etnisyyden käsitteen merkitys on korostunut nykypäivänä erityisesti politiikassa, kun keskustelun aiheena ovat esimerkiksi vähemmistöryhmien oikeudet. (Huttunen 2005, 117–119.) Vaikka etnisyyden käsitettä ei haluta kestävyuden nimissä käyttää vain vähemmistöryhmistä, tulee siitä hyödyllinen työkalu vähemmistöryhmien oikeuksia ajaessa. Etnisyydestä on kuitenkin kirjoitettu Suomessa huomattavasti pidempään kuin nykyisen maahanmuuttoon keskittyvän keskustelun yhteydessä. Antti Häkkisen ja Miika Tervosen (2005, 10) mukaan myyttiä kulttuurisesti homogeenisestä Suomesta on käytetty jo toista vuosisataa poliittisena työkaluna suomalaista kansallisvaltiota rakentaessa. Kyseinen rakennusprosessi on tuonut etnisyyden ja vähemmistöjen käsitteet julkiseen keskusteluun. Samalla se on alkanut tuottamaan poliittista merkitystä ja ongelmallisuutta väestön sosiaalisille, kulttuurisille, kielellisille ja uskonnollisille eroille, jotka todellisuudessa ovat olleet olemassa jo ennen kyseistä keskustelua. (ibid.) Suomea ei näin ollen voida historiallisesta perspektiivistä nähdä yksiselitteisesti etnisesti ja kulttuurisesti yhtenäisenä kansana, johon muut etniset ryhmät suhteutuvat.

Nykypäivän keskustelussa etnisyyden ja kulttuurien tuottamat erot synnyttävät konflikteja, mutta vastaavasti niitä voidaan myös juhlia erilaisuuden ja rikkauden nimissä. Suomalaisessa yhteiskunnassa, kuten myös monissa muissa Euroopan maissa poliittisen debatin aiheeksi ovat nousseet monet etnisten ryhmien erilaisuuksiin yhdistetyt tekijät, kuten musliminaisten päähuivin käyttö. Etnisyyden tuoma erilaisuus nähdään kuitenkin myös positiivisena esimerkiksi ruokakulttuurin tai taiteen piirissä. Globaalisti, sodat ja konfliktit nähdään usein etnisten ryhmien välisinä yhteenottoina. Konfliktinäkökulmasta etnisuus ymmärretään luonnolliseksi ilmiöksi, jonka avulla voidaan selittää muita ilmiöitä ja seurauksia. Esimerkiksi sotien ja kriisien voidaan selittää johtuvan etnisen ryhmien rinnakkaiselon tuottamista ongelmista. (Huttunen 2005, 120) Kulttuurien tuottamille eroille antavat kuitenkin aina merkityksiä yksilöt. Merkitykset syntyvät sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ja saattavat näin

ollen vaihdella tilanteittain. Tästä syystä etnisyyttä tutkiessa onkin tärkeää ottaa huomioon se ympäristö, jossa tutkimusta tehdään ja merkityksiä tuotetaan.

Ympäristöön liittyen, Huttusen (2005, 120) mukaan etnisyyttä voidaan tarkastella myös täysin päinvastaisesta näkökulmasta. Etnisyyttä tutkiessa tulisi arvioida sitä, miksi joissain tilanteissa etnisyys organisoi sosiaalisia suhteita ja toisissa tilanteissa sille ei puolestaan anneta merkitystä. Toisin sanoen, tulisi keskittyä arvioimaan sitä, mitkä sosiaaliset, poliittiset ja kulttuuriset voimat tuottavat sekä ylläpitävät etnisyyttä. (ibid.) Kulttuurin abstraktiuden vuoksi, ei voida nähdä kulttuurien kohtaamisia vaan pikemminkin ihmisten kohtaamisia, joissa kulttuurisista eroista tehdään merkityksellisiä. Hylland Eriksenin (2004, 341–342) mukaan onkin kyse siitä, mikä on sosiaalisesti merkityksellistä, koska samoille tekijöille saatetaan antaa vastaavia merkityksiä toisen kulttuuriin piirissä. Kulttuurisia eroja ei näin ollen välttämättä todellisuudessa ole muuten kuin sosiaalisesti tuotettuina. Monet piirteet ja ominaisuudet, jotka ovat nimetty etnisiä eroja korostaviksi, ovat olemattomia niiden esiintyessä yhtä lailla rinnakkaisissa etnisissä ryhmissä. (ibid.) Tarkastelun kohteena onkin todellisuudessa etnisyys sosiaalisesti tuotettuna. Ymmärrän etnisyyden sosiaalisissa tilanteissa neuvoteltavina välineinä ja ominaisuuksina, joita ilmennetään aina suhteessa ympäröiviin olosuhteisiin. Etnisyyden tuottamista näillä ominaisuuksilla kutsutaan identiteettipolitiikaksi. Pehdän seuraavaksi tarkemmin etnisen yhteisön ryhmäidentiteetin ylläpitämiseen sen avulla.

3.4 Etnisen yhteisön identiteetti

Ryhmäidentiteetin ylläpitämiseen liittyy läheisesti identiteettipolitiikka, jonka Hylland Eriksen (2004, 376) kirjoittaa usein olevan luonteeltaan joko kansallista, etnistä, uskonnollista tai alueellista. Hylland Eriksenin (2001, 42) mukaan uskonnollisen tai etnisen ryhmän legitimeetti perustuu ryhmää ylläpitävien ominaisuuksien tukemiseen, identiteettipolitiikkaan. Toisin sanoen identiteettipolitiikka rakentuu ryhmälle merkittävien ominaisuuksien pohjalta. Hylland Eriksen esittää identiteettipolitiikan olevan aina paikallista, tiettyyn ryhmään ja tilaan rajattua. Rajauksesta huolimatta identiteettipolitiikan ei voida nähdä kehittyvän riippumattomana laajemmista yhteiskunnallisista ja globaaleista olosuhteista. Niin kansallista kuin kansainvälisetkin keskustelut kulttuurista ja oikeuksista vaikuttavat identiteettipolitiikkaan paikallisella tasolla. (ibid.)

Tarkastellessa etnisen ryhmän identiteettiä suhteessa kulttuuriin, korostaa Hylland Eriksen (2001, 43) näiden kahden olevan toisistaan riippumattomia. Toisin sanoen, kulttuuriset erot voivat olla näkyvillä etnisen ryhmän sisällä, ryhmän jäsenten välillä. Etninen identiteetti voi näin ollen perustua sosiaalisesti hyväksytyihin kulttuurisiin eroihin. Hänen mukaansa etninen identiteetti pohjautuu niin kutsuttuun fiktiiviseen sukulaisuuteen, yhteisiin juuriin ja esivanhempiin. Vastaavasti kulttuurilla viitataan jaettuihin representaatioihin, normeihin ja käytäntöihin. (ibid.) Saman kulttuurin edustajat voivat kuulua eri etniseen ryhmään ja saman etnisen ryhmän jäsenien kulttuuriset erot saattavat olla merkittäviäkin. Hylland Eriksen (2001, 46) tiivistää identiteettipolitiikan neljään ulottuvuuteen, jotka ovat hänen mukaansa nähtävillä erilaisissa tilanteissa ja ryhmissä.

Ensimmäisen ulottuvuuden mukaisesti, etnisyyden ja kulttuurin suhde on vaihteleva ja monimutkainen. Siitäkin huolimatta, että etnisyyden monesti uskotaan ilmaisevan kulttuurillisia eroja. Etnisen ja kulttuuristen erojen välillä ei voida Hylland Eriksenin mukaan nähdä olevan yhdenmukaisuutta. Toisen mukaan etnisuus on aina kahden tai useamman ryhmän välisen suhteen ominaisuus, ei etnisen ryhmän itsensä sisältämä ominaisuus. Etnisyys voi olla olemassa vain ryhmien välillä, eikä vain yhden ryhmän sisällä. Kolmas ulottuvuus korostaa etnisyyttä kestäväenä ja systemaattisena järjestelmänä viestiä kulttuurisista eroista niiden ryhmien välillä, jotka pitävät itseään toisistaan erillisinä. Tämä tulee näkyväksi niissä tilanteissa, joissa kulttuuristen erojen koetaan olevan merkityksellisiä sosiaalisen vuorovaikutuksen kannalta. Tästä syystä etnisen ryhmän identiteettiä tulee aina tarkastella sosiaalisen elämän tasolla. Neljännen ja viimeisen ulottuvuuden mukaan etnisuus on suhteellista ja tilanteellista. Etnisyys tulee sosiaalisissa kohtaamisissa esille tilanteittain, riippuen kohtaamisen luonteesta. Etnisyyden ei näin ollen voida nähdä olevan muuttumatonta. (Hylland Eriksen 2001, 46.) Etnisen ryhmän identiteetin voidaan tulkita olevan sosiaalisten kohtaamisten myötä muuttuva ja kompleksinen. Ryhmän identiteettipolitiikka muokkautuu sosiaalisissa tilanteissa kohtaavien osapuolten merkityksellisenä koettujen erojen mukaisesti. Käsittelen tässä tutkielmassa tataariyhteisöä etnisenä ryhmänä ja yhteisön tuottamiseen käytettyä identiteettipolitiikkaa. Tarkastelen tataariyhteisöä myös uskontoantropologian viitekehyksestä ja esittelen seuraavaksi teoreettisia lähtökohtia koskien uskontoa osana kulttuuria.

3.5 Uskonto osana kulttuuria

Émile Durkheim (1995, 21–27) määrittelee uskonnon yhtenäiseksi järjestelmäksi uskomuksia ja käytäntöjä, jotka liittyvät pyhiin asioihin. Uskomukset ja käytännöt yhdistyvät yhdeksi moraaliseksi yhteisöksi, kirkoksi, kaikille niitä noudattaville. Uskonto voidaan kuitenkin parhaiten ymmärtää sen ominaisuuksien kautta. Durkheimin mukaan yhdeksi tunnuksenomaiseksi ominaisuudeksi esitetään yliluonnollista. Uskonnollinen nähdään usein yliluonnollisena ja salaperäisenä, jonka avulla omaa maailmankuvaa rakennetaan. Toinen ominaisuus uskonnossa on puolestaan jumaluus. Jumaluus nähdään salaperäisenä maailmaa hallitsevana ja määrävänä tekijänä, johon pyritään liittymään. Näiden kahden ominaisuuden lisäksi uskonto rakentuu myyteistä, opinkappaleista, rituaaleista ja seremonioista. (ibid.) Kaikki edellä mainitut saavat kuitenkin merkityksen vasta sosiaalisessa vuorovaikutuksessa.

Samuli Schielke ja Lisa Debevec (2012, 1-2) tarkastelevatkin uskontoa osana ihmisen elämää, osana sosiaalista toimintaa. Heidän mukaansa uskonto on käytäntö, jonka avulla omaa elämää tulkitaan ja ymmärretään. Uskonto on vaihtelevasti joko läsnä tai poissaolevana eri tilanteiden tulkitsemisessa. Schielken ja Debevecin mukaan uskonnollisten perinteiden ja käytäntöjen normatiivisesta luonteesta huolimatta, ihmisten uskonnollinen elämä näyttäytyy hyvin vaihtelevana. (ibid.) Viitaten Charles Stewartin ja Rosalind Shawn (ks. Schielke ja Debevec 2012, 5) kehittämään lähestymistapaan uskonto ei vain sekoitu muiden perinteiden, ideologioiden ja kulttuuristen mallien kanssa, vaan sen kehittyminen, tulkitseminen, kasvu tai heikkeneminen syntyvät ihmisten sitoutumisesta lukuisiin ideoihin, odotuksiin, paineisiin ja mahdollisuuksiin. Vastaavasti uskonnon voi nähdä toimivan vaihtelevasti osana yhteisöä ja sen sosiaalista toimintaa, esimerkiksi sitä minkälaisia rajoja yhteisölle tuotetaan. Yhteisön rajoja voidaan rakentaa sosiaalisissa tilanteissa joko tulkitsemalla niitä uskonnon kautta tai muiden yhteisön identiteettiä tuottavien ominaisuuksien avulla. Käsittelen seuraavaksi uskonnollisen yhteisön rakentumista kulttuurisesti, sosiaalisessa tilassa, sekä siihen liittyvää symboliikkaa.

Clifford Geertz (1973, 89–90) tarkastelee uskontoa kulttuurisena systeeminä. Hän määrittelee kulttuurisen systeemin tarkoittavan historiallisesti perittyjä malleja symbolien kantamista merkityksistä. Systeemi rakentuu perittyjen käsitteiden muodostamasta järjestelmästä, joita ilmaistaan symbolisessa muodossa. Tämä ilmaisu näkyy esimerkiksi tietona ja asenteena elämää kohtaan. Geertzin mukaan yksilöiden jakamat uskonnolliset symbolit toimivat eettisyyttä yhdeksi tekijöinä. Eettisyydeksi hän käsittää ihmisten elämän sävyn, luonteen

ja laadun sekä sen moraalisen ja esteettisen ulottuvuuden. Yhdentyneeseen eettisyyteen liitetään myös jaettu maailmankuva. Uskonnollisia vakaumuksia ja käytäntöjä esitetään ideaaliksi tavaksi elää yhteiskunnan tuottamissa olosuhteissa suhteessa jaettuun maailmankuvaa. (ibid.) Uskontoa ei voidakaan tarkastella muista olosuhteista irrallisena. Yhteiskunnallisten olosuhteiden muuttuessa voidaan nähdä myös uskontojen muuttuvan ja muokkaavan käytäntöjään yhteensopivimmaksi vallitsevan ajan kanssa elinvoimansa ylläpitämiseksi.

Geertzin (1973, 90) mukaan tällä on kaksi merkittävää seurausta. Ensinnä, uskonnon esittämisellä ideaaliksi tavaksi osoitetaan vakaumuksen tuottamat moraaliset ja esteettiset mieltymykset määrätyiksi, ei valittavissa oleviksi, olosuhteiksi yksilön elämässä. Toisaalta, samalla nämä mieltymykset on tuotettu tukemaan uskonnollista vakaumusta vedoten yksilön moraaliin ja esteettiseen näkemykseen totuudesta. Näin ollen, Geertz määrittelee uskonnon kulttuuriseksi systeemiksi, jonka jäsenet jakavat sen sisältämät symbolit. Symboleilla vaikutetaan ihmisten moraaliin ja tunteisiin, joiden voidaan nähdä muokkaavaan heidän käytöstään. Samalla symbolijärjestelmä tuottaa malleja, joiden varaan yksilöt rakentavat maailmankuvaansa. Symbolit ja mallit perustellaan järkeviksi uskonnollisen vakaumuksen eduksi. (ibid.) Uskonnollisessa yhteisössä jaetut symbolit voivat liittyä abstrakteihin käsitteisiin, mutta myös konkreettisiin rituaaleihin, joilla yhteisöä ylläpidetään. Käsittelen seuraavaksi lyhyesti rituaalien symboliikkaa uskonnollisessa yhteisössä.

Hylland Eriksenin (2004, 287) mukaan symbolit ovat olennainen osa rituaaleja ja niiden osalta tulisi selvittää paitsi se, mitä symboleja missäkin rituaalissa käytetään, myös se mitä merkityksiä symboleille annetaan ja missä suhteessa symbolit ovat toisiinsa. Rituaalien symboliikkaa tutkinut Victor Turner (2007, 59–61) osoittaa symbolien olevan usein moniäänisiä. Yhteen symboliin voidaan yhdistää monia eri merkityksiä saman uskonnollisen vakaumuksen piirissä. Lisäksi kaikkiin rituaaleihin liittyy hallitsevia symboleita. Hallitsevassa symbolissa monille eri ilmiölle on luotu yhteinen ilmaus, vaikka ilmiöiden merkitykset vaihtelisivatkin merkittävästi. Sen myötä erilaisetkin yhteisön jäsenet voivat tuntea yhteenkuuluvuutta. (Turner 2007, 38–59) Kuten yhteisön symbolisessa rakentumisessa laajemminkin, merkittävää on jäsenten jakamat symbolit, vaikka niille annetut merkitykset saattavatkin vaihdella.

Rituaalit ja uskonnolliset seremoniat, sekä niihin liittyvä symboliikka voidaan nähdä yhteisöä ja yhteisöllisyyttä ylläpitävinä tekijöinä. Durkheimin (1980, 309–310) mukaan, vaikka uskonnollisen seremonian merkitys olisi yksilölle tai yhteisölle pieni, ne laittavat siitä huolimatta yhteisyyden toimimaan. Hän kirjoittaa seremonian merkityksen koosta tai laadusta riippumatta tilaisuuden tuovan ihmisiä yhteen, moninkertaistavan heidän suhteitaan ja näin ollen tuoden lähemmäksi toisiaan. Durkheim esittää yhteisön vahvistavan itsetuntoaan kokoontumalla yhteen. Uskonnollisten seremonioiden ja niin sanotun arkielämän rytmi vaihtelee yhteiskunnasta toiseen. Kehittyneemmässä yhteiskunnassa vaihtelu on kuitenkin pienempää, ja suuria eroja arjen ja uskonnollisen seremonian ja rituaaleiden välillä ei ole. (ibid.) Tulen tarkastelemaan tataariyhteisöä ja sen jäseniä suhteessa suomalaiseen yhteiskuntaan, minkä takia sidon aineiston analyysin laajempaan yhteiskunnalliseen kontekstiin.

3.6 Islam elettyinä uskontona

Viitaten antropologi Talal Asadiin (ks. McGuire 2004, 5) Meredith McGuire kirjoittaa uskontojen muuttuvan ajan kuluessa ja vastaavasti muuttuvat myös ihmisten ymmärrykset uskonnosta. McGuiren mukaan uskontoa ja uskonnon harjoittamista tulisi tarkastella dynaamisena ja moninaisena osana yksilön elämää. Tulisi tarkastella sitä, kuinka yksilöt elävät kompleksista ja dynaamisesta uskontoaan. Tämän avulla voidaan tarkastella sitä, minkälaisia eroja yksilöt tekevät oman uskontonsa ja sitä edustavan instituution välille. McGuire käyttää esimerkkinä uskonnollisesta instituutiosta kirkkoa, ja erottaa käsitteinä kirkon ja uskonnon ennen kaikkea siitä syystä, että yksilön oma kokemus saattaa erota merkittävästi kirkon auktoriteetin hyväksymästä uskonnosta ja uskonnollisista käytännöistä, mutta on silti merkittävimmissä asemassa yksilön omassa elämässä. Uskonnolliset auktoriteetit, kuten kirkot, yrittävät rutiininomaisesti rakentaa rajoja uskonnolle sen mukaan, minkälaisen uskonnonharjoittamisen he katsovat hyväksyttäväksi. (McGuire 2004, 5.) Käsittelen seuraavaksi yleisiä islaminuskoon liittyviä harjoitteita ja oppeja, jotka voivat vaikuttaa osaltaan uskontoon elettyinä.

Helena Hallenbergin (2016, 13–14) mukaan uskonnollinen identiteetti nivoutuu osaksi yksilön maailmankatsomusta. Esimerkiksi islamiin uskoville uskonto tuottaa uskonnollista identiteettiä osaksi heidän maailmankatsomustaan. Islamin ilmenemismuodot yksilön elämässä ovat kuitenkin hyvin vaihtelevat, eikä islam itsessään kerro vielä minkälainen yksilön

uskonnollinen identiteetti on. Hallenberg kirjoittaa islamilaisen identiteetin perustuvan uskon lisäksi myös yhteiskuntajärjestelmään ja normistoon, jotka määrittävät islamilaisuuden mukaan. Niiden myötä islamilaiset arvot voivat koskettaa myös niitä, jotka eivät uskonnollisesti identifioitu muslimeiksi. Islam onkin nykypäivänä osa kansallista kulttuuriperintöä ja se välittyy myös henkilöille, jotka eivät ole muslimeja. (ibid.) Suomessa muslimit ovat uskonnollinen vähemmistö, eikä sen myötä islamilaisen kulttuuriperinnön välittyminen muille ole kovin voimakasta. Muslimien määrän kasvun myötä, tulee islamilainen kulttuuriperintö tulevaisuudessa kuitenkin varmasti välittymään vahvemmin myös ulkopuolisille.

McGuiren (2004, 7) mukaan uskontoa tutkiessa tuleekin tarkastella ensisijaisesti yksilöitä ja sitä, kuinka he elävät uskontoaan. Yksilöt tekevät omilla uskonnotulkintoillaan usein eroa uskonnollisen instituution esittämään uskuntoon. (ibid.) Esimerkiksi yksilö saattaa määrittää omaa uskonnollista identiteettiään vahvasti, jonkin toisen tekijän perusteella, mitä uskonnollinen instituutio ei painota opeissaan. Kuten esimerkiksi rukoilemisen sijaan, seurakunnan lasten iltapäiväkerhoon osallistumisella, ja vastaavasti tämä arvo saattaa välittyä hänen puolisolleen, joka ei kuulu samaan uskontokuntaan. Tätä välittymistä tarkastelen analyysiosiossa liittyen tataarien puolisoihin ja lapsiin, jotka eivät islamilaiseen seurakuntaan kuulu.

4 TUTKIMUSAINEISTO JA -MENETELMÄT

Esittelen tässä luvussa tutkimusmenetelmiä, aineistoa sekä tutkielmaani liittyviä eettisiä kysymyksiä. Valitsin aineistonkeruumenetelmäksi etnografisen osallistuvan havainnoinnin ja teemahaastattelun. Aineistosta tuli huomattavasti monipuolisempi kun täydensin kentältä kerättyä aineistoa muodollisilla haastatteluilla. Analyysimenetelmäksi haastatteluiden on valittu teoriasidonnainen sisällönanalyysi. Osallistuvasta havainnoinnista olen etnografisen tutkimusotteen mukaisesti pitänyt kenttäpäiväkirjaa. Kenttäpäiväkirjaa pidin mahdollisimman tarkasti kaikista kohtaamisista kentällä sisältäen haastattelutilanteet. Haastatteluaineiston analyysi yhdistyy kenttäpäiväkirjojen analysointiin. Perustelen seuraavissa luvuissa metodologisia valintojani ja käsittelen oman tutkielmani kannalta merkittävää tutkimusetiikkaa.

4.1 Etnografinen tutkimus

Geertz (1973, 5-6) kuvailee etnografista tutkimusta ennen kaikkea yksityiskohtiin panostavaksi tutkimukseksi ja tiheäksi kuvaukseksi. Hänen mukaansa etnografinen tutkimus ei ole pelkkä tutkimusmenetelmä, vaan se määrittää tutkimuksen suunnittelun ja toteuttamisen kokonaisvaltaisesti. Tämä sisältää paitsi tutkielmaraportin kirjoittamisen, myös informanttien valinnan, kenttäpäiväkirjan pitämisen ja muun aineiston ja taustamateriaalin keräämisen sekä kaiken kerätyn tiedon analysoinnin. Viitaten Gilbert Rylen (ks. Geertz 1973, 6-7) tuotantoon Geertz määrittelee etnografiaa ajattelutavaksi ja sen reflektoinniksi. Ajattelutavaksi, jonka avulla pyritään kuvailemaan ja tulkitsemaan yhteiskunnan kerrostuneita hierarkioita ja sosiaalisesti syntyneitä rakenteita ja rooleja. Hänen mukaansa erilaisten aineistojen yhdistäminen mahdollistaa rikkaan ja monipuolisen aineiston saavuttamisen. (Geertz 1973, 5-7.) Yhdistänkin tutkielmassani kentältä kerätyn aineiston muodollisiin haastatteluihin sekä aikaisempiin tutkimuksiin ja muuhun tausta-aineistoon. Tämän myötä olen saanut rakennettua aineistosta kattavan ja monipuolisen.

Huttunen (2010, 39–47) jakaa saman ajatuksen etnografisesta tutkimuksesta. Etnografinen tutkimus on muutakin kuin vain tutkimusmenetelmä. Hän kirjoittaa etnografisen tutkimuksen olevan tutkimusote, joka näkyy kokonaisvaltaisesti läpi tutkielman. Keskeistä etnografisessa tutkimuksessa on osallistuvaan havainnointiin perustuva kenttätö, josta kirjoitetaan

kenttäpäiväkirjaa. Kenttäpäiväkirjan lisäksi myös haastatteluaineistot tulee analysoida etnografisesti. (ibid.) Tutkielmani kenttä on etnografiselle tutkimukselle perinteisesti yhteisö. Tarkastelen Suomen tataariyhteisöä. Keräsin aineistoa kentältä osallistuvalla havainnoinnilla. Pidin kenttäpäiväkirjaa tarkasti kaikista tapaamisista haastateltavien ja informanttien kanssa. Reflektoin kenttäpäiväkirjaan myös omia tunteitani ja ajatuksia kentältä ja laajemmin tutkielmaan liittyen. Kenttä muodostuu tataarien kodeista, joissa kävin tapaamassa heitä, seurakunnan tiloista sekä kaikista muista kohtaamispaikoista, joihin aineistoa kerätessä päädyin. Kenttäpäiväkirjaan sisältyy myös paljon epämuodollisia keskusteluja ja haastatteluja, joita en nauhoittanut tai joista en kirjannut yhtä tarkkoja muistiinpanoja kuin muodollisista haastatteluista. Niiden analysointiin en näin ollen käytä sisällönanalyysiä vaan analyysia ohjaa etnografinen tutkimusote. Huttunen (2010, 39–47) määrittelee kentän ennen kaikkea sosiaalisista suhteista muodostuvaksi tilaksi. Tataariyhteisön jäsenet ja heidän väliset suhteensa yhteisöä ilmentävinä ja rakentavina ovat tutkielmani keskiössä. Tästä syystä kenttäni laajenee näiden ihmisten kohtaamisten myötä.

4.2 Teemahaastattelu

Toteutin tutkielman aineiston keräämisen etnografisen kenttätöön lisäksi muodollisilla haastatteluilla. Näiden haastatteluiden osalta käytin menetelmänä puolistrukturoitua teemahaastattelua. Sirkka Hirsjärven ja Helena Hurmeen (1988, 35–36) mukaan puolistrukturoitu teemahaastattelu sopii käytettäväksi, kun tarkoituksena on tutkia henkilökohtaisia yksityisasioita. Tutkielmani teemat tulevat monilta osin käsittelemään haastateltavien yksityiselämää. Teemahaastattelu on suunniteltu käsittelemään ennakoon valittuja teemoja. Strukturoidusta haastattelusta poiketen haastattelurungon kysymykset eivät ole tarkkaan muotoiltuja tai järjestettyjä (Hirsjärvi & Hurme 1988, 35–36). Teemahaastattelun käyttäminen metodina antaa haastateltaville tilaa kertoa kokemuksistaan vapaasti. Varmistaakseni aineiston monipuolisuuden sisällytin tutkielmaan kuitenkin myös etnografisia haastatteluja, jotta ennalta valitsemani teemat eivät rajaisia tai ohjaisi aineiston keruuta liikaa. Etnografisten haastatteluiden, epävirallisten keskustelujen ja osallistuvan havainnoinnin kautta pääsin lähemmäksi informanttieni kokemuksia. Ennalta valittujen teemojen myötä pystyin kuitenkin haastattelemaan henkilöitä ja rajaamaan aineiston keruuta osin tutkimuskysymysteni kannalta merkityksellisiin teemoihin.

Jouni Tuomi ja Anneli Sarajärvi (2002, 77) kirjoittavat teemahaastattelun korostavan ihmisten omia tulkintoja, heidän itse antamiaan merkityksiä asioille ja merkitysten syntymistä vuorovaikutustilanteissa. Myös tästä näkökulmasta teemahaastattelu sopii tutkielmaan hyvin. Selvitän haastateltavien kokemuksia yhteisöllisyyden rakentumisesta sosiaalisesti, ja rakentumiseen liittyvää symboliikkaa. Puolistrukturoidun haastattelun avulla haastateltavien omat tulkinnat ja heidän antamansa merkitykset pääsevät riittävästi kuuluviin. Analyysissa näkyy luonnollisesti myös omat tulkintani paitsi haastatteluaineistosta myös muusta aineistosta ja materiaaleista.

Haastattelurungon suunnittelin ja valmistelin ennen haastattelujen toteuttamista valiten siihen pääteemat ja teemoihin liittyvät lisäkysymykset. Jari Eskolan (2007, 39–41) mukaan haastattelun teemat ovat suositeltavaa johtaa tutkielman teorian pohjalta, jotta vastaukset saadaan liitettyä tutkimuskokonaisuuteen. Muotoilin haastattelurungon tutkielman keskeisten käsitteiden ja teorian pohjalta, tausta-aineistoa apuna käyttäen. Haastattelukysymyksiä ja niihin liittyviä lisäkysymyksiä laadin teemoja kohden useampia. Haastattelun alussa kysyin haastateltavilta taustatietoja, jotka ovat ikä ja lähipiiri, mikäli nämä tiedot eivät olleet tulleet jo aiemmin esille. Tämän jälkeen siirryin haastatteluteemoihin, joita olivat tataariyhteisö, uskonto ja yhteisön rajat. Haastattelukysymykset käsittelivät muun muassa tataarin kieltä, tataariyhteisön tilaa, seurakuntaa, uskontoa ja tataarien kulttuuriperinteitä.

4.3 Sisällönanalyysi

Analysoin litteroidun haastatteluaineiston käyttäen analyysimenetelmänä sisällönanalyysia. Vaikka valitsin analysointimenetelmäksi sisällönanalyysin, säilyy analyysissa etnografinen tutkimusote läpi tutkielman ja tarkastelen haastatteluaineistoa aina suhteessa tutkimuskysymykseen, tutkittavaan kenttään ja kenttäpäiväkirjoihin. Analysointi perustuu tapaan, jossa aineistosta valitaan analysoitavat yksiköt tutkimukselle asetettujen tavoitteiden mukaisesti. Käytän aineistolähtöistä ja teorialähtöistä sisällönanalyysia yhdistävää teoriasidonnaista sisällönanalyysia.

Tuomi ja Sarajärvi (2002, 97–101) esittävät aineistolähtöisen analyysin tavoitteena olevan luoda tutkimusaineistosta teoreettinen kokonaisuus, teorialähtöisessä puolestaan todentaa valitun teoreettisen viitekehyksen oikeellisuus. Puhdas aineistolähtöinen analyysi ei sovi menetelmäksi tutkielmaani, koska en ole tuottamassa aineistosta teoreettista kokonaisuutta. Teorialähtöisessä analyysissa eivät puolestaan haastateltavieni omat kokemukset ja tulkinnat

pääsisi kuuluviin riittävästi, eikä tavoitteeni ole todentaa teoreettisen viitekehyksen oikeellisuutta. Aineiston analyysia ja tulkintaani siitä ohjaavat tutkimuskysymykset, teoreettiset käsitteet sekä tutkittava kenttä, minkä takia käytän analysointiin teoriasidonnaista sisällönanalyysia. Analyysissa otan myös huomioon aikaisemman tutkimuksen ja tausta-aineiston tuottaman tiedon ja niiden vaikutukset. Reflektoin samalla omaa asemaani suhteessa kenttään, haastateltaviin ja informantteihin.

Valitsemassani teoriasidonnaisessa sisällönanalyysissa analysoitavat yksiköt valitaan aineistolähtöisesti, mutta teoreettiset käsitteet yhdistyvät niihin ja vaikuttavat analyysiin sen alusta asti (Tuomi & Sarajärvi 2002, 97–101). Analyysini rakentuu edellä kuvatusti yhdistämällä litteroitua haastatteluaineistoa ja kentältä kerättyä materiaalia tutkielmani teoreettisiin käsitteisiin, tausta-aineistoon ja laajempaan yhteiskunnalliseen kontekstiin.

4.4 Tutkielman eettisyys

Tutkielman eettisyyden takaamiseksi merkittävää on haastateltavien ja informanttien yksityisyyden suojaaminen. Poistin analyysivaiheessa haastatteluaineistosta ja kenttäpäiväkirjasta nimet, työpaikat, ystävien ja sukulaisten nimet sekä muut tiedot, mistä heidät olisi mahdollista tunnistaa. Kenttäpäiväkirjaan edellä mainittuja tunnistetietoja ei loppujen lopuksi juurikaan edes päätenyt. Tämän tutkielmaraportin aineistoa käsittelevistä osista ei löydy haastateltavien tai informanttien henkilökohtaisia tietoja. Heidän identiteettinsä ovat näin ollen suojattu, eikä heitä pysty tunnistamaan missään vaiheessa.

Arja Kuula (2011, 79–81) mukaan yksityisyyden suojaamiseksi on monia syitä, joihin kuuluu muun muassa tutkittavien oma turvallisuus. Tutkittavia ei myöskään ole tarpeellista esitellä tunnistettavasti, koska tavoitteena on muodostaa yleisempiä tuloksia. (Kuula 2011, 79–81.) Vaikka oman tutkielmani tulokset eivät ole yleistettävissä, ei informanttien identiteettien paljastaminen ole merkityksellistä tai tarpeellista tutkimuksen tekemisen kannalta. Tutkielmassani heidän yksityisyytensä on suojattu. Anonymiteetin säilyttämistä säädetään myös tietosuojalainsäädännössä, jonka tavoitteena on suojata ihmisten yksityisyyttä. Yksityisyyden suojaaminen on erityisen merkittävässä roolissa tutkimuksissa, joissa käsitellään tutkittavien yksityiselämää. (Kuula 2011, 80–82.) Tutkielmani käsittelee tataariyhteisöä, jonka jäseniä tapaamani ihmiset ovat. Yhteisö on samalla osa heidän yksityiselämäänsä. Tästä syystä anonymiteetin säilyttäminen on välttämätöntä tutkielman

eettisyyden takaamiseksi. Nauhoitettuja haastatteluita ei kuunnellut lisäkseni kukaan muu ja ne hävitettiin heti tutkielman valmistuttua. Tämän lisäksi kenttäpäiväkirja on vain itseni luettavissa.

Nauhoitettuihin muodollisiin haastatteluihin osallistuvat haastateltavat saivat ennen tutkimukseen osallistumista tiedotteen tutkielmasta ja heillä on mahdollisuus esittää kysymyksiä koskien haastattelua ja tutkielmaa. Henkilötietolain mukaan (ks. Kuula 2011, 82) tutkittavilla on oikeus päättää siitä, kuinka heitä koskevaa aineistoa käsitellään. Oman tutkielmani kohdalla tämä tarkoittaa haastateltavien vapaaehtoista suostumusta haastattelututkimukseen. Lisäksi nauhoitettuihin haastatteluihin osallistuneet haastateltavat allekirjoittivat haastattelusopimuksen kanssani, josta käy ilmi heidän oikeutensa kieltäytyä tutkimukseen osallistumisesta tai keskeyttää haastattelu sekä heitä koskevan aineiston käyttö koska tahansa. Muille tapaamilleni ihmisille ja haastateltaville, muun muassa etnografisiin haastatteluihin osallistuneille, kerroin avoimesti tutkielmasta ja omista intresseistäni sen toteuttamiseen liittyen.

Eettisiä kysymyksiä liittyy myös kenttäpäiväkirjan pitämiseen. Keräsin aineistoa haastatteluiden lisäksi osallistuvalla havainnoinnilla, josta kirjoitin kenttäpäiväkirjaa. Kuten haastatteluaineistosta, ei kenttäpäiväkirjan otteistakaan siirretty tunnistetietoja tutkielmaraporttiin. Huttusen (2010, 39–47) mukaan kenttäpäiväkirja on muodoltaan aina esianalysoitua, koska mukaan on kirjattu tutkijan omia tulkintoja ja havaintoja, joihin vaikuttaa ennakkoon kartutetut kokemukset ja tiedot. Kenttäpäiväkirjan eettisyyden takaamiseksi tulen reflektoidaan näitä oletuksia ja omaa asemaani suhteessa tutkittavaan kenttään, haastateltaviin, informantteihin ja tutkielmaan. Huttunen (ibid.) kirjoittaa kenttäpäiväkirjan tarkkuuden usein vaihtelevan, mikä on myös tärkeää ottaa huomioon tutkielman eettisyyden kannalta. Kirjoitin kenttäpäiväkirjaan mahdollisimman tarkasti kaikki havaintoni ja pohdintani. Tarkkuuden kuitenkin välttämättäkin vaihdellessa pohdin analyysissä ja johtopäätöksissä sen vaikutuksia tutkielmani kannalta. Mahdollisimman tarkalla aineiston keräämisellä ja oman asemani reflektomisella tuon tataariyhteisön jäsenten kokemukset kuuluviin kuten ne on minulle esitetty.

Sekularisaatiosta ja yhteisöllisyyden heikkenemisestä kuulee puhuttavan nykyisin verrattain paljon. Uskonnon merkityksellisuuden ja yhteisöllisyyden väheneminen liitetään puheessa usein moderniin aikaan ja sen tuottamiin yhteiskunnallisiin muutoksiin. Otan tutkimuksellani osaa tähän yhteiskunnalliseen keskusteluun esittämällä tataariyhteisön esimerkkinä

elinvoimaisesta uskonnollisesta ja etnisestä yhteisöstä. Tataariyhteisö on historiallisesti merkittävä muslimiryhmä Suomessa, jonka voi nähdä säilyttäneen paitsi yhteisöllisyyden myös oman uskontonsa. Tutkielmani tuottaa näkökulman suomalaisen uskontokentän moninaisuuteen. Koen tarpeelliseksi tuoda esiin näkemyksiä islamin moninaisuudesta ja uskonnosta arjessa elettyinä, osaksi yhteiskunnallista keskustelua koskien islamin yhtenäistä julkikuvaa. Tataariyhteisö toimii esimerkkinä uskonnon monimuotoisuudesta ja dynaamisuudesta rikkoen tätä julkikuvaa. Toisaalta, pidän merkittävänä esittää myös näkemyksiä etnisyyden ja uskonnon tuottamasta yhteisöllisyydestä osaksi puhetta yhteisöllisyyden heikkenemisestä ja yhteisöjen vähenemisestä. Yhteisöllisyys saattaa yhteiskunnallisten muutosten myötä muuttua muotoaan, mutta ei häviä. Tutkielmassani tataariyhteisö näyttäytyy yhtenäisenä ja elinvoimaisena.

5 JOHDATUS KENTÄLLE JA AINEISTON ANALYYSIIN

Kuvailen tässä luvussa ensiaskeleitani kentällä. Kerron kuinka löysin ensimmäiset kontaktini ja kuinka aineiston kerääminen lähti liikkeelle. Reflektoin myös omia tuntemuksiani ensimmäisestä toteuttamastani etnografisesta kenttätöystä. Toisessa alaluvussa esittelen tarkemmin keräämäni ja käyttämäni aineiston sekä muun taustamateriaalin, johon tutustuin tutkielman tekemisen aikana. Viimeisessä alaluvussa johdattelen seuraaviin lukuihin, tutkielman analyysiin ja kertaan vielä tutkimuskysymykset.

5.1 Ensimmäiset askeleet kentällä

Etnografisen kenttätöön tekeminen oli alkuun haastavaa, mutta myös erittäin mielenkiintoista ja jännittävää. Aloitin aineiston keruun vuoden 2018 marraskuussa ottamalla yhteyttä ensimmäiseen henkilöön, jonka suunnittelin kutsuvani haastatteluun. Olin saanut hänen yhteystietonsa ystäväni kautta. Viestittelin hänen kanssaan ja sovimme tapaamisen joulukuulle. Samaan aikaan sain sukulaiseni kautta toisen kontaktin yhteystiedot. Hän soitti minulle saatuaan puhelinnumeroni. Kyseinen kontakti ei kuulunut tutkielmani kohderyhmään, mutta tunsu paikkakunnalla asuvia tataareja ja lupasi olla puolestani yhteydessä tuntemaansa henkilöön, jonka uskoi olevan halukas tulemaan haastateltavaksi.

Aloittaessa aineiston keruuta marraskuussa ja joulukuussa olin suunnitellut toteuttavani tutkielman keskittyen vain Tampereen alueeseen. Sain kuitenkin jo ensimmäisten kontaktieni kautta selville, että Tampereella asuvien tataarien lukumäärä on tällä hetkellä melko pieni ja monet jäsenistä iäkkäitä. Pääkaupunkiseudulle muutto on pienentänyt yhteisön jäsenmäärää ja tällä hetkellä nuoria ei kovinkaan paljoa alueella asu. Pääkaupunkiseudulla tataareita asuu huomattavasti enemmän ja siellä yhteisö on elinvoimaisempi. Tästä syystä kenttäni laajenikin myöhemmin ja jätin Tampereen maantieteellisenä rajauksena pois. Se näyttäytyi tarpeettomana rajauksena ja olisi tuottanut liian suppean aineiston yhteisön muodostuessa laajemmin kuin vain yhden kaupungin sisällä. Käsittelen yhteisön suhdetta maantieteelliseen alueeseen vielä tarkemmin analyysissa.

Tietoni oli annettu eteenpäin haastateltavalle ja soitin hänelle vielä samana päivänä. Keskustelimme puhelimesta tarkemmin seurakunnasta ja sen toiminnasta. Kerroin myös tutkielmastani ja sovimme tapaavamme haastattelun merkeissä. Olin ennen yhteydenottoa miettinyt kuinka tutkielman tekemiseen suhtaudutaan ja saanko kerättyä aineistoa. Keskustelu ensimmäisen haastateltavan kanssa oli kuitenkin helpotus, koska hän kertoi tulevansa mielellään haastatteluun ja oli kiinnostunut tekemästäni tutkielmasta. Valmistauduin haastatteluun huolellisesti ja suunnittelin teemahaastattelun mukaisesti haastattelurungon. Pohdin myös etnografisen kenttätönn kannalta asioita, joita havainnoida tässä ja tulevaisuudessa kohtaamisissa. Ensimmäiselle haastattelulle tavoitteeni oli kuitenkin myös yleisemmin selvittää, kuinka paljon tataareita on ja minkälaista toimintaa he järjestävät. Tämä auttoi minua kartoittamaan mahdollisuuksia aineiston keräämiselle.

Ensimmäinen haastattelu oli jännittävä, mutta olin erittäin tyytyväinen ja pidin sitä onnistuneena. Kirjoitin heti haastattelutilanteen jälkeen havaintoja tilanteesta kenttäpäiväkirjaan. Havaintojen kirjoittaminen osoittautui odotettua haastavammaksi ja pohdin alkuun osaanko kirjoittaa riittävällä tarkkuudella ja ovatko havaintoni oleellisia. Mitä useamman ihmisen kohtasin kenttätönn aikana, sitä helpompi kenttäpäiväkirjaa oli kuitenkin kirjoittaa. Aineiston keruun edetessä tutustuin myös lähemmin informantteihin ja osasta heistä tuli enemmänkin tuttavuuksia kuin muodollisia informantteja. Tämä toi myös omat haasteensa kirjoittamiseen. Mahdollisimman tarkkojen kenttäpäiväkirjamerkintönn pitäminen ja omien tuntemuksien reflektointi auttoi kuitenkin monilta osin ratkaisemaan tämän haasteen.

5.2 Kuinka aineisto rakentui?

Keräsin aineistoa noin kolmen kuukauden ajan, vuoden 2018 marraskuusta vuoden 2019 helmikuuhun. Tänä aikana tapasin toistakymmentä tataaria ja heidän perheenjäseniään. Keräsin aineistoa osallistuvan havainnoin avulla ja haastatteluilla. Kenttäpäiväkirjaa pidin kaikista tapaamisista ja haastattelutilanteista. Kirjoitin kenttäpäiväkirjaa pääasiassa vain tapaamisten yhteydessä, ennen niitä ja heti tapaamisen jälkeen. Haastattelutilanteissa ja muissa tapaamisissa kirjoitin myös mahdollisuuksien mukaan havaintojani muistiin. Kirjoitin kenttäpäiväkirjaa aina ensin käsin ja myöhemmin siirsin ne koneelle analyysia varten. Siirsin muistiinpanot aina mahdollisimman pian sähköiseen muotoon ja täydentämään niitä samalla havaintojeni pohjalta. Tutkielmani kenttä rakentui kaikista haastattelu- ja tapaamispaikoista, joihin kenttätönni aikana päädyin. Näitä olivat julkiset tilat kuten kirjastot, ravintolat ja

kahvilat. Lisäksi tapasin tataareita heidän kodeissaan ja seurakunnan tiloissa. Kenttätöön puolella välissä vierailin myös yhdellä hautausmailla, joissa tataareilla on omia hautapaikkoja. Analyysissa on esillä tapaamieni ihmisten esittämien kokemusten lisäksi myös omat kokemukseni kentältä.

Haastatteluihin osallistui yhteensä 11 henkilöä. Haastatteluista seitsemän oli yksilöhaastatteluja ja yksi neljän hengen ryhmähaastattelu. Kaikkien haastatteluiden pohjana toimi teemahaastatteluun laatimani haastattelurunko, mikä on myös tutkielman liitteenä. Haastattelurunko sisälsi kysymyksiä liittyen haastateltavan lähipiiriin, vapaa-ajanviettoon, tataarin kieleen, tataarialkuperään ja -perinteisiin sekä osallistumiseen yhteisön ja seurakunnan toimintaan. Yksilöhaastatteluista kaksi nauhoitin, kaksi haastateltavaa vastasi kirjallisesti ja lopuista kirjoitin muistiinpanot. Samoin ryhmähaastattelusta tein muistiinpanot. Haastateltavat, jotka osallistuivat nauhoitettuihin haastatteluihin, allekirjoittivat kanssani haastattelusopimuksen. Nauhoitetut haastattelut litteroin. Litterointiin otin mukaan kaikki täytesanat. Analyysissa esitetyissä haastatteluotteista on kuitenkin poistettu täytesanat ja toistot, jotka eivät olleet tulosten kannalta merkittäviä. Ne haastattelut, joista tein muistiinpanot, kirjoitin haastattelutilanteen jälkeen vielä tarkemmin auki, koska joistakin vastauksista minulla oli ylhäällä vain avainsanoja.

Haastateltavien sukupuolet ja iät vaihtelivat. He edustivat vastaavasti myös eri tataarisukupolvia, toisesta neljänteen sukupolveen. Lisäksi keskustelin monien tataarien perheenjäsenien kanssa ja osa heistä osallistui haastatteluihin. Haastatteluihin osallistuneiden tataareiden vanhemmat olivat joko kummatkin tataareja tai toinen vanhemmista oli tataari. Haastatteluiden ja kenttäpäiväkirjan lisäksi tutustuin kenttätöön aikana tataarin kieleen heidän musiikkinsa kautta. Lainasin kirjastosta yhden haastateltavista avustuksella kaksi Cd-levyä, jotka sisälsivät tataarinkielistä musiikkia. Ainoat lähteeni kielen kääntämiseen olivat kuitenkin kieltä osaavat tuntemani tataarit, joten kyseistä materiaalia en pystynyt yksittäisiä sanoja lukuun ottamatta käyttämään aineistona.

5.3 Johdatus analyysiin ja tutkimustehtävä

Roolini kentällä oli ennen kaikkea nuori opiskelija. En kokenut, että minuun olisi suhtauduttu niinkään täysin ulkopuolisena tutkijana vaan pikemminkin opiskelijana, jota opettaa ja jolle jakaa tietoa ja kokemuksia. Joissain tilanteissa tunsin taas olevani enemmänkin ystävä tai tuttava, kuin aineistoa keräämässä. Tämä rooli välittyi myös kenttäpäiväkirjaan kirjaamiin

kokemuksiini ja havaintoihin kentältä. Tutkielman analyysi lähtee liikkeelle jo kenttäpäiväkirjan pitämisestä. Osallistuvan havainnoin avulla kerätyt aineistot ovat jo ensimmäistä kertaa paperille päätyessään osin analysoituja, koska merkinnät sisältävät aina omia tulkintojani tapahtumista ja puheesta.

Aineiston käsittelemiseksi siirsin kaiken aineiston, haastattelumateriaalit ja kenttäpäiväkirjan, sähköiseen muotoon ja litteroin nauhoitetut haastattelut. Kun kaikki aineisto oli sähköisenä käsiteltävissä luin sen vielä kertaalleen läpi ja poistin samalla litteroidusta haastatteluaineistosta kaikki tunnistetiedot, kuten nimet, asuinpaikat ja työpaikat. Kenttäpäiväkirjaan ja haastatteluista tehtyihin muistiinpanoihin en ollut kirjannut tunnistetietoja mukaan siirtäessäni aineistoa tietokoneelle. Tämän jälkeen aloitin aineiston koodaamisen, eli eri teemoihin jakamisen. Jaottelin aineistoa ensin useampaan luokkaan, jotka olivat yhteisö, seurakunta, islam, ruoka, musiikki, näytelmät, sukulaisuus, kieli, perhe, sukupolvet ja identiteetti. Käsittelin jaottelemalla kenttäpäiväkirjan ja haastattelumateriaalin. Luokat muodostuivat sen pohjalta, mistä asioista ja minkälaisista kokemuksista haastatteluissa oli puhuttu ja minkälaisia havaintoja olin tehnyt kenttäpäiväkirjaan. Yhdistelin luokista kokonaisuuksia, teemoja, joista rakentuu seuraava analyysiluku sisältäen neljä alalukua. Luvuissa vastaan tutkimuskysymyksiini rakentaen laajempaa, ja samalla tarkempaa kuvaa tataariyhteisöstä ja sen rajoista.

Tutkimuskysymykseni ovat:

- *Minkälainen tataariyhteisö Suomessa on?*
 - *Minkä tekijöiden kuvataan rakentavan ja ylläpitävän yhteisöä?*
- *Minkälaisia rajoja yhteisölle tuotetaan?*
 - *Millä keinoilla yhteisön rajoja ylläpidetään tai puretaan?*

Vastaan tutkimuskysymyksiin tarkastelemalla ensin tataareita etnisenä ryhmänä ja yhteisönä perheen ja suvun kontekstissa. Tämän jälkeen siirryn käsittelemään kieltä osana tataarien identiteettiä ja kielen tuottamia merkityksiä, sekä muuta tataarien kulttuuriperintöä. Kolmannessa alaluvussa tarkastelen uskontoa osana tataariyhteisöä sekä yhteisön rajoja. Viimeisessä alaluvussa käsittelen tataarien etnisen identiteetin ja uskonnollisen identiteetin suhdetta sekä laajemmin yhteisön identiteettipolitiikkaa. Päätän tutkielman viimeisen luvun pohdintaan ja yhteenvetoon.

6 TATAARIYHTEISÖ SUOMESSA

Analysoin tässä luvussa keräämäni aineistoa keskeisten teoreettisten käsitteiden, yhteisön, yhteisön sosiaalisen ja symbolisen rakentumisen, etnisyyden, identiteettipolitiikan, uskonnon ja uskonnollisen instituution kautta. Yhdistän samalla aineiston teemoja laajempaan yhteiskunnalliseen viitekehykseen ja julkiseen keskusteluun. Valtaosa keräämästäni aineistosta on haastattelujen tai muuten puheen muodossa, minkä takia analyysini tarkastelee pääasiallisesti vain puheen tasoa. Osa aineistosta on kuitenkin kerätty etnografisesti osallistuvalla havainnoinnilla, minkä johdosta analyysiin yhdistyy myös kenttäpäiväkirjani havainnot ihmisten toiminnasta, eleistä, ilmeistä ja omien ajatuksieni reflektoinnista.

Ensimmäisessä alaluvussa tarkastelen tataarisukujen ja perheiden symboliikka. Tataarit tuottavat etnistä identiteettiään vahvasti perheen kontekstissa ja jaetut, todelliset tai kuvitteelliset, sukujuuret symboloivat monille yhteisöä ja yhteisön identiteettiä. Käsittelen ensimmäisessä alaluvussa myös avioliittoa, joka näyttäytyy merkityksellisenä erityisesti yhteisön elinvoimaisuuden kannalta. Toisessa alaluvussa perehdyn tataareihin etnisenä ryhmänä ja vähemmistönä suomalaisessa yhteiskunnassa. Samassa luvussa käsittelen kieltä yhteisöä sosiaalisesti rakentavana ja kieleen liittyviä etnistä identiteettiä tuottavia symboleja. Tämän jälkeen esittelen tarkemmin tataarien perustamia seurakuntia ja niiden merkitystä uskonnollisena instituutiona osana identiteettipolitiikkaa. Samalla käsittelen tataarien uskontoelämää ja islaminuskoa. Viimeisessä alaluvussa tarkastelen tataarien uskonnollisen ja etnisen identiteetin suhdetta toisiinsa, yhteisöä suhteessa muihin etnisiin ryhmiin ja transnationaalisten suhteiden tuottamia merkityksiä.

6.1 Suvun ja perheen symboliikkaa

Perheen ja suvun merkitys korostui haastatteluissa ja keskusteluissa tiedustellessani, minkälainen merkitys tataarina olemisella tai tataarialkuperällä haastateltavalle oli. Perhettä ja sukua kuvailtiin merkitykselliseksi erityisesti tataari-identiteetin tuottamiseen liittyen. Erityisesti perheen kontekstissa tataarit tuottavat etnistä identiteettiään. Suhteet perheenjäseniin ja sukulaisiin rakentavat ja ylläpitävät sosiaalisesti yhteisön sekä sen identiteetin. Suvun merkitys koetaan tärkeäksi etnisen yhteisön elinvoimaisuuden kannalta. Lähes kaikki tapaamani tataarit kertoivat Suomessa asuvien tataarien olevan jotakin kautta sukua toisilleen. Tähän minun on kuitenkin mahdoton rajallisen aineistoni myötä ottaa kantaa.

Toisaalta tapasin kenttätyön aikana yhteisöön liittyviä jäseniä, jotka eivät olleet sukua muille tataareille. Nämä todelliset tai kuvitellut sukujuuret symboloivat tataarien puheessa usein koko tataariyhteisöä ja jäsenten yhtenäisyyttä.

”Ei me ihan kaikki olla oikeesti sukua keskenään, mutta joku linkki yleensä löytyy jostain isovanhemmista tai isoisovanhemmista, mut että aikalailla kaikki tataarit Suomessa on jollain tasolla keskenään sukua. Mut että suurimman osan kuitenkin tunnen ketä Suomessa asuu, et meillä on kuitenkin sen verran tiivis yhteisö --.”
(Haastattelu 18.1.2019)

Haastatteluissa monet kertoivat lähes kaikkien Suomessa asuvien tataarien olevan sukua toisilleen. Jaettujen sukujuurien ja yhteisen alkuperän kuvattiin luovan pohjan yhteisölle ja etniselle identiteetille. Kaikki Suomessa asuvat tataarit, edes kaikki tapaamani tataarit, eivät kuitenkaan olleet sukua toisillaan. Vaikka monet heistä ovat todella sukua toisilleen, toimi yhteisestä alkuperästä puhuminen enemmänkin symbolina, yhteisöä rakentavana tekijänä.

Sukulaisuudesta riippumatta kaikki samassa kaupungissakaan asuvat tataarit eivät välttämättä tunteneet toisiaan ja yhteydenpito sukulaisten välillä oli vaihtelevaa. Tästä huolimatta suhteita sukulaisiin ja perheenjäseniin korostettiin ja monille ne merkitsivät nimenomaan tataariyhteisöä. Tataarien keskuudessa perhe käsitettiin ydinperhettä laajemmin. Siihen kuuluivat myös kauemmat sukulaiset kuin esimerkiksi vain isovanhemmat, vanhemmat ja lapset. Kun puhuttiin koko perheen olevan koolla, käsitti tämä yleensä myös tädit, sedät ja serkut.

”Sen on huomannu vaan, että me ollaan tosi paljon yhdessä tavallaan siis sillai, että jos meil sattuu oleen vapaa viikonloppu -- niin me ollaan yhtäkkiä kaikki serkukset samassa paikassa, et kyl me tavallaan tehä tai esimerkiksi jos mejän serkut ketä tulee kaukaa, jos ne on suomes niin kyl kaikki tekee sen et käydään syömässä tai keräännyttään yhteen. Et kyl huomaa, et perheellä on tosi iso merkitys, että kaikki juhlapäivät vietetään yhdessä.” (Haastattelu 18.1.2019)

Perheen ja suvun kanssa yhteisesti vietetty aika ja sen merkitys yhdistettiin usein kysymykseen tataariyhteisöön kuulumisesta. Monille suku symboloi yhteisöä ja tataariyhteisön identiteettiä rakennettiin erityisesti tässä kontekstissa. Yhteiset juuret ja etninen tausta tulivat esille kaikissa haastatteluissa kysyessäni tataariyhteisöön kuulumisen merkitystä haastateltavalle. Yhteisö nähtiin edelleen tiiviinä, vaikkakin yhteydenpito oli monen mielestä vähentynyt. Vastaavasti

kuitenkin harventuneen yhteydenpidon ei koettu olevan haitaksi, koska yhteiset juuret kuvattiin harventuneen yhteydenpidon ylittävänä, yhdistävänä tekijänä.

”Toimivuuteen vaikuttaa ihan varmaan se, että meidän isoisät, kun ne tuli, ne tunsivat toisensa, ja tuli samoista kylistä ja ne oli melkein sukulaisia -- Eliikkä siinä tulee ihan erilainen niinku tää yhteisöllisyys” (Haastattelu, 2.2.2019)

Suomen tataareiden yhteinen alkuperä on osin vain symbolista ja yhteisiin sukujuuriin perustuva yhteisö kuvitteellinen. Tapaamani tataarit kuvasivat suurimman osan Suomessa asuvista tataareista olevan sukua toisilleen, mutta poikkeuksen tähän tekevän kuitenkin muualta myöhemmin muuttaneet tataarit, joita yhteisöön myös kuuluu. Esimerkiksi seurakunnan imaamina on pääasiassa aina toiminut Venäjältä tai Turkista Suomeen muuttanut palkattu tataari, joka on kouluttautunut imaamiksi. Samaa tapaansa yhteisöä ja sen rajoja rakentavat myös tataarien puoliset ja sukulaiset, jotka eivät omilta taustoiltaan tataareja ole. Toisin sanoen tataariyhteisö ei rakennu vain jaettujen sukujuurien pohjalle, vaan sitä rakennetaan myös monien muiden jaettujen symbolien ja sosiaalisesti tuotettujen merkitysten kautta. Toisaalta, tataarien eri etnisiin ryhmiin kuuluvien puolisoitten nähtiin myös heikentävän yhteydenpitoa ja yhteisön tiiviyyttä.

”Tataarien välinen kanssakäynti oli alkuajoista lähtien hyvin vilkasta, kuuluttiin ikään kuin kaikki yhteen. Saimme tukea toinen toisiltamme. Surumme ja ilomme olivat yhteisiä. Nykyisin sukujen keskeinen kanssakäynti on tiivistä, mutta seka-avioliitot sekä ikääntyminen ovat hidastaneet yleistä kanssakäyntiä. Seka-avioliittojen myötä kielikin on ollut yksi ongelma.” (Haastattelu 11.1.2019)

Osa tataareista kuvasi niin kutsutut seka-avioliitot vuorovaikutusta heikentävinä. Seka-avioliitot olivat aikaisemmin tabu tataariyhteisössä, mutta nykyään myös ei-tataari puoliset hyväksyttiin. He eivät kuitenkaan pysty virallisesti liittymään seurakuntaan. Minulle kerrottiin, että imaami ei hyväksynyt heitä seurakunnan puolesta jäseneksi. Tämä koskee myös niin sanotusta seka-avioliitoista syntyneitä lapsia. Tataarien puoliset, jotka eivät omanneet samaa etnistä alkuperää, liittyvät kuitenkin vahvasti osaksi yhteisöä. He jakoivat monesti samat sosiaaliset verkostot, tunsivat alueen tataarit, ja tataariyhteisön perinteet. He osallistuivat yhtälailla sosiaalisesti tataariyhteisön tuottamiseen. Monet heistä muun muassa kertoivat osallistuneensa esimerkiksi islamilaisen seurakunnan hautausrituaaleihin tai muihin vastaaviin juhliin puolisonsa sukujuurien myötä.

Avioliiton eri etnistä taustaa edustavan henkilön kanssa kerrotaan olevan tataariyhteisössä nykyään hyväksyttävämpiä kuin aikaisemmin. Nämä seka-avioliitoiksikin kutsutut avioliitot olivat ennen tabu, joka näkyy vielä yhteisön jäsenten puheissa. Aikaisempien asenteiden johdosta osa tapaamistani tataareista kertoi pitävänsä seka-avioliiton käsitettä epäsovinnaisena. Seka-avioliiton käsite vaikuttaa puheessa yhdistyvän aikaan, jolloin tataarien eri etnistä taustaa edustavia puolisoita, lapsia ja uusia sukulaisia ei hyväksytty osaksi yhteisöä. Yhteisön ja sen rajojen rakentumisen kuvitellun jaetun alkuperän varaan voi nähdä synnyttäneen negatiivisia asenteita näitä avioliittoja kohtaan. Avioliitot muiden etnisten ryhmien jäsenten kanssa olivat ristiriidassa yhteisöä tuottavan symboliikan kanssa. Korvaavaa käsitettä seka-avioliitolle en kuitenkaan kenttätyön aikana kuullut. Osa tapaamistani tataareista toi heti alkuun esille käsitteeseen yhdistyvän negatiivisen konnotaation, ennakkoluulot, ja osa puolestaan vältti sen käyttämistä kokonaan. Toisille käsite ei kuitenkaan näyttänyt olevan ongelmallinen tai ainakaan he eivät tuoneet sitä esille. Puhun tästä edes edellä kuvatuista avioliitoista tällä erää avioliittona tataarin ja eri etnistä taustaa edustavan henkilön välillä, välttääkseni seka-avioliiton käsitteen sisältämien merkitysten uusintamista.

”-- Tavallaan mun ikäset ja sit musta vähän vanhemmat, ehkä kolmeneljäkymppiset lasketaan siihen, on sillai et hei et kun me mennään vaik suomalaisen tai jonkun toisen kansalaisuuden kanssa naimisiin, niin kyllä me pystytään säilyttään se kieli ja kulttuuri, mutta aina ei oo aateltu tollain. Mun vanhemmille on opetettu, että se ei oo ookoo, että tavallaan nyt vasta meidän sukupolvi on alkanut rikkoon sitä sääntöä, et kyl se onnistuu vaikka ei oiskaan molemmat vanhemmat tataareja.” (Haastattelu, 18.1.2019)

Haastateltava ei käyttänyt lainkaan seka-avioliiton käsitettä, vaan ilmaisi asian usein viittaamalla muilla tavoin eri etnisen taustan omaavaan puolisoon. Muutos asenteissa on tapahtunut vasta viime vuosikymmenten aikana, mikä näkyi monien puheissa. Muutos vaikutti tapahtuneen edellisen sukupolven vaihdon yhteydessä, jolloin vastaavat avioliitot olivat yleistyneet. Vaikka monet tapaamistani tataareista reflektoivat näiden avioliittojen vaikutusta tataariyhteisöön ja kuvasivat aikaisempia asenteita, ei kukaan puhunut niistä minulle negatiiviseen sävyyn.

Monet perustelivat avioliittoja väistämättömyytenä, koska tataaripuolison löytäminen pienestä yhteisöstä oli vaikeaa. Eri etnisen taustan omaavat puoliset ja heidän lapsensa vaikuttivat kuuluvan osaksi tataarien sosiaalisia verkostoja yhtä vahvasti kuin tataaritaustaisetkin. Myös

esimerkiksi seurakunnat pyrkivät tukemaan pariskuntia tataarien kulttuuriperinnön välittämisessä eri etnisen taustan omaavalle puolisolle ja heidän jälkipolvilleen.

”Et et se on niinku semmonen mut siinä mieleshän meil on hirveen hyvä et meillä on hirveen paljon nykyään myöskin näitä ristiin naimisiin elikkä meil on suomalaisia vaimoja ja miehiä ja seurakunta järkkää tataarin kielen kurssit heille.” (Haastattelu, 2.2.2019)

Asenteiden edellä mainittuja avioliittoja kohtaan kuvattiin muuttuneen, joskin rajallisen aineiston vuoksi minun on mahdotonta puhua yleisemmin asenneilmapiiriin tilanteesta. Samalla niiden voi nähdä osaltaan siirtäneen tataariyhteisön rajoja aikaisemmasta. Eri etnistä taustaa edustavat tataarien puoliset liittyvät puheissa osaksi yhteisöä, eikä pelkästään ajatus jaetusta alkuperästä, tuota kuviteltua yhteisöä ja yhtenäisyyttä jäsenten välille. Nämä puoliset neuvottelevat paikkaansa osana yhteisöä muun muassa osallistumalla tataarin kielen opetukseen ja erilaisiin uskonnollisiin tilaisuuksiin ja rituaaleihin. Yhteisön elinvoimaisuuden säilyttäminen on ajanut muutoksia eteenpäin ja tataarin kieli näyttää toimivan entistä vahvempana sisältönä yhteisön identiteettipolitiikalle.

Keskusteluissa kentällä puhuttiin myös naimattomista yhteisön jäsenistä, jotka jättivät perheen perustamatta siksi, että tataaripuolisoa ei ollut löytynyt ja vastaavasti kuulin kertomuksia tataareista, jotka olivat etsineet itselleen tataaripuolison toisesta maasta, muun muassa Venäjä tuli usein esille näissä yhteyksissä. Käsittelen transnationaalisuutta osana tataariyhteisöä ja sen sisältämiä suhteita myöhemmin. Vaikka en havainnut negatiivisia asenteita haastatteluja tehdessä tai kentällä, on edellinen ote haastattelusta yleinen esimerkki siitä, että puheessa ei-tataari puoliso kuitenkin erotettiin. Tataariyhteisön identiteetti vaikutti edelleen olevan murroksessa näihin sosiaalisiin suhteisiin liittyen ja identiteettipolitiikka vaihteli, joko erottaen eri etnistä taustaa olevat puoliset ja lapset tai korostaen heidän osallisuuttaan yhteisön tuottamiseen. Käsittelen seuraavaksi teemaa tarkemmin näiden eri etnistä taustaa olevien lapsien ja puolisoitten näkökulmasta, joiden rooli aineistossani oli merkittävä.

Yhteisöön liittyvistä eri etnisistä taustoista tulevista moni kuvasi liittymistä osaksi tataariyhteisöä ylpeydellä ja he kertoivat osallistuvansa aktiivisesti kulttuuriperinnön ylläpitämiseen, esimerkiksi tekemällä perinneruokia tai opiskelemalla tataarin kieltä. Monesti tämä ylpeys liitettiin kertomuksissa aikaisempiin negatiivisiin asenteisiin seka-avioliittoja kohtaan ja asenteiden kääntymiseen. Negatiivisten asenteiden ja ennakkoluulojen voittaminen tuotiin esille osana omaa henkilökohtaista elämäntarinaa ja kiinnittymistä tataariyhteisöön.

Tämä kuvastaa hyvin tataariyhteisön identiteetin rakentumista vahvasti symbolisen sukulaisuuden ja yhteisen alkuperän pohjalta. Sukujuuriin liittyen tataarit kuvasivat myös merkittävässä roolissa olevan sukujen vanhimpien jäsenten ja heistä huolehtimisen. Tieto yhteisön vanhimpien jäsenten voinnista ja heidän huolenpidostaan tuotiin esiin monissa keskusteluissa, mutta myös perheen välisessä toiminnassa.

”Haastateltava kertoi perheiden sisällä ja välillä erityisesti vanhoista ihmisistä pidettävän hyvin huolta. Tämä vaikutti korostuneen erityisesti nyt kun vanhempia ihmisiä oli enemmän ja monilla terveydentila oli heikentynyt. Haastateltava sanoi myös lasten olevan merkittävässä roolissa yhteisössä. Kaikki pitivät huolta lapsista ja lapset otettiin aina mukaan yhteisille retkille ja tapahtumiin.”
(Kenttäpäiväkirja, 18.12.2018)

Vanhemmista huolehtiminen nähdään ennen kaikkea jälkipolven tehtävänä ja mahdollisuuksien mukaan vanhemmista pyritään pitämään huolta mahdollisimman pitkään. Kysyessäni tataariyhteisön perinteistä, esitettiin myös vanhemmista huolehtiminen tataariyhteisöä muista ryhmistä erottavaksi tekijäksi. Minulle kerrottiin monien lapsien huolehtivan mahdollisuuksien mukaan vanhemmistaan kotona kuolemaan saakka. Toisaalta pääsin myös itse näkemään vieraillessani tataarien luona näiden suhteiden merkityksen. Kuten sanottu, tataari-identiteettiä tuotetaan erityisesti perheen kontekstissa ja suhteissa perheenjäseniin. Tarkastelen vielä tämän luvun lopuksi informanttien kuvaaman yhteisen alkuperän ylläpitämistä avioliiton kautta. Aineistoni siihen liittyen oli valitettavan vähäistä, mutta koen sen olevan kuitenkin merkittävä ulottuvuus.

Haastateltava: Venäjältä ja Kazanista on paljon, meil on täällä varmaan ainakin viis kuus tyttöä, kazanilaista tyttöä, jotka on mennyt meidän poikien kanssa naimisiin, ja ne asuu Suomessa, mutta ykskään tyttö ei oo menny naimisiin Venäjälle.

Minä: Eikö? Mikäköhän siinä on syynä?

Haastateltava: No mä luulen, että ei kukaan halua muuttaa Venäjälle.

Minä: Niin, niin.

Haastateltava: *Ja sitten sieltä tulevat, et se on varmaan miehelle taas vaikeempi tulla tänne, oppii kieltä ja sopeutuu -- Se on pikkanen kulttuuriero, et kyl me ollaan hirveesti suomalaistuttu, et me ollaan hyvin suomalaisia. Käytöksistä, tavasta, kaikesta.* (Haastattelu, 2.2.2018)

Tataarien etnistä identiteettiä symboloi vahvasti heidän kuvaamansa yhteiset juuret, yhteinen alkuperä ja niiden rakentama kuviteltu yhteisö. Tästä syystä yhteisön elinvoimaisuuden ja yhtenäisyyden kannalta, esitettiin suvun jatkaminen ja perheen perustaminen tärkeänä elementtinä. Edellisen haastatteluotteen haastateltava kertoi Venäjän lisäksi puolisoita muuttaneen Suomeen myös muista maista, joissa tataareita asui. Hän kuvasi toisen tataarin kanssa naimisiin menemisen olevan merkittävää paitsi kyseisille yhteisön jäsenille, myös laajemmin yhteisölle. Suhteita muiden maiden tataareihin pidettiin yllä vierailuilla puolin ja toisin. Osalla Suomessa asuvista tataareista asuu myös muissa maissa sukulaisia, jotka ovat muuttaneet samoihin aikoihin pois Venäjältä. Käsittelen analyysin viimeisessä luvussa tarkemmin transnationaalisten suhteiden vaikutusta yhteisön identiteettiin liittyen. Seuraavaksi siirryn tarkastelemaan etnisyyttä ja kieltä osana tataariyhteisöä. Kieli toimii vahvana sosiaalisena ja symbolisena elementtinä rakentaen yhteisön rajoja. Perehdyn samalla lyhyesti myös tataarien muuhun kulttuuriperintöön, kuten perinneruokiin ja lauluihin.

6.2 Etnisyys ja kieli

Ensimmäiset tataarit muuttivat kauppiaina Suomeen ja sopeutuivat nopeasti yhteiskuntaan. Pitkään Suomessa ainoana muslimiryhmänä asuneet tataarit ylläpitivät kulttuuriperintöään ja uskontoaan yksityisesti. Viimeisten vuosikymmenten aikana lisääntyneen maahanmuuton ja muslimien määrän kasvun myötä, ovat muun muassa monikulttuurisuus ja islam nousseet osaksi julkista keskustelua, mikä näkyy myös tataariyhteisössä. Siinä missä tataariyhteisö on rakentanut ryhmäidentiteettiään aikaisemmin yksityisesti integroitumista helpottaakseen, pyritään nykyään yhteisön uskonnollinen ja etninen identiteetti pitämään piilossa muun muassa ennakkoluulojen pelossa. Toisaalta tataarit tuntevatkin olevansa melko tuntematon ryhmä Suomessa, erityisesti nuoremmille ihmisille. Käsittelen tässä luvussa etnisyyttä, tataarin kieltä ja kulttuuriperintöä ja syvennyn seuraavassa alaluvussa tarkemmin uskontoon.

”Kun olen vastannut olevani puoliksi tataari, on se 9/10 tapauksista aiheuttanut erittäin kysyvän ilmeen. Jotkut kysyvät lisää, että mitä porukkaa tataarit ovat ja toiset vaihtavat puheenaihetta, mahdollisesti sen takia, että tuo tataari on melko tuntematon käsite monelle suomalaiselle, varsinkin nuoremmalle sukupolvelle.”
(Haastattelu, 22.12.2018)

Tataariyhteisön vieraus ryhmän ulkopuolisille oli keskustelujen aiheena hyvin usein. Monet kuvasivat aiheuttavansa hämmennystä keskustelukumppanissa, jos sattuivat mainitsemaan olevansa tataari. Tuntemattomuuden he kuitenkin kuvasivat olevan usein positiivista ja tulosta integroitumisesta. Tataariyhteisö on integroitunut hyvin suomalaiseen yhteiskuntaan ja näyttää pyrkivän itse ylläpitämään sen tuottamaa asemaa muista erottautumattomana.

”Mut toisaalta me tataaritki ollaan semmosia et me ei hirveesti pidetä tavallaan melua ittestämme vaan me halutaan vaan sulauttautuu joukkoon, et me ollaan ku kuka tahansa muukin tavallaan.” (Haastattelu, 18.1.2019)

Haastateltavan yllä mainitsema joukkoon sulautumisen voi nähdä alkaneen usea vuosikymmen sitten, mutta ajatus integroitumisesta suomalaiseen yhteiskuntaan on säilynyt vielä uusimmillekin sukupolville. Monet haastateltavat kertoivat etnisen taustan tulevan esiin vain turkkilaisperäisestä nimestä tai ruokavaliosta, jossa sianlihaa ei syödä. Satunnaisesti myös hieman tummempi piirteisesti ulkonäöstä, kuten monet heistä minulle asiaa kuvasivat. Tataarit pyrkivät pitämään etnisen taustansa ja uskontonsa pitkälti yksityisenä, ja tataari-identiteetti ei tule heidän puheidensa mukaan esille kovinkaan herkästi.

”Haastateltava kuvasi pitävänsä etnisen taustansa monesti piilossa tavatessaan uusia ihmisiä. Hän pyrkii välttämään ihmisten ennakkoluulojen kohtaamista. Kuitenkin, haastateltava vastasi kertovansa avoimesta taustastaan kysyttäessä, eikä hänellä itsellään ole negatiivisia kokemuksia ihmisten ennakkoluuluista.”
(Kenttäpäiväkirja, 18.1.2019)

Haastatteluiden ja kentältä keräämäni aineiston mukaan tataarit vaalivat kulttuuriperintöään ja tuottavat yhteisön identiteettiä ennen kaikkea oman ryhmänsä sisällä, yhteisissä tapaamisissa. Etnisen ryhmän identiteetistä neuvotellaan tilanteittain muista olosuhteista riippuen. Monet kertoivatkin olevan täysin tilanteesta riippuvaista halusivatko he tuoda esille oman etnisen taustansa vai pitää sen enemmän näkymättömissä. Erityisesti maahanmuuton lisääntyminen, se että tataarit eivät edusta enää maan ainoaa muslimiryhmää, on muuttanut yhteiskunnallisia

olosuhteita, joiden vaikutuksesta on myös tataariyhteisön identiteettipolitiikassa tapahtunut muutoksia. Muutos yhteiskunnallisissa olosuhteissa ja julkisen keskustelun aiheissa näkyy ennen kaikkea muutoksena sukupolvien välillä, mutta myös laajemmin koko yhteisössä ja sen rajoissa. Tämä keskittyy ennen kaikkea islaminuskoon osana tataari-identiteettiä, mihin perheiden laajemmin kahdessa seuraavassa alaluvussa. Käsittelen seuraavaksi tataarien etnistä identiteettiä kielen ja muun kulttuuriperinnön välityksellä tuotettuna.

Perheen lisäksi tataarin kieli ylläpitää ryhmän etnistä identiteettiä ja sen avulla neuvotellaan rajoja tataariyhteisölle. Kieli näyttäytyi minulle alkuun ristiriitaisesti sekä yhteisön rajoja tuottavana, että yhteisön elinvoimaisuutta ja jatkuvuutta heikentävänä. Ymmärsin kuitenkin kenttätöön edetessä kielen merkityksen ensisijaisesti yhteisöä symbolisesti ja sosiaalisesti rakentavana. Esittelen ensin tataarin kielen tilaa Suomessa ja tataareiden asemaa kaksikielisinä yhteiskunnassa. Tämän jälkeen käsittelen kielen merkitystä tataariyhteisössä, ja kerron kuinka päädyin johtopäätökseen kielestä yhteisöä rakentavana ja sen rajoja symboloivana.

Vaikka tataarit ovat pitkään Suomessa elänyt etninen ryhmä, ei tataarin kielen asema ole muiden vähemmistökielien tapaan täysin vakaa. Kieli periytyy vaihtelevasti uusille sukupolville ja sitä pyritään ylläpitämään myös tataarien seurakunnan toimesta. Monien tataarien puheista kävi ilmi, etteivät he kokeneet suomalaisen yhteiskunnan ja sen instituutioiden tukevan kielen opetusta ja tämän myötä sen ylläpitoa. Kielen kuvattiin olevan merkittävä osa tataariyhteisön identiteettiä, mutta sen ylläpitäminen koettiin haastavaksi, mikä olikin yleinen puheenaihe keskusteluissani tataarien kanssa.

”Minulle kerrottiin, hieman turhautuneen kuuloisesti, kuinka tataarin kielen opetus oli lopetettu mitä ilmeisemmin kustannussyistä. Vastuu kielen opetuksesta ja sen periytymisestä on jäänyt pelkästään perheille ja yhteisölle.”
(Kenttäpäiväkirja, 16.2.2019)

Tataarin kieli on konkreettisesti tataarit muista ryhmistä erottava tekijä tuottaen yhteisön identiteettiä symbolisella tasolla ja rakentaen sen rajoja myös sosiaalisissa suhteissa. Puheissa kuvattiin kuitenkin hyvin vaihtelevia asenteita tataarin kieltä kohtaan. Asenteet vaihtelivat erityisesti sen mukaan osasiko kyseinen henkilö kieltä tai käyttivätkö hänen perheenjäsenensä tai sukulaisensa sitä. Kielen kuvattiin monesti olevan merkittävässä roolissa yhteisön ylläpitämisen kannalta ja samalla se määritteli yhteisön rajoja. Aloittaessani kenttätöitä näyttäytyi kielen asema varsin ristiriitaisena, sekä yhteisöä ylläpitävänä että sitä heikentävänä. Tataarin kieli symboloi osaltaan tataarien etnisen identiteetin rajoja ja sen avulla tuotetaan eroa

muihin etnisiin ryhmiin. Kielen merkitys osana etnistä identiteettiä oli merkittävä sekä yksilöiden että yhteisön tasolla. Suurin osa tapaamistani tataareista kuvasi kieltä tärkeäksi osaksi omaa identiteettiään. Kieli oli kuitenkin ennen kaikkea yhteisötasolla etnistä identiteettiä ylläpitävä ja sen rajoja rakentava tekijä. Alla otteet kahdesta eri haastattelusta, jotka kertovat varsin erilaisia ajatuksia tataarin kielestä.

”Muistan käyneeni tunnilla kerran tai kaksi, mutta kielen opetteleminen ei millään tavalla tuntunut ”minun jutultani”, joten pariin kertaan tuo jäikin. Vanhempanakaan minulla ei sen kummempaa mielenkiintoa kielen opetteluun ollut ja sivusta katsoneena ole huomannut, että myös sukulaisten osalta tuo kieli on pikkuhiljaa alkanut ”unohtumaan”, sillä arjessa eivät sitä enää oikeastaan käytä.” (Haastattelu 22.12.2018)

”Et kyl se on tosi iso osa omaa identiteettiä, että jos joku sanois mulle, et mun pitäis nyt elää loppuelämä pelkällä suomen kielellä, tai et mä en sais puhua tataarii, niin mä olisin et ei tuu tapahtuun. Et kyl se on tosi iso osa, vaik sitä ei puhukaan päivittäin, mut että kaikki tavat ja tavallaan koko perhe ja perhe-elämä liittyy siihen niin isosti.” (Haastattelu, 18.1.2019)

Ensimmäisen otteen haastateltava kertoi myös, että ei kokenut niinkään kuuluvansa osaksi tataariyhteisöä, eikä hän tuntenut juurikaan muita tataareja kuin omat lähisukulaisensa. Hän ei myöskään osannut tataarin kieltä. Haastateltavan jakamat kokemukset tataariyhteisöstä ja kuulumisesta siihen olivatkin poikkeuksellisia muusta aineistostani. Tämä ero muihin informantteihin kuvaa erityisesti yhteisön rajoihin liittyvän symboliikan muuttumista. Samaan tapaan kuin avioliittokäsitysten muutoksissa, neuvottelevat yhteisön jäsenet paikkaansa ja rakentavat yhteisön rajoja yhä enemmän muiden kuin kuvitellun alkuperän tuottaman symboliikan avulla. Toisaalta, samalla tavalla tämä muuttunut symboliikka avaa ovia yhteisöstä pois jäämiseen.

Jälkimmäisen otteen haastateltava puolestaan pitää kieltä merkittävänä osana omaa identiteettiään, joka näkyy erityisesti perheen kontekstissa. Kuten edellisessä luvussa kirjoitin, tuotetaan tataari-identiteettiä ennen kaikkea sosiaalisesti perheen ja suvun keskuudessa. Siihen liittyen on tataarin kieli merkittävä symboli osana yhteisön identiteettipoliittikkaa.

Tataarin kieltä osaavat haastateltavat totesivat käyttävänsä kieltä pääasiassa puhuessaan sukulaistensa kanssa – erityisesti vanhempien sukulaisten, kuten isovanhempien parissa. Tataarin kielen käyttöä suvun vanhimpien parissa pidettiin kunnioittavana. Tataarien kielen merkitys yhteisössä korostui erityisesti juhlissa ja rituaaleissa. Kieltä osaamattomat kokivat jäävänsä osin ulos yhteisöstä ja sen tilaisuuksista, koska eivät pystyneet liittymään kaikkiin keskusteluihin. Osa jätti myös osallistumatta joihinkin yhteisiin tilaisuuksiin juuri tataarin kielen osaamattomuuden takia. Kielen merkitystä viestivät myös seurakunnat, jotka hoitivat tiedotuksensa ja järjestivät tapahtumansa tataarin kielellä.

” -- Siellä on tää kulttuuriseura, kaikki on järjestetty tataariks, et se on niinku siinä se idea, ja sit siinä ei hirveesti halutakaan ketään kuka ei osaa tataarin kieltä. ” (Haastattelu 2.2.2019)

Seurakunta vaikutti pyrkivän rajaamaan osallistujia sen mukaan, osaavatko he tataarin kieltä, minkä takia kieli näyttäytyi pitkään hyvin ulossulkevana ja rajaavana elementtinä yhteisössä. Osin kieli vaikuttaakin siihen keitä seurakunnan tilaisuuksiin osallistuu, mutta toisaalta tataari yhteisön rajat eivät rakennu vain seurakunnan vaikutusalueella. Edellisen luvun mukaisesti, yhteisöä tuotetaan erityisesti perheen piirissä, jossa kielen merkitys näkyy myös sitä osaamattomien keskuudessa. Osaamattomuudella tarkoitan tässä yhteydessä kielen taitamattomuutta edes auttavana kielitaitona arkikäytössä. Kaikki tapaamani tataarit tunsivat kielen sanoja ja sanontoja siitä huolimatta. Esimerkiksi monet perheenjäseniin ja sukulaisiin viittaavia nimityksiä käyttävät myös tataarin kieltä laajemmin taitamattomat.

”Lapset puhuivat vanhemmistaan tataarin kielen äiti ja isä termeillä ’ännä’ ja ’ättä’. Olin jo aikaisemmin kuullut isoäidistä käytettävän ’äbäi’ nimitystä. He kertoivat, että vaikka eivät kieltä muuten osaa, kutsuvat he vanhempiaan tataarin kielellä. Vastaavasti myös monia sanontoja on kuulemma jäänyt elämään kielestä. (Kenttäpäiväkirja, 30.1.2019)

Monille sukulaisuussuhteita merkitsevät nimitykset tai muut tataarin kielen sanonnat eivät kuitenkaan riittäneet, vaan osa tapaamistani tataareista saattoi olla pahoillaan siitä, että eivät taitaneet kieltä paremmin. Pahoillaan olo liitettiin puheissa usein niihin rajoitteisiin, joita kielitaidon puute tuotti. Moniin yhteisiin tilaisuuksiin ja keskusteluihin osallistuminen koettiin haastavaksi kun kieltä ei osannut.

”Ehkä se ei vaan merkitse ihmisille niin paljoo, niin sit se ei oo heidän ongelma. Monta kertaa sen vaan huomaa, että sit kun ne tulee vähän vanhemmiks, ne on tosi vihasia vanhemmille, et miks et sä opettanu.” (Haastattelu, 2.2.2019)

Tataarin kieli näyttäytyi merkittävältä symboliselta ja sosiaaliselta tekijältä, joka rakentaa tataariyhteisön rajoja ja määrittää yhteisön etnistä identiteettiä. Kielen kautta tataarien uskonnollinen instituutio, seurakunnat, rajaavat omaa sisäryhmäänsä ja pyrkivät tuottamaan todellisia rajoja yhteisölle, mutta kielellä tuotetaan myös sosiaalisesti yhteisön rajoja eri ihmissuhteissa.

Tapaamani tataarit jakoivat keskenään sanontoja ja sukulaisuussanoja, joiden he kuvasivat olevan osa omaa tataari-identiteettiään. Erityisesti niiden keskuudessa, jotka eivät kieltä muutamaa sanaa lukuun ottamatta puhuneet, korostui näiden yksittäisten sanojen merkitys. Yhteisesti jaetut sanonnat ja sukulaisuussanat symboloivat tataariyhteisöä ja liittyivät vahvasti tataarien identiteettipolitiikkaan. Ne erottivat heidät edelleen muista ryhmistä ja yhteisöistä. Kielen lisäksi tapaamani tataarit kuvasivat perinneruokien olevan erityisessä asemassa keskustellessamme, miten etninen alkuperä heidän elämässään näkyi.

Ruokaperinteet ja monet juhliin liittyvät rituaalit tuottivat puheessa yhteisöä samaan tapaan kuin kieli ja näyttäytyivät yhteisöä rakentavina symboleina. Perinneruoat tulivat usein esille keskusteluissa ja ne nimettiin merkittäväksi tataarien kulttuuriperinnöksi. Haastateltavat laittoivat ruokia paitsi juhlissa myös arkena. Perinneruoat yhdistyivät puheissa usein yhteisiin tilaisuuksiin, juhliin muiden yhteisön jäsenten kanssa. Ruokiin ja ruoanlaittoon liittyvät sosiaaliset ulottuvuudet, muiden tataarien kanssa vietetty aika ja yhdessä olo loivat yhteenkuuluvuuden tunnetta.

Koska tataarien ruokakulttuuri on voimissaan vielä tänä päivänä, pääsin itsekkin tutustumaan perinneruokiin kenttätöiden aikana. Vieraillessani tataariperheiden luona puhuimme paljon ruoista, niiden laittamisesta ja ruoan ympärille liittyvistä juhlista. Pääsin leipomaan perinneruokiin lukeutuvia päramäts-piiraita erään tataariperheen luona. Perinneruokien laittaminen oli monilla tapaamistani tataareista koko perheen yhteinen asia, jossa korostettiin yhdessä vietettyä aikaa. Ruokaa laitettiin usean ihmisen voimin ja syömään kokoontui perhettä ja sukua. Perinneruokien lisäksi kuulin usein puhuttavan tataarimusiikista.

”Joo, mut se on kyl ihan totta, että vanhemmille ihmisille semmonen perinteinen tataarimusiikki on se juttu.” (Haastattelu 18.1.2019)

Kenttätöön ensimmäisten viikkojen aikana huomasin perinneruokien lisäksi tataarimusiikin tärkeyden. Tataarimusiikista puhuttiin paljon erityisesti vanhempien sukupolvien edustajien keskuudessa. Myös tataarin kieltä osaamattomat saattoivat mainita musiikin merkityksen vanhempien sukupolvien edustajille. Nuoremmat tataarit eivät kuvanneet musiikkia merkittäväksi itselleen, mutta samalla tavalla tunnistivat sen merkittäväksi yhteisössä. Perehdyin itse tataarimusiikkiin kuuntelemalla kirjastosta lainattuja levyjä. Levyt valikoituivat erään informanttini suosituksesta. Toinen levy sisälsi kansainvälisiä lastenlauluklassikoita, jotka on käännetty tataarin kielelle. Toinen levy käsitti puolestaan perinteisiä tataarilauluja, joita ei ole esitetty lainkaan muilla kielillä. Koska en osaa tataarin kieltä yksittäisiä sanoja lukuun ottamatta, en voinut hyödyntää musiikkia aineistonani. Tarkastelenkin musiikkia sekä runoutta ja näytelmiä symbolisesti tataariyhteisöä tuottavina sekä osana tataarien kulttuuriperintöä.

”Kertomuksessa korostui jälleen laulamisen ja ruoan merkitys. Helsinkiin tehdään paljon retkiä kulttuuritapahtumiin, konsertteihin ja näytelmiin. Laulujen kerrotaan olevan koskettavia ja kauniita. Monet laulujen ja näytelmien tarinat liittyvät historiaan.” (Kenttäpäiväkirja, 18.12.2018)

Monet erityisesti toista sukupolvea edustavat tataarit kuvasivat tataarinkielisen musiikin tärkeäksi osaksi omaa elämäänsä ja etnistä identiteettiään. Tataarien kulttuuriseura järjestää musiikkiesityksiä ja aikaisemmin heillä oli toiminut myös oma kuoro. Musiikkiin, runoihin ja näytelmiin liittyi puheessa aina yhdessä vietetty aika. Niiden kuvattiin kokoavan yhteisön jäseniä yhteen ja näin ylläpitävän jäsenten keskinäisiä suhteita. Yhteisön jäsenet tuottivat myös itse musiikkiesityksiä, esittivät näytelmiä ja järjestivät tilaisuuksia vieraileville esityksillä. He vierailivat toisissa seurakunnissa, jopa muissa maissa. Tataarinkielisen musiikin, runouden ja näytelmien kautta tuotettiin yhteisön etnistä identiteettiä. Ne kokoavat yhteisön jäseniä yhteen ja samalla erottavat tataareja muista etnisenä ryhmänä.

6.3 Uskonto osana kulttuuria

Kenttätöön aloitettuani minulle selvisi, että pääasiassa vain Tampereella toimiva Tampereen islamilainen seurakunta ei ole enää yhtä elinvoimainen ja aktiivinen, mitä se aikaisemmin oli ollut. Tapaamani seurakunnan jäsenet ja heidän perheenjäsenensä kuvasivat seurakunnan toiminnan hiipuneen jäsenten vanhettua. Moni Tampereella asuvista tataareista osallistuu tästä

syystä myös Suomen islam-seurakunnan järjestämään toimintaan Helsingissä. Lisäksi kaikki alueen tataarien lapset eivät kuulu kyseiseen islamilaiseen seurakuntaan. Samalla tataariyhteisö rakentuu myös muiden tekijöiden kuin pelkästään seurakuntien tai maantieteellisten alueiden mukaan, ja tästä syystä laajensin aineistonkeruun Tampereen ulkopuolelle heti alkuvaiheessa.

Tataarit asuvat useilla eri paikkakunnilla ja kuuluvat pääsääntöisesti seurakuntaan sen mukaan, mille paikkakunnalle heidän vanhempansa tai isovanhempansa ovat asettuneet, ja jolle he itse ovat syntyneet. Tampereen islamilaiseen seurakuntaan kuuluu Helsingissä ja muissa kaupungeissa asuvia tataareja, ja vastaavasti Suomen islam-seurakunnan jäseniä asuu myös esimerkiksi Tampereella. Lisäksi, näiden kahden seurakunnan jäsenet osallistuvat toistensa toimintaan. Nykypäivänä tämä tarkoittaa lähinnä Tampereen islamilaisen seurakunnan jäsenten osallistumista Suomen islam-seurakunnan järjestämään toimintaan pääkaupunkiseudulla. Näistä syistä koin tarpeettomaksi rajata informanttien etsintää sekä haastattelujen ja kenttätöntehtämistä vain Tampereen alueelle.

Seurakunnat ovat elinvoimaisuudeltaan ja toiminnaltaan melko erilaisia, johtuen jäsenmääristä ja näin ollen toiminnan aktiivisuudesta. Suomen islam-seurakunnassa jäseniä on tällä hetkellä hieman alle 600, kun taas Tampereen islamilaisen seurakunnan jäsenmäärä on noin 60–70 henkeä ja heistä suurin osa on jo melko iäkkäitä. Suomen islam-seurakuntaan kuuluu enemmän myös nuorempia jäseniä, ja sen toimialue kattaa Helsingin lisäksi myös muita Etelä-Suomen kaupunkeja.

” -- Helsinkiin [seurakuntaan] kuuluu aika paljon Helsinki, Järvenpää, Turku, Oulu, osa Tampereeltakin. Tampere on perustettu 1946, ja mä en oikeestaan itseasiassa tiedä et mikä sen perimmäinen syykään on ollut, mut aikanaan Tampereella oli tosi voimakas tataariyhteisö -- ”. (Haastattelu, 2.2.2019)

Kuten sanottu, tataarien perustamat seurakunnat, eikä niiden osaltaan rakentama tataariyhteisö rajaudu alueellisesti, vaan jäsenet pitävät yhteyttä ja tuottavat yhteisöä laajemmin yli seurakunta- ja kaupunkirajojen. Seurakunnat jäsenineen kutsuvat järjestämiinsä tilaisuuksiin tataareja eri kaupungeista, riippumatta siitä kumman seurakunnan jäseniä he ovat. Merkittävämmässä roolissa yhteisön ylläpitämisessä ovat perheen ja sukulaisuuden luomat suhteet, joihin palaan tarkemmin seuraavassa luvussa. Toisin sanoen, vaikka seurakunnat toimivat toisistaan erillään, eivät tataarit kuitenkaan puheessaan ja toiminnassaan erota yhteisöä kahdeksi eri seurakuntien välille.

”-- meil on nivottu uskonto ja kulttuuri, että tää on vähän tämmönen niinku siksakki -- Et se ei oo vaan puhdasta uskontoo, et mehän rahoitetaan meidän urheiluseura ja kulttuuriseura.” (Haastattelu 2.2.2019)

Haastateltava kuvaa otteessa seurakunnan toimintaa. Tataarit järjestäytyivät alun perin Suomeen perustaen omat seurakuntansa. Edelleen suurin osa tataareista kuuluu islamilaiseen seurakuntaan, mutta eivät kuitenkaan kaikki. Myös seurakuntaan kuuluvat kuvasivat uskonnon merkitystä keskenään eri tavoin. Suomen islam-seurakunnan yhteydessä toimivat myös tataarien urheiluseura ja kulttuuriseura, joiden piirissä tuotetaan yhteisöä. Tataariyhteisön uskontoon ja etnisyyteen liittyvä identiteettipolitiikka näyttäytyi erittäin moninaisena ja dynaamisena. Sitä rakennetaan vaihtelevasti tilanteittain, mitä selvitän vielä tarkemmin seuraavassa alaluvussa. Seuraavaksi keskityn erityisesti islaminuskoon osana tataariyhteisöä.

Islam osana tataariyhteisöä ja sen jäsenten elämää määritetään puheessa paitsi henkilökohtaisena ja yksityisenä, myös muiden yhteiskunnallisten olosuhteiden vaikutuksen alla.

Minä: *”Niin onks tää islamfobia, onks se sun mielestä vaikuttanu ihmisiin?”*

Haastateltava: *”Mun mielest se on vaikuttanu meijän nuoriin -- että tulee semmonen vähän kyseenalaistaminen, et voi vitsi et onks meijän uskonto noin vanhoillinen kun ne kattoo sitä miten me eletään kontra siihen kun maahanmuuttajat tulee. Et ku me ollaan just opetettu että Jumala on ja et jokaisen uskonto on oman sisällä ja pitää kunnioittaa ihmisiä ja me tiedetään kaikki säännöt ja kaikki.” (Haastattelu, 2.2.2019)*

Haastatteluja tehdessäni nousi keskustelunaiheeksi islaminuskoon liittyen erittäin usein suhde muihin Suomessa asuviin muslimeihin, joiden määrä on kasvanut viime vuosina merkittävästi maahanmuuton myötä. Kuten jo johdannossa selvitin, on samalla lisääntynyt myös pelko vierasta ja tuntematonta kohtaan. Tämä tuntematon on osalle väestöstä islam, minkä osa informanteista kuvasi vaikuttaneen siihen kuinka he tuottavat sosiaalisesti omaa uskonnollista identiteettiään, sekä siihen kuinka yhteisö harjoittaa identiteettipolitiikkaansa suhteessa muihin ryhmiin ja yhteisöihin.

”Se tapa millä me halutaan kertoa islaminuskosta, tänä päivänä on islamfobia ja jos sä sanot, että mä oon islaminuskonen niin sä oot terroristi niin tulee tämmönen lehdistöstä saa hirveen huonon kuvan --” (Haastattelu, 2.2.2019)

Julkisen keskustelun ja median vaikutukset näkyivät monien haastateltavien puheissa. He kuvasivat muutoksia tataariyhteisön jäsenten käytöksessä ja tavassa tuoda omaa uskontoaan esille. Islamilaiseen seurakuntaan kuuluvista tataareista olivat monet, erityisesti nuoret, varovaisempia kertoessaan ulkopuolisille omasta uskonnostaan. Toisaalta, puheessa pyrittiin tekemään selkeää eroa tataarien ja muiden muslimiryhmien välille. Eroa tehtiin korostamalla tataarien taustaa ja siirtymistä Suomeen maan sisäisinä siirtolaisina, kun vastaavasti muut muslimit kuvattiin muualta maahan muuttaneina. Samalla haastateltavat kuvasivat tataarien uskonnon harjoittamisen mukautuneen suomalaisen yhteiskunnan vaatimuksiin, eikä suurin osa yhteisön jäsenistä esimerkiksi viettänyt Ramadan-paastoa, koska kokivat sen yhdistämisen työelämään mahdottomana. Yhteisön identiteettipolitiikkaan sisältyy myös rajan tuottaminen tataarien ja muiden muslimiryhmien välille.

”-- Et hei kattokaa me ollaan islaminuskosii, ja me ei olla yhtään tämmösii hihhuleita. Me yritetään vaikuttaa myöskin politiikkoihin, tai meil ei oo mitään politiikkaa, me ollaan täysin neutraalei, me ei oteta kantaa, mutta me halutaan tuoda esiin vaan että Suomessa voi elää myöskin.” (Haastattelu, 2.2.2019)

Osa pyrki aktiivisesti puheessaan ja erilaisilla kannanotoilla erottamaan islamin politisoitumista omasta ja tataariyhteisön uskonnosta ja sen harjoittamisesta. Haastateltavat kertoivat pitävänsä uskontaan ensisijaisesti edelleen yksityisenä ja henkilökohtaisena, vaikka toivatkin esille median vaikutukset siihen kuinka tarvittaessa toivat uskonsa julki arkipäivän keskusteluissa. Motiiviksi esitettiin pelkoa ihmisten ennakkoluuloista.

”Mut et kyl mä nyt oon, varsinki nyt ku on ollu kaikkia näitä terroristi hommii, niin sitä enemmän on alkanu varoon, että kelle sanoo ja sanooko ihan tuiki tuntemattomille, että mä oon muuten muslimi koska joillain saattaa olla tosi kärkäs mielipide aiheesta.” (Haastattelu, 18.1.2019)

Tataarien ulkoisessa habituksessa ei näy merkkejä tai symboleita islaminuskosta. Tataarinaiset eivät käytä huivia, eikä haastateltavien mukaan monetkaan heistä osallistu rukouksiin muuten kuin pääsääntöisesti isompina juhlapyhinä. Vanhemmista, eläkkeellä olevista, jäsenistä osa käy myös perjantaisin rukoilemassa. Monille tämä on kuitenkin mahdotonta työelämän

vaatimusten takia, mikä katsotaan täysin hyväksyttäväksi syyksi tataariyhteisössä. Suomalaiseen yhteiskuntaan integroituminen varhaisina vuosina näkyy tataarien tuottamassa uskonnollisessa identiteetissä ja uskonnon harjoittaminen näyttää taipuneen yhteiskunnan vaatimusten mukaiseksi.

”Mmm no ei olla mitenkään superuskonnollisii, tai mä uskon et kaikki varmasti uskoo johonkin, se ei välttämättä oo se meidän uskonnon alla.”
(Haastattelu, 18.1.2019)

Kysyessäni haastateltavalta, miten hän näkee islaminuskon osana tataariyhteisöä, sain vastaukseksi yllä olevan kommentin. Samantapaisia kommentteja nousi esiin myös muissa haastatteluissa ja keskusteluissa. Osa haastateltavista viittasi puheessaan tataareihin *”tapamuslimeina”*. Sekä seurakuntaan kuuluvat, että siihen kuulumattomat, puhuivat islaminuskosta viitaten piirteiltään liberaaliin islamiin – yksilön omaan tulkintaan uskonopeista.

Modernisaation synnyttämä ajatus individualismin myötä kasvaneesta yksilöllisestä uskonnosta vaikuttaa saavuttaneen myös tataariyhteisön jäsenet. Uskonnollista identiteettiä tuotetaan yhä enemmän ajatuksella yksilöllisestä uskonnosta. Toisaalta, tataarit pyrkivät myös tuottamaan uskonnollista identiteettiä yksittäisenä yhteisönä, muista yhteisöistä erottuvana. Uskonnolliset juhlapyhät ja opit kokoavat edelleen yhteisön jäseniä yhteen ja tuottavat symboleita, rajoja, yhteisölle. Uskonnollisten rituaalien ja toimitusten myötä rakennetaan samalla sosiaalisesti yhteisöä ja sen identiteettiä.

”-- tai sit meillä on joku uskonnollinen juhla millon kaikki kerääntyy yhteen ja sit meillä on meidän seurakuntatalo -- niin yleensä meil on siel sitte semmonen kokoontuminen juhlimaan jotain asiaa tai jotain oli se sit just tosiaan joku uskonnollinen juhla tai sit se on vaan joku et meil tulee jotain vieraita vaik Kazanista joku laulajaryhmä tai joku tällänen ja me mennään sit kuunteleen heidän esitystään --.” (Haastattelu, 18.1.2019)

Islamilaiseen seurakuntaan kuuluvat tataarit kokoontuvat säännöllisesti juhlimaan uskonnollisia juhlia, kuten Ramadania, vaikka eivät paastonneetkaan, sekä siihen liittyvää paaston päättymisjuhlaa Id al-Fitria. Yhteisillä uskonnollisilla rituaaleilla ja niihin liittyvillä tapaamisilla ylläpidetään tataariyhteisön identiteettiä ja rakennetaan rajoja. Yhteisö vaalii edelleen omaa kulttuurillista ja uskonnollista sivistystään. Integroituminen suomalaiseen yhteiskuntaan on edelleen vain integroitumista, ei assimiloitumista, vaikka kaikki yhteisön

jäsenet eivät islamilaiseen seurakuntaan kuulukaan. Omat kulttuuriperinteet ja islaminusko tuottavat yhteisön identiteettiä. Etninen ja uskonnollinen identiteetti kulkevat limittäin, osin päällekkäinkin, minkä takia myös seurakuntaan kuulumattomat liittyvät osaksi yhteisöä ja neuvottelevat paikkaansa yhteisössä osallistumalla osaan uskonnollisista tilaisuuksista. Toisaalta tataarien tapa kuvata pyrkimyksiään pitää uskonto yksityisenä voidaan nähdä myös osana integroitumista suomalaiseen yhteiskuntaan, jossa uskonto nähdään lähtökohtaisesti yksilön henkilökohtaisena asiana. Tarkastelen seuraavaksi tataarien etnisen ja uskonnollisen identiteetin tuottamia rajoja sekä niiden keskinäistä vuorovaikutusta ja moninaisuutta. Ensimmäiseksi taustoitan kuitenkin teemaa uusien sukupolvien tuomilla muutoksilla ja murroksilla, jotka osaltaan vaikuttavat merkittävästi myös identiteettipolitiikan muotoutumiseen.

6.4 Etninen ja uskonnollinen identiteetti

Tataareja asuu Suomessa seitsemännessä sukupolvesta. Seitsemännen sukupolven edustajia on kuitenkin vasta vähän ja viidennen sekä kuudennenkin sukupolven tataarit ovat suurin osa erittäin nuoria. Tutkielman aineisto käsittää toisen, kolmannen ja neljännen sukupolven, joiden edustajia haastattelin ja tapasin. Aineiston toisen sukupolven edustajat olivat kaikki kummankin vanhempansa puolelta tataareja ja kuuluivat seurakuntaan. Kolmannen ja neljännen sukupolven edustajista oli puolestaan osa kummankin vanhempansa puolelta tataari, osa vain toisen vanhemman puolelta. Heistä ei myöskään kaikki kuulunut islamilaiseen seurakuntaan.

Aineiston käsittämät kolme sukupolvea tuovat esille sukupolvien välistä muutosta. Muutokset yhteisössä tapahtuvatkin ennen kaikkea uusien sukupolvien myötä. Uudet sukupolvet kasvavat erilaisiin yhteiskunnallisiin olosuhteisiin ja kasvavat edustamaan erilaisia arvoja. He neuvottelevat paitsi omaa paikkaansa, myös yhteisön rajoja moninaisin, vaihtelevin tavoin. Yhteisöä ja sen rajoja tuottava symboliikka ei ole samankaltaista edes saman sukupolven edustajien keskuudessa vaan yhteisön jäsenet antavat merkityksiä yhteisön rajoille oman kokemuksensa, sosiaalisen todellisuutensa, kautta. Tataariyhteisön rajoja onkin mahdollista tässä yhteydessä tarkastella vain siinä mittakaavassa, missä ne ovat tulleet näkyväksi haastatteluissa ja kentällä. Tataarit tuottavat yhteisön rajoja ja etnistä identiteettiä merkitsevää symboliikkaa vuorovaikutustilanteissa, kuten puheessa yhteisestä jaetusta alkuperästä kaikkien tataarien kesken. Toisaalta, symboliikkaa tuotetaan paitsi tataarien välisissä

vuorovaikutustilanteissa, myös suhteessa muihin etnisiin ryhmiin ja yhteisöihin sekä laajempaan yhteiskunnallisiin olosuhteisiin.

”Tataariyhteisö on minulle tärkeä, mutta se on muuttumassa ja suomalaisuus on saamassa entistä suuremman vallan.” (Haastattelu, 11.1.2019)

Tataariyhteisö neuvottelee etnistä identiteettiään aina suhteessa muihin ryhmiin Suomessa ja vuosikymmenten integroitumisen myötä kaikki tataarit eivät koe erottuvansa enää etnisenä ryhmänä yhtä selkeästi kuin aikaisemmin. Kuten yllä olevasta haastatteluotteesta käy ilmi, on haastateltavan mielestä tataariyhteisö ja tataarien kaksoisidentiteetti murroksessa. Yhteisön muutosten lisäksi osa nuorista, joilla vain toinen vanhempi on tataari, eivät koe kuuluvansa tataariyhteisöön.

”Itselleni [tataari]yhteisö on ollut aina jollain tavalla kaukainen asia ja oikeastaan en ole millään tavalla ikinä edes hakeutunut tataarien pariin.” (Haastattelu, 22.12.2018)

Haastateltava ei kuitenkaan kertonut kokevansa tataariyhteisöä negatiivisena asiana, jota hän tietoisesti välttelee. Hän ei myöskään itse kuulunut islamilaiseen seurakuntaan. Merkittävä muutos tataariyhteisössä näyttää tapahtuneen erityisesti yhteisen uskonnon tuottamassa identiteetissä, mikä ei näy enää yhtä yhtenäisenä kuin ennen. Tämä yhtenäisyyden heikkeneminen on seurausta siitä, että uudempien sukupolvien edustajia ei ole enää välttämättä liitetty seurakuntaan. Uskonnollinen identiteetti on siirtynyt vahvemmin osaksi yksilön edustamaa kulttuuria, eikä yhteisön ryhmäidentiteetti pohjautu enää yhtä vahvasti uskontoon kuin ennen. Vastakohdaksi etninen identiteetti ja tataarien kulttuuriperinnön säilyttäminen esitettiin tärkeänä ja siitä halutaan pitää huolta.

”Haastateltava kuvasi monien tataarien olevan niin sanottuja tapa-muslimeja, eivätkä kaikki heistä koe islaminuskoa välttämättä omaksi uskonnokseen lainkaan. Toisille, erityisesti vanhemmille sukupolville, islam näyttää taas olevan merkityksellinen osa elämää.” (Kenttäpäiväkirja, 28.12.2018)

Valtaosa tataareista kuuluu kuitenkin vielä nykypäivänä islamilaiseen seurakuntaan ja monet lapsista liitetään islamilaiseen seurakuntaan. Osa haastateltavista kertoi uskonnon olevan merkittävä osa omaa identiteettiään, ja osa taas kertoi kuuluvansa seurakuntaan, mutta ei kokenut uskontoa kovin merkitykselliseksi omassa elämässään. Ne tapaamistani henkilöistä,

jotka eivät kuuluneet islamilaiseen seurakuntaan, olivat vain toisen vanhempansa puolelta tataareja, mutta tunsivat kuitenkin islamilaisen seurakunnan perinteitä ja käytäntöjä, ja monet olivat myös itse osallistuneet esimerkiksi uskonnollisiin toimituksiin. Osallistuminen uskonnollisiin rituaaleihin ja muiden perinteiden ylläpito tapahtuu tataareilla ennen kaikkea perheen piirissä. Ne, jotka kuulumatta seurakuntaan osallistuivat uskonnollisiin toimituksiin, kuten hautajaisiin, kuvasivat kyseiset rituaalit ja niihin liittyvän symboliikan liittyvän tataariyhteisöön. Islaminuskoon liittyvät symbolit rakentavat tataariyhteisön rajoja ja muokkaavat sen identiteettipolitiikka myös etnisenä ryhmänä. Tästä syystä pidänkin mahdollisena erottaa tataarien identiteettipolitiikasta sekä uskonnollista että etnistä identiteettiä.

”Seurakunnan [Tampereen islamilainen seurakunta] jäsenet ovat kuulemma jo melko iäkkäitä, eikä lapsia tai nuoria juuri enää liity jäseneksi. Seurakunnan jäsenten ikääntymisen kuvataan näkyvän sen toiminnan elinvoimaisuudessa ja ylläpitämisessä. Monilla on huoli seurakunnan tulevaisuudesta”
(Kenttäpäiväkirja, 30.1.2018)

Kuten sanottu, Helsingissä toiminta on huomattavasti elinvoimaisempaa ja vilkkaampaa kuin Tampereella tai muissa kaupungeissa. Helsingissä toimii seurakunnan lisäksi tataarien urheiluseura ja kulttuuriseura. Toimintaan kuuluvat muun muassa hautauspalvelut, uskonnon, kielen ja kulttuurin opetus sekä lasten kerhojen järjestäminen. Tampereen seurakunnassa ei tällä hetkellä vastaavaa toimintaa ole. Yhteistä kummankin seurakunnan toiminnalle on vanhemmille jäsenille suunnattu kerho, joka kokoontuu seurakuntien tiloissa. Kerhossa vaihdetaan kuulumisia ja juhlitaan merkkipäiviä – ylläpidetään tataariyhteisön sisäisiä ihmissuhteita. Kerhon merkitys on suuri erityisesti iäkkäämmille seurakunnan jäsenille ja heidän perheilleen. Yhteen kokoontuminen ja vuorovaikutustilanteen symboloivat monille tataariyhteisöä, jota tuotetaan näissä tapaamisissa. Sosiaalisissa tilanteissa yhteisön jäsenten yksilöinä antamat merkitykset tuottavat yhteisön rajoja. Jäsenten tunnistamat yhteisön rajat tulevat näkyviin yhteisissä tapaamisissa. Kokoontumisista huolimatta ei yhteydenpidon ja tapaamisten koettu olevan enää yhtä aktiivista kuin ennen.

”Yhteyttä muihin tataareihin ei kuulemma pidetä enää yhtä aktiivisesti kuin ennen. Sosiaalinen media, Facebook, on tuonut uuden kanavan yhteydenpitoon, mutta kuulumisia ei vaihdeta enää niin kovin aktiivisesti.” (Kenttäpäiväkirja, 30.1.2019)

Minulle kerrottiin Suomen tataarien yhteisestä Facebook-ryhmästä, mikä toimi myös seurakuntien epävirallisena tiedotuskanavana. Ryhmän kautta jaettiin tietoa tapahtumista, tilaisuuksista, juhlista ja muista merkittävistä kuulumisista. Yhteisön rakentuminen osin sosiaalisen median kanavan kautta on yleinen muutos nykypäivänä, mikä näkyy myös tataariyhteisössä. Tataarit hyödyntävät sosiaalisen median kanavaa oman yhteisönsä tuottamiseen ja sen rajojen rakentamiseen. Tapa ylläpitää yhteisöä ja tuottaa sille rajoja on saanut moninaisempia ilmeitä, sen sijaan että yhteisö olisi vastaavasti heikentynyt.

”-- Nykyisin sukujen keskeinen kanssakäynti on tiivistä, mutta seka-avioliitot sekä ikääntyminen ovat hidastaneet yleistä kanssakäyntiä. --” (Haastattelu, 11.1.2019)

Erityisesti vanhemmat, toisen ja kolmannen sukupolven, tataarit kuvasivat muutosta tataariyhteisössä. Yhteisön ei koettu olevan enää yhtä tiivis kuin ennen, minkä korostettiin puheessa entisestään lisäävän paitsi oman perheen ja suvun, myös kuvitellun yhteisen alkuperän merkitystä tataarien kulttuuriperinnön ylläpitämisessä. Ikääntymisen lisäksi haastateltavan mielestä avioliitot eri etnistä taustaa edustavien henkilöiden kanssa ovat vaikuttaneet laajemmin tataariyhteisön sisäiseen vuorovaikutukseen. Kyseessä voikin olla ajatus kuvitellun yhteisen alkuperän ja siihen liittyvän symboliikan heikkenemisestä. Yhteisöön liittyvät uudet jäsenet neuvottelevat paikkaansa yhteisössä eri tavoin ja tuovat mukanaan uudenlaista symboliikkaa koko yhteisön etniseen identiteettiin.

Uskonnollisen identiteetin rakentuminen on muuttunut modernisaation myötä. Yhteisön uskonnollisen identiteetin ei kuvattu olevan enää yhtä selkeä rajainen kuin ennen, ja monet nuorista tekevät erilaisia valintoja kuin vanhempien sukupolvien edustajat ovat tehneet. Vastaavasti monet nuorista tekevät lisäksi erilaisia valintoja kuin muut samaa sukupolvea edustavat nuoret. Uskonnollista identiteettiä ja sen sisältämää symboliikkaa neuvotellaan moninaisin tavoin. Yhteisön jäsenet tekevät omia tulkintojaan ja antavat uskonnolle erilaisia merkityksiä omassa arjessaan. Uusien sukupolvien ja avioliittojen voi nähdä aiheuttaneen murroksen tataarien uskonnolliseen ryhmäidentiteettiin. Suurin osa tataareista kuuluu edelleen osaksi islamilaista seurakuntaa, mutta erityisesti nuoret, joiden vanhemmista vain toinen on islamilaiseen seurakuntaan kuuluva tataari, eivät välttämättä kuulu.

”Uskonto ei minulle ole ikinä ollut mitenkään tärkeä asia ja erityisesti Islam on aina tuntunut vieraalta.” (Haastattelu, 22.12.2018)

Osa nuorista ei ole syntymässä liitetty seurakuntaan lainkaan, ja he ovat saattaneet liittyä myöhemmin joko islamilaiseen tai jonkin toisen uskontokunnan seurakuntaan. Yhteistä kaikille uskontoon liittyville merkityksenannoille oli kuitenkin valinnan vapauden ja yksilöllisyyden korostaminen. Vapaus valita oma uskontonsa ilman, että nuorten tarvitsi välttämättä seurata vanhempiensa jalanjalkia. Tämä modernisaatioon liitetty yksilöllinen vapaus ulottui myös käsitykseen avioliitosta.

”On ehkä ihan fine mennä ulkosuomalaisen kans naimisiin, ja sitä ruvetaan hyväksyyn enemmän, ja se että vaik halutaan säilyttää kieli ja kulttuuri ja uskontoki, mut et tehään se ehkä vähän eri tavalla et sen ei tarvii olla niin ehdotonta ihan joka asiassa.” (Haastattelu, 18.1.2019)

Haastateltava edusti itse nuorempia tataarisukupolvia ja kuvasi uusien sukupolvien tuomien muutosten myötä yleisten asenteiden muuttuneen yhteisön jäsenten keskuudessa. Modernisaatio oli vaikuttanut myös muihin kuin nuoriin. Vanhempien sukupolvien edustajat kuvasivat myös tataarien uskonnollista moninaisuutta, eikä heidän mielestään tataarien etninen yhtenäisyys vaatinut uskonnollista yhtenäisyyttä. Muutokselle yhtenäisyydessä oli kuitenkin useampia selityksiä, joihin palaan tarkemmin kuudennessa analyysiluvussa. Vastaavasti kaikki haastattelemani tataarit eivät olleet kokeneet muutosta merkittävänä.

”Kieli voi pikku hiljaa heikentyä tai hävitä, mutta uskon, että uskonto tulee säilymään. Seka-avioliitoissakin pyritään lasten uskonto säilyttämään islamina. Erityisesti Ramazan- ja Korban pyhinä uskonnollisiin tilaisuuksiin saavutaan runsaslukuisesti.” (Haastattelu, 11.1.2019)

Vanhempaa ikäluokkaa edustava tataarin kokemus islaminuskosta osana tataariyhteisöä oli puolestaan erilainen. Hän kuvasi islamin roolia tataariyhteisössä vahvana, ja suurin osa tataareista on muslimeja – erityisesti vanhemmista sukupolvista. Islaminuskon voikin nähdä edelleen merkittävän tataariyhteisön identiteettipolitiikkaa tuottavana. Siinä missä osa kuvasi uskontoa enemmän yksilölliseksi ja toiset korostivat yhteisen jaetun uskon merkitystä, on selvää että islaminuskoon liittyvät rituaalit ja symbolit ylläpitävät yhteisöä sen jäsenten keskuudessa. Kaikille kyseinen yhteisön sosiaalinen ja symbolinen rakentuminen ei kuitenkaan merkitse niinkään islaminuskoa, vaan saattaa liittyä pikemminkin tataarien etniseen identiteettiin. Tataariyhteisön identiteettipolitiikkaa näyttää värittävän myös yhteisön jäsenten transnationaaliset suhteet.

”Esimerkiksi Kazanista on vieraillut erilaisia musiikki- ja näyttämötaiteen ihmisiä, joiden esityksiä on käyty katsomassa.” (Kenttäpäiväkirja, 18.12.2018)

Suurin osa tapaamistani tataareista oli vieraillut Venäjällä, Turkissa tai muissa maissa, joissa tataareja asui. Venäjällä monet olivat vierailleet kylissä ja alueilla, joista heidän vanhempansa, isovanhempansa tai isovanhempien vanhemmat olivat lähtöisin. Kyliin järjestettiin seurakunnan toimesta yhteinen matka muutama vuosi sitten, johon moni tapaamistani tataareista oli osallistunut. Myös muissa maiden paikallisiin tataariyhteisöihin kerrottiin pidettävän säännöllisesti yhteyttä. Nämä yhteisöt olivat haastateltavien mukaan lähtöisin samalta alueelta, mutta hajautuneet eri maihin, muun muassa Yhdysvaltoihin ja Australiaan. Globaali tataariyhteisö osaltaan vahvistaa paikallisyhteisöä ja sen jäsenten yhteenkuuluvuuden tunnetta. Kuvitelma jaetusta alkuperästä ja sukujuurista yhdistää paikallisyhteisön lisäksi koko globaalin tataariyhteisön.

”-- että jos pitää yks sana keksii mikä kuvailee mejän yhteisöä tavallaan niin yhtenäisyys siis semmonen että just ehkä se et ku melkein kaikki on sukua keskenään --.” (Haastattelu, 18.1.2019)

Tataariyhteisö saa merkityksensä jäsenten puheessa kuvitellusta yhtenäisestä alkuperästä. Paikallisyhteisön identiteettipolitiikka saa sisältönsä vuorovaikutustilanteissa, joissa esiin nousevat yhteisön rajoja merkitsevä symboliikka. Se elää jäsenten sosiaalisessa todellisuudessa ja konkretisoituu yhteisissä tilaisuuksissa. Yhteisön identiteetti on sekä etnistä että uskonnollista. Etnisyys ja uskonto toimivat vuorovaikutuksessa yhteisön identiteettiä tuottavana ja ylläpitävänä. Tataari-identiteetti tiedostetaan ja tunnistetaan vaihtelevasti sekä etnisenä, kuviteltuna yhteisenä alkuperänä, että jaettuina uskonnollisina symboleina ja rituaaleina.

Tataariyhteisön etnistä identiteettiä symboloi erityisesti kuvitelma yhteisestä alkuperästä. Yhteisön jäsenten puheessa esiintyvä yhteinen alkuperä ja jaetut sukujuuret konkretisoituvat tapaamisissa, juhlissa ja kaikissa yhteisissä tilaisuuksissa.

”Omien juurien ja oman sukuhistorian tunteminen on kuulemma tärkeää. Palaaminen omille juurille tapahtuu väistämättä ja tataarien keskuudessa suvun merkitys on suuri.” (Kenttäpäiväkirja, 18.12.2018)

7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Suomen tataarit ovat pääasiassa maan eteläosissa asuva etninen ja uskonnollinen ryhmä, joka on alun perin järjestäytynyt perustamiensa seurakuntien ympärille. Tataarit ovat etninen ryhmä, joiden asema vähemmistönä suomalaisessa yhteiskunnassa on säilynyt jo vuosien ajan. Toisaalta tataarit ovat myös uskonnollinen vähemmistö, yksi maan muslimiryhmistä. Yhteisö on saanut yhä moninaisemman ilmeen nykypäivänä ja sen rajoja neuvotellaan monin tavoin. Samalla tataarit ovat yhteisö, jossa näkyvät paitsi uusien tataarisukupolvien tuomat muutokset, myös laajemmin yhteiskunnallisten olosuhteiden muutosten tuottama dynaamisuus.

Tavoitteenani oli tämän tutkielman avulla tuottaa tietoa jo pitkään Suomessa olleesta tataariyhteisöstä, ja tarkastella minkälainen tataariyhteisö suomalaisessa yhteiskunnassa on. Halusin selvittää, minkälaisia rajoja yhteisölle tuotetaan ja miten se rakentuu nykypäivänä. Tataarien näkymättömyyttä selittää ainakin osin se, että yhteisön jäsenet eivät juurikaan tuo esille etnistä ja uskonnollista identiteettiään vaan omien sanojensa mukaan pyrkivät sulautumaan joukkoon. Erityisesti islaminuskoa ei nykypäivänä tuoda esiin kovinkaan avoimesti johtuen ennakkoluulojen ja negatiivisten asenteiden pelosta. Tataarit näyttäytyvät hyvin ympäröivään yhteiskuntaan integroituneena etnisenä ja uskonnollisena ryhmänä. Yhteisön omaa kulttuurista ja uskonnollista perintöä pyritään edelleen ylläpitämään yhteisön sisällä, mikä tuottaa vielä tänäkin päivänä tataareille kaksoisidentiteettiä.

Kertaan seuraavaksi yhteenvetona tataariyhteisöä ja sen rajoja symboloivat tekijät – kielen, uskonnon ja kuviteltu jaettu alkuperä. Nämä symbolit eivät ole kaiken kattavia, eivät pelkästään aineiston rajallisuuden vuoksi, mutta myös oman ulkopuolisuuteni takia. Edellä mainitut symbolit olivat kuitenkin selkeästi tunnistettavissa aineistosta. Yhteisön ulkopuolisena, lyhyellä kenttätyöllä ja haastatteluaineistolla on mahdotonta luoda täysin yhtenäistä kuvaa tataariyhteisöstä ja sen rajoista. Vastaan keräämälläni aineistolla asettamiini tutkimuskysymyksiini tuoden samalla tapaamieni tataarien omat kokemukset esille kuten ne on minulle esitetty.

Kieli, uskonto ja jaetut sukujuuret symboloivat tataariyhteisön rajoja. Tataarin kieli tuottaa vahvaa sisältöä etnisen yhteisön identiteettipolitiikalle. Se toimii yhteisöä tiivistävänä ja yhteenkuuluvuuden tunnetta lisäävänä, sekä samalla muita yhteisöjä ulossulkevana. Kieli on tataareille kulttuuriperinne, jota he vaalivat. Toisaalta tataarin kieli ja sen ylläpito tuottaa myös

haasteita yhteisölle suomalaisessa yhteiskunnassa. Kieli merkittävässä asemassa yhteisön rajoja asettavana ja yhteisöä ylläpitävänä on samalla haavoittuva. Tataarit ovat integroituakseen opetelleet heti ensimmäisestä sukupolvesta lähtien suomen kielen ja uusimpien sukupolvien edustajista ei kaikki enää taida tataarin kieltä juuri lainkaan. Osa yhteisön jäsenistä puhuu tataarin kieltä edelleen sujuvasti ja osa taitaa puolestaan yksittäisiä sanoja ja sanontoja. Yhteistä kaikille, kielen symbolinen merkitys tuottaa yhteisölle rajoja, riippumatta siitä kuinka kieltä pystyy käyttämään.

Yksittäiset sukulaisuussanat ja sanonnat olivat monille yhteisön jäsenille tataari-identiteettinsä ydintä ja kieltä sujuvammin osaavat kuvasivat kielen erittäin tärkeäksi osaksi identiteettiään. Kielen siirtäminen uusille sukupolville tulee olemaan haaste tataariyhteisön elinvoimaisuuden kannalta. Sen merkitys yhteisön rajoja tuottavana on valtava, mutta samalla kieltä osaa yhä harvempi. Kielen aseman haavoittuvuus on toki tiedostettu yhteisön sisällä ja erityisesti tataarien merkittävin instituutio, seurakunta, ponnistelee kielen ylläpitämiseksi.

Kuten jo kielen asema kertoo, vaikuttaa suomalainen yhteiskunta ja sen luomat olosuhteet tataariyhteisön identiteettipolitiikkaan. Erityisen selvästi tämä näkyi aineistossa uskonnon osalta. Tataarien perustamat islamilaiset seurakunnat ja niiden jäsenet liittyvät muslimiväestön edustajina osaksi suomalaisen yhteiskunnan julkista keskustelua politisoituneesta islamista. Vaikutukset näkyvät yhteisön sisäisessä toiminnassa sekä suhteissa yhteisön ulkopuolella oleviin ryhmiin ja ihmisiin. Suhde muihin muslimiryhmiin tulee näkyviin nykypäivänä tataarien tarpeena erottaa yhteisöään etnisyyteen ja uskontoon liitetyistä konflikteista ja politisoituneesta islamista. Näissä keskusteluissa korostuu erityisesti tataarien vahva integroituminen suomalaiseen yhteiskuntaan, heidän osallisuutensa työelämään ja halu pitää uskonto yhteisön ja sen jäsenten yksityisenä asiana.

Tataariyhteisö ei ole uskonnollisesti homogeeninen ryhmä, joten myös uskonnollinen identiteetti rakentuu vaihtelevasti yhteisön sisällä ja näyttäytyy moninaisena ulkopuolisille. Yhteisössä neuvottelevat paikkaansa islamilaiseen seurakuntaan kuulumattomat puoliset, lapset ja muut sukulaiset. He ovat mukana uskonnollisissa rituaaleissa, vuorovaikutustilanteissa, joissa uskontoon liittyvällä symboliikalla tuotetaan yhteisölle rajoja ja uskonnollista identiteettiä. Seurakuntaan kuulumattomat neuvottelevat ja tuottavat jäsenyyttään yhteisössä myös kielen ja muun kulttuuriperinnön tuottaman symboliikan kautta.

Kuvitelmat jaetuista sukujuurista ja yhteisestä alkuperästä toimivat tataarien puheessa yhtenäisyyttä jäsenten välille rakentavina symboleina. Toisaalta muuttuneet perhesuhteet, avioliitot alun perin yhteisöstä ulkopuolisten henkilöiden kanssa, ovat purkaneet ja rakentaneet yhteisön rajoja osin uudelleen. Kuviteltu yhteisö ja jaettu alkuperä, etninen tausta, tuottavat edelleen sisältöä tataariyhteisön identiteettipolitiikalle, mutta yhtälailla yhteisössä neuvottelevat paikkaansa uusien avioliittojen myötä mukaan tulleet puoliset ja lapset.

Tutkielman tekeminen on ollut kiinnostava ja monipuolinen projekti. Tutkielma on ollut puheenaiheena useissa keskusteluissa viimeisen vuoden aikana ja se on herättänyt monia kysymyksiä ja pohdintoja niin itsessäni kuin keskustelukumppaneissakin. Monille niistä, joille tutkielmani aiheen olen jakanut, ovat tataarit olleet ennestään täysin tai melko tuntematon ryhmä. Halusin hyödyntää tutkielmassa erityisesti etnografista tutkimusotetta ja keräsin aineistoa teemahaastatteluiden lisäksi osallistuvalla havainnoinnilla. Osallistuvan havainnoinnin tuottaman kenttäpäiväkirjan osuus jäi kuitenkin huomattavasti pienemmäksi osaksi aineistoani kuin olisin toivonut.

Tutkimusprosessin edetessä huomasin, että olisin voinut kerätä havaintoja kenttäpäiväkirjaan tehokkaammin tai mahdollisesti jatkaa kenttätöitä hieman pidempään. Oma kokemattomuuteni näkyi mielestäni aineistonkeruussa, jonka suhteen olin hieman varovainen. Informanttien lähestyminen tuntui välillä tunkeilevalta, minkä takia en lähestynyt heitä niin aktiivisesti kuin olisin voinut. Huomasin muodollisten haastatteluiden sujuvan huomattavasti varmemmin, todennäköisesti koska keräsin teemahaastatteluilla aineiston myös kandidaatintutkielmaani.

Roolini kentällä aineistoa kerätessä ja tutkielman kirjoittajana vaikuttavat lopputulokseen ja tämä tutkielma tuottaakin vain yhdenlaisen tulkinnan tataariyhteisöstä. Omaan työhöni on vaikuttanut paitsi omat ennakko-oletukseni prosessista myös aikaisemmat henkilökohtaiset kokemukseni ja lähtökohdat, jotka olen joko tietoisesti tai tiedostamatta valinnut tutkielmalle. Teoreettiset lähtökohdat ja tutkimuskysymykset määrittävät paljolti sitä, minkälaiseen yhteenvetoon olen prosessin lopussa päätenyt.

Tutkimuskysymykseni muuttuivat joiltain osin tutkielman teon aikana, mutta tutkimussuunnitelmaan laatimani kysymykset ovat ohjanneet alusta asti koko aineistonkeruuta ja analysointiprosessia. Yhtälailla teoreettisten käsitteiden valinta on vaikuttanut siihen, minkälaiseksi analyysi ja koko tutkielma lopulta muodostui. Lähestyn tutkielmassa

tataariyhteisöä erityisesti yhteisö- ja uskontoantropologisesta viitekehyksestä selvittäen yhteisön rajoja ja sen ylläpitämistä. Keskityn siihen symboliikkaan ja sosiaaliseen toimintaan, joilla tataariyhteisöä tuotetaan. Toimintaan, joka luo sisältöä yhteisön identiteettipolitiikalle ja näin ollen määrittää myös sen rajoja. Tulkitsemalla yhteisön ylläpitämiseen ja rajojen rakentamiseen liittyviä tekijöitä saadaan samalla yleiskuvaa siitä, minkälainen Suomen tataariyhteisö on.

Tutkielmaa olisi voinut laajentaa monien eri teemojen pariin tai syventää vielä entisestään valitsemaani näkökulmaa. Prosessin aikana heräsi monia jatkotutkimusaiheita, joista ennen kaikkea haluan tuoda esiin sukupolvien tuomat muutokset. Aineistossa näkyi selvästi uusien sukupolvien tuottamat muutokset yhteisössä. Muutos vaikutti yhteisön yleiseen asenneilmapiiriin, mutta myös samalla sen identiteettipolitiikkaan. Seuraavien sukupolvien havainnoiminen ja tutkiminen tuottaisi jälleen uusia tulkintoja yhteisöstä.

Toisena kiinnostavana näkökulmana jatkotutkimuksissa toimisi media-antropologinen tutkimus tataariyhteisön siirtymisestä osin sosiaaliseen mediaan. Minkälaista yhteisöä Facebookissa tuotetaan? Minkälaista symboliikkaa sosiaalisen median julkaisuissa ja keskusteluissa esiintyy?

Tataariyhteisö rakentuu symboliikan tuottamien rajojen varaan. Yhteisöä ylläpidetään sosiaalisesti tuomalla edellä mainittuja rajoja esiin keskusteluissa ja toiminnassa. Perheen kesken vietetyt juhlat, seurakunnan järjestämät tilaisuudet ja tapahtumat, uskonnolliset juhlat ja muut tataarien yhteen kokoontumiset tuottavat ja ylläpitävät konkreettisesti tataariyhteisön identiteettipolitiikkaa sekä kuvaa yhteisöstä. Ajatus jaetusta alkuperästä, yhteisistä sukujuurista, tukee kuvaa yhtenäisestä tataariyhteisöstä. Yhteisöllisyyden voi nähdä rakentuvan ennen kaikkea tataariyhteisön jäsenten mielissä sukulaisuuteen pohjaten. Yhteisöllisyys todentuu tataarien kohtaamisissa ja puheissa pitäen yhteisön elinvoimaisena.

8 LÄHTEET

Painetut lähteet

Anderson, Benedict (2006) *Imagined communities : reflections on the origin and spread of nationalism*. London, New York: Verso cop.

Baibulat, Muazzez (2004) *Tampereen Islamilainen Seurakunta – Juuret ja historia*. Tampere: Tampereen Islamilainen Seurakunta.

Bauman, Zygmunt (2001) *Community – Seeking Safety in an Insecure World*. Cambridge: Polity Press.

Bedretdin, Kadriye (2011) *Tugan tel - Kirjoituksia Suomen tataareista*. Helsinki: Suomen Itämainen Seura.

Bäckström, Anders (2014) Religion in the Nordic Countries: Between Private and Public, *Journal of Contemporary Religion*, 29:1, 61-74.

Cohen, Anthony P. (1985) *The Symbolic Construction of Community*. London: Routledge.

Delanty, Gerard (2003) *Community*. New York: Routledge.

Durkheim, Émile (1995) *The Elementary Forms of Religious Life*. New York: Free Press.

Eskola, Jari (2007) 6-8? (Teema)haastattelututkimuksen toteuttamisesta. Teoksessa Leena Viinamäki & Erkki Saari (toim.) *Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen*. Helsinki: Tammi, 32–46.

Geertz, Clifford (1973) *The Interpretation of Cultures*. London: Fontana Press.

Halén, Harry (1999) Suomen tataarit. Teoksessa Kadriye Bedretdin (toim.) *Tugan tel – Kirjoituksia Suomen tataareista*. Helsinki: Suomen Itämainen Seura.

Harviainen, Tapani (2011) Tataariyhteisö Tampereella. Teoksessa Kadriye Bedretdin (toim.) *Tugan tel – Kirjoituksia Suomen tataareista*. Helsinki: Suomen Itämainen Seura.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (1988) *Teemahaastattelu*. Helsinki: Yliopistopaino.

Huttunen, Laura & Juntunen, Marko (2018) Suburban encounters: super-diversity, diasporic relationality and everyday practices in the Nordic context. *Journal of Ethnic and Migration studies*. DOI: 10.1080/1369183X.2018.1531695.

Huttunen, Laura (2010) Tiheä kontekstointi: Haastattelu osana etnografista tutkimusta. Teoksessa Johanna Ruusuvuori, Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino.

Hylland Eriksen, Thomas (2010) *Ethnicity and Nationalism: Anthropological Perspectives*. Chicago: Pluto Press.

Hylland Eriksen, Thomas (2004) *Toista maata? Johdatus antropologiaan*. Helsinki: Gaudeamus.

Hylland Eriksen, Thomas (2001) Ethnic Identity, National Identity and Intergroup Conflict: The Significance of Personal Experience. Teoksessa Richard Ashmore ja Lee Jussim (toim.) *Social Identity, Intergroup Conflict, and Conflict Reduction*. Oxford: Oxford University Press.

Häkkinen, Antti & Tervonen, Miika (2005) Johdanto. Teoksessa Antti Häkkinen, Panu Pulma ja Miika Tervonen (toim.) *Vieraat kulkijat – Tutut talot: Näkökulmia etnisyyden ja köyhyyden historiaan Suomessa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Hämeen-Anttila, Jaakko (1999) Islamin monimuotoisuus. Helsinki: Gaudeamus.

Kuula, Arja (2011) *Tutkimusetiikka: aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Tampere: Vastapaino.

Latomaa, Sirkku, Pöyhönen, Sari, Suni, Minna & Tarnanen, Mirja (2015) Kielikysymykset muuttoliikkeessä. Teoksessa Tuomas Martikainen, Pasi Saukkonen ja Minna Säävälä (toim.) *Muuttajat – Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta*. Helsinki: Gaudeamus.

Lehtonen, Mikko & Löytty Olli & Ruuska, Petri (2015) *Suomi toisin sanoen*. Tampere: Vastapaino.

Leitzinger, Antero (2006) Suomen Tataarit – Vuosina 1868–1944 muodostuneen muslimiyhteisön menestystarina. Helsinki: East-West Books Helsinki.

Leitzinger, Antero (1999) Tataarit Suomessa. Teoksessa Kadriye Bedretdin (toim.) *Tugan tel – Kirjoituksia Suomen tataareista*. Helsinki: Suomen Itämainen Seura.

Leitzinger, Antero (1996) *Mishäärit – Suomen vanha islamilainen yhteisö*. Helsinki: Kirja-Leitzinger.

Martikainen, Tuomas (2009) Finland. Teoksessa Göran Larsson (toim.) *Islam in the Nordic and Baltic Countries*. Abingdon: Routledge.

Martikainen, Tuomas (2000) Muslim groups in Turku. *Journal of Muslim Minority Affairs*; Abingdon 20:2, 329-345.

Martikainen, Tuomas (2000) Globalization and the Religious Field in Turku. Teoksessa Jeffrey Kaplan (toim.) *Beyond the Mainstream – The Emergence of Religious Pluralism in Finland, Estonia and Russia*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura ry, 201–222.

McGuire, Meredith (2008) *Lived Religion: Faith and Practice in Everyday Life*. Oxford: University Press.

Niklander, Soila (2011) Omakielisen kulttuurin merkitys etnisille vähemmistöille, erityisesti Suomen tataareille. Teoksessa Kadriye Bedretdin (toim.) *Tugan tel – Kirjoituksia Suomen Tataareista*. Jyväskylä: Suomen Itämainen Seura.

Sakaranaho, Tuula (2016) Miten elää muslimina. Teoksessa Heikki Palva ja Irmeli Perho (toim.) *Islamilainen kulttuuri*. Helsinki: Otava.

Sakaranaho, Tuula & Martikainen, Tuomas (2015) The Governance of Islam in Finland and Ireland. *Journal of Religion in Europe*. 8:1, 7-30.

Sakaranaho, Tuula & Pesonen, Heikki (2002) *Uskonto, julkisuus ja muuttuva yhteiskunta*. Helsinki: Yliopistopaino.

Schielke, Samuli & Debevec, Lisa (2012) *Ordinary lives and grand schemes: an anthropology of everyday religion*. Oxford: Berghahn Books.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi Anneli (2002) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.

Turner, Victor (2007) *Rituaali: rakenne ja communitas*. Suomentanut Maarit Laitinen. Helsinki: Summa. Englanninkielinen alkuteos *The Ritual Process: Structure and Anti-structure* (1982).

Wafin, Nilgün (2008) Olen tataari ja suomalainen – Monikulttuurisuuden haasteet ja mahdollisuudet. Teoksessa Kadriye Bedretdin (toim.) *Tugan tel – Kirjoituksia Suomen tataareista*. Helsinki: Suomen Itämainen Seura.

Internet lähteet

Tilastokeskus (2017) Ulkomaan kansalaiset.

<http://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa/ulkomaan-kansalaiset.html>.

Haettu 4.4.2019.

Uskonnot Suomessa -hanke (2018) Tampereen islamilainen seurakunta.

<http://www.uskonnot.fi/yhteisot/view.php?orgId=441>. Haettu 15.8.2018.

Uskonnot Suomessa -hanke (2018) Suomen Islam-seurakunta.

<http://www.uskonnot.fi/yhteisot/view.php?orgId=85>. Haettu 24.1.2019.

Väestöliitto (2019) Maahanmuuttajien määrä.

http://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/tilastoja/maahanmuuttajat/maahanmuuttajien-maara/. Haettu 18.2.2019.

9 LIITTEET

9.1 Liite 1 – Tiedote haastattelusta

Tiedote pro gradu -tutkielmaan osallistumisesta

Olen sosiaalianthropologian opiskelija Tampereen yliopistossa, yhteiskuntatutkimuksen tutkinto-ohjelmassa. Teen pro gradu -tutkielmaa yhteisön rakentumisesta. Toteutan tutkielmani etnografisena tutkimuksena tataariyhteisöstä. Käytännössä tämä tarkoittaa Suomessa asuvien tataarien haastattelua teemoista, jotka liittyvät heidän kokemuksiinsa tataariyhteisöön kuulumisesta. Haastatteluiden lisäksi aineistoa kerätään osallistuvalla havainnoinnilla. Tutkimuskysymykseni ovat minkälainen tataariyhteisö Suomessa on? Minkä tekijöiden kuvataan rakentavan ja ylläpitävän yhteisöä? Minkälaisia rajoja yhteisölle tuotetaan? Ja millä keinoilla rajoja ylläpidetään tai puretaan?

Etsin haastateltaviksi Suomessa asuvia tataareja. Haastattelut tulevat olemaan noin tunnin mittaisia, eivätkä ne vaadi etukäteisvalmisteluja. Haastattelut nauhoitetaan ja nauhoitteet säilytetään tietokoneella salasanaa suojattuina. Tallenteet hävitetään tutkielman valmistumisen jälkeen, eikä niitä kuuntele minun lisäksi kukaan muu. Haastateltavalla on oikeus keskeyttää haastattelu missä vaiheessa tahansa niin halutessaan.

Haastateltavien nimiä, asuinpaikkaa tai muita tietoja, joiden perusteella heidät olisi mahdollista tunnistaa, ei paljasteta missään vaiheessa, eikä henkilöllisyyttä ole mahdollista tunnistaa lopullisesta tutkimusraportista. Ennen haastattelua haastateltava allekirjoittaa kanssani haastattelusopimuksen.

9.2 Liite 2 – Haastattelurunko

1. Haastateltavan perustiedot

- Kerro hiukan itsestäsi, kuka olet ja mitä teet tällä hetkellä?
- Minkä ikäinen olet?
- Keitä ihmisiä lähipiiriisi kuuluu?

2. Tataariyhteisö

- Ovatko lähipiirisi jäsenet myös tataareja?
- Mitä tataarina oleminen merkitsee sinulle?
- Kuinka koet tataarina olemisen näkyvän arjessasi?
- Puhutko tataarin kieltä? Mikä merkitys kielellä on sinulle?
- Minkälaisia muita perinteitä tataareilla on? Harjoitatko niitä?
- Minkälainen tataariyhteisö mielestäsi on?
- Koetko yhteisössä tapahtuneen muutoksia viime vuosien aikana? Minkälaisia?

3. Uskonto

- Osallistutko seurakunnan toimintaan? Miten?
- Kuinka uskonto näkyy arjessasi?
- Koetko uskonnon olevan ristiriidassa muiden arvojesi kanssa? Miten?

4. Yhteisön rajat

- Tunnetko tataareja muualta Suomesta tai ulkomailta? Oletteko yhteydessä? Miten?
- Koetko tataarina olemisen erottavan sinua muista? Kenestä ja miten?
- Vaikuttaako tataarina oleminen esimerkiksi tapoihisi viettää vapaa-aikaa? Miten?
- Oletko kokenut tataariyhteisön vaikuttavan siihen, kuinka tutustut uusiin ihmisiin? Miten?
- Kerrotko uusille ihmisille olevasi tataari? Miten siihen on suhtauduttu?